

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 35.

Onsdagen den 29 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Herr Anderson i Norrköping har frågat, vilka ytterligare skatteförslag som av regeringen planeras och förberedas samt när dessa förslag kunna föreläggas riksdagen. *Svar på fråga.*

Till svar får jag meddela, att förarbetena för en krigsvinstskatt nu avslutats, och att ett förslag i ämnet föreligger färdigt att underställas riksdagen samt att förslag utarbetats även till vissa nya indirekta skatter. Med tanke på den betydelse, som dessa olika skatteförslag äga, och då lagtida riksdagens arbete snart når sitt slut, synes det nu lämpligast att framlägga förslagen först vid början av den planerade urtima riksdagssessionen.

Härefter yttrade

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag ber att till statsrådet få framföra mitt tack för svaret, som bör vara av intresse för riksdagen ur olika synpunkter, framför allt därför att riksdagen nu vet, huru arbetet under den närmaste tiden kan komma att gestalta sig. Om vi hade varit tvungna att vid denna lagtida riksdag behandla de båda stora komplex av skatteförslag, som finansministern antydde, hade det givetvis medfört en mycket betydande försening av denna riksdags arbete. Nu är det regeringens avsikt att uppskjuta framläggandet av dessa skatteförslag till den planerade urtima riksdagen. Detta gör, att man har någon möjlighet att överblicka den lagtida riksdagens återstående arbete för att kunna något så när fixera tidpunkten för dess avslutning.

Beträffande den av finansministern antydda, väntade krigsvinstbeskattningen har jag tillfälle att meddela, då jag deltagit i förberedelserna till detta skatteförslag, att enighet råder principiellt om att en sådan beskattning av krigsvinster bör komma till stånd. Om huvudlinjerna för denna beskattning ha de tillkallade sakkunniga enats, men när det gäller utformningen, ligger det naturligtvis mycket stor vikt på att den blir sådan, att man undviker ett upprepande av de olägenheter, som vidlåde den krigskonjunkturskatt, vi hade under förra kriget. Jag ber att få uttala den förhoppningen, att då nu ett visst andrum vunnits detta skall utnyttjas till att överarbeta det nu föreliggande förslaget, så att det i alla avseenden, både materiellt och tekniskt, blir så tillfredsställande som möjligt.

Beträffande de indirekta skatter, som finansministern antytt, vet man mycket litet om vad dessa komma att innefatta, men vi äro redan på det klara med att man även måste gå fram på den indirekta beskattningens område. Det är, såvitt jag kan se, ur många synpunkter — icke minst den psykologiska — mycket klokt att sammanföra dessa båda av finansministern berörda skatte-

Svar på fråga. (Forts.)

frågor, den direkta, som avser en extra beskattning av utav kriget föranledda vinster, och de indirekta skatteförslagen, samt lägga fram dem i ett sammanhang för riksdagen. Jag ber således än en gång att få tacka finansministern för svaret.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 2.

Svar på fråga.

Ordet erhöles på begäran av chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som yttrade: Herr talman! Herr Holmbäck har frågat mig, huruvida ytterligare upplysningar kunna lämnas angående utfallet av det allmännas åtgärder för landets vedförsörjning för nästa bränsleår. I anledning härav vill jag anföra följande.

Normalt avverkas mellan 7 och 8 miljoner kbm kastved för avsalu. Med hänsyn till det ovissa importläget beträffande fossila bränslen har myndigheternas verksamhet varit inriktad på att söka få vedavverkningen för avsalu under detta avverkningsår utökad till sammanlagt 16 miljoner kbm.

Av denna kvantitet hade enligt inkomna avverkningsdeklarationer den 1 mars avverkats något över 5 miljoner kbm, den 1 april c:a 8.2 miljoner kbm och den 1 maj något över 11 miljoner kbm, motsvarande 68.2 % av den planerade kvantiteten. För landet söder om Dalälven utgör avverkningen 81 % av där planerade 10.4 miljoner kbm, medan för de sex norra länen motsvarande procenttal är 45.4. Granskas avverkningskvantiteten ur skogsägaresynpunkt i Norrland finnes det att skogsbolagen avverkat 35.5 % av dem åvilande skyldighet av 2.7 miljoner kbm samt övriga enskilda skogsägare 47.6 % av 2.5 miljoner kbm. På grund av vissa svårigheter för bolagen att redan vid månads-skiftet redovisa vad som avverkats närmast föregående månad är sannolikt denna siffra avsevärt för låg. Orsakerna till förseningen i avverkningarna äro som bekant dels stark kyla och mycket snö under vintern, dels allmän brist på huggare till följd av bl. a. inkallelserna till militär tjänstgöring. Genom bristen på lämplig arbetskraft under februari och mars månader har gagnvirkes-huggningen dragit ut på tiden och såsom en följd härav även vedhuggnings-säsongen förskjutits. Inom statens vednämnd bedömer man emellertid läget sålunda, att man anser det finnas fog för antagandet att den avsedda kvantiteten före avverknings-säsongens slut kommer att bliva upphuggen.

Vidare anförde

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar, han lämnat mig, och kanske särskilt för den upplysning, som han gav i slutet av sitt svar, att han hoppades fortfarande, såsom han gjorde för en månad sedan, att den planerade kvantiteten avverkad ved skulle kunna uppnås. Tillåt mig emellertid, herr talman, understryka, att man mångenstädes ute i landet är verkligen orolig för huru bränslefrågan skall ställa sig under nästa säsong, och att det därför vore lämpligt, att allt göres som överhuvud taget kan göras för att bränslefrågan skall lösas. Jag syftar då t. ex. på frågan om den nuvarande torvbrikettillverkningen och ifrågasätter, huruvida man här icke skulle kunna göra något, om vedbränslet icke skulle anses bliva tillräckligt. I samband därmed får jag kanske tillåta mig att för motsatt fall, om vedbränslet skulle medge det, ifrågasätta huruvida man icke skulle kunna medge någon lättnad i det rätt oekonomiska varmvattensförbudet, så att man skulle i större utsträckning än som det eljest i

Svar på fråga. (Forts.)

den kungl. kungörelsen är avsett kunna använda ved för beredande av varmvatten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som *Svar på fråga.* på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr Henriksson har frågat mig, om jag är beredd att lämna de myndigheter, vilka handhava tilldelningen av bensin och lättbentyl, sådana direktiv att ej tilldelning i strid med bestämmelserna i bensin- och oljenämndens cirkulärskrivelse nr 12 sker till kringföringshandel, vilket enligt herr Henriksson i vissa fall förekommit, samtidigt som den bofasta handeln förvägrats tilldelning för utkörning av varor.

Till svar härpå kan jag endast anföra, att varken bensin- och oljenämnden eller jag har kännedom om något fall, då tilldelning för kringföringshandel skett i strid med nyssnämnda bestämmelser; dessa bestämmelser medgiva tilldelning till sådan handel i vissa, sannolikt ganska sällsynta fall. I den mån det visas, att tilldelning sker i strid med gällande bestämmelser, är det givet, att rättelse bör åstadkommas. Härtill är jag naturligtvis beredd att lämna min medverkan.

Härpå yttrade

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att få tacka för det svar, som herr statsrådet lämnat. I bensin- och oljenämndens cirkulär nr 12 står i en passus beträffande lastbilarnas tilldelning i de fall, där det rör livsmedel, följande: »Livsmedel i övrigt: Detaljhandel: Erforderlig tilldelning för oundgängliga lokala transporter från grosshandlare till detaljhandlare medges. Däremot må tilldelning icke lämnas för distribution mellan försäljningsställe och konsumenterna (detaljhandlarnas sändning av varor eller kringförande av varor direkt till konsumenterna). I särskilda undantagsfall må emellertid tilldelning ifrågakomma för skåpbilar, som nyttjas till livsmedelsförsäljning direkt från bilen, dock endast såvida livsmedelsdistributionen å den eller den orten, varom fråga är, icke utan svårigheter för konsumenterna kan ske på annat sätt.»

Anledningen till att jag framställde denna fråga är den, att det till mig från olika håll inberättats fall, i fråga om vilka man mycket starkt kan betvivla, att de stå i överensstämmelse med innehållet i denna passus. Jag kan exempelvis nämna ett fall ifrån Stockholm, där en affärsman kör ut varor till konsumenterna så långt söderut som till Huddinge och Stuvsta och närliggande trakter, trots att där överallt finnas affärer. Likaså kör han ett gott stycke uppåt Uppland. Var och en förstår, att sådant icke kan vara i överensstämmelse med direktiven. På olika platser i Mellansverige förekommer också i stor utsträckning, att skåpbilar och butiksbilar ha tillstånd att köra ut och sälja varor alldeles i närheten av bofasta affärer. Jag kan icke heller förstå, att detta överensstämmer med andemeningen i detta cirkulär. Jag fick i dag också ett meddelande ifrån södra Sverige om ett fall, där en affärsman från ett bruk körde till ett annat bruk och sålde varor och for från gård till gård. Det rörde sig visserligen om färska varor, köttvaror. Men på det senare bruket finnas dock två välskötta affärer, nämligen brukshandeln och en kooperativ butik, som bägge ha kyldiskar och andra arrangemang för att sköta försäljningen av färska varor.

Svar på fråga. (Forts.)

Det var med tanke på dessa exempel, som jag tillåtit mig fästa uppmärksamheten på denna sak, och jag tror, att det finns en hel del fall, där rättelse bör ske.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! Anledningen till att jag tagit plats i talarstolen är, att det kommer att bli ett ganska långt svar. Om åhörarna bli trötta på att stå, vore det kanske därför lika gott, att de intoge sina platser.

Herr Kilbom har i en interpellation hemställt, att läget ifråga om produktionen av sulfitsprit skulle klargöras, och har i samband därmed frågat, huruvida förslag till särskilda åtgärder för forcerad tillverkning av sulfitsprit vore att vänta till riksdagen eller om andra åtgärder planerades för att öka tillgången på flytande motorbränslen.

Jag tror det är brukligt att en interpellant tackar för att han fått svar. Jag skall börja med det mindre brukliga och tacka interpellanten för hans fråga. Det har nämligen den sista tiden kommit fram i den offentliga diskussionen så mycken undran över läget och så mycken kritik, byggd på oriktiga eller ofullständiga upplysningar, att jag, om denna interpellation inte kommit, behövt söka någon annan form för att åt allmänheten lämna vissa upplysningar.

Om läget skall bli fullt klart, måste redogörelsen för vad som förekommit och för de möjligheter som kunna övervägas som sagt bli ganska utförlig. Jag skall emellertid försöka samla den delvis förvirrande diskussionen under några tydligt skilda huvudrubriker. Det torde då inte bli omöjligt att få klarhet även av en muntlig framställning.

Vad allmänheten önskar få veta är helt naturligt: Kan vår tillgång på flytande motorbränsle i form av sulfitsprit väsentligen ökas? Om svaret blir ja-kande, kommer nästa och i praktiken avgörande fråga, på vilka vägar en dylik ökning skulle kunna komma till stånd, däri inbegripet de tekniska och ekonomiska förutsättningar, under vilka ökningen kan anses möjlig.

De utvägar som erbjudit och erbjuda sig äro följande tre:

1. Redan existerande spritfabriker få producera till sin fulla kapacitet med hittills tillämpade och prövade metoder.

2. Nya spritfabriker byggas vid sulfittfabriker utan sprittillverkning. Utvidgning vid äldre spritfabriker kan ingå under denna rubrik. Fortfarande räknas endast med redan tillämpade och prövade metoder.

3. Ökad spritutvinning enligt nya och icke prövade metoder, varvid skillnad kan göras mellan metoder som förutsätta fullständig förstörelse av massan, och där alltså spriten blir den enda produkten, samt sådana metoder vid vilka endast en viss försämring av massans kvalitet inträder eller möjligen all försämring uteblir.

Vid alla dessa utvägar — med undantag av metoden med enbart spritutvinning — gäller uppenbart, att läget endast till en del är beroende av de svenska statsmakternas och överhuvud taget svenska medborgares åtgärder. Med en begränsning av massaproduktionen på grund av minskade avsättningsmöjligheter följer nämligen en minskning av sulfittluten och alltså av spriten. Med detta i minnet kunna vi övergå till att närmare betrakta, vad som hänt ifråga om *den första utvägen*. Från statens sida har under en följd av år inga som helst hinder lagts i vägen för ett fullständigt utnyttjande av kapaciteten. Då det fort-

Svar på interpellation. (Forts.)

farande händer, att i pressen artiklar inflyta, som tala om hinder resta av nykterhetsrörelsen mot produktion av sulfitsprit, må det än en gång erinras om att denna strid tillhör en länge sedan gången tid, att tillverkningen av motorsprit därefter gynnats genom befrielse från den skatt, som med växande belopp lagts på bensin och andra motoroljor, och att återhållsamheten ifråga om de kvantiteter motorsprit, för vilkas avsättning staten skulle draga försorg, haft sin grund i hänsyn till motortrafiken och den allmänhet, som i sista hand måste betala de av det dyrare bränslet förorsakade merkostnaderna. Emellertid hör även denna återhållsamhet till det för ganska länge sedan förflutna. Ännu vid 1934 års riksdag, då den nya ordningen för all spritproduktion och spritförsäljning genomfördes, märktes en dragkamp mellan sulfitsprittfabrikerna, sammanslutna i aktiebolaget Svensk sprit, och företrädarna för konsumentintresset. Fabrikerna ville erhålla garanti för avsättning av en större kvantitet än de 40 miljoner normalliter, som av utskottet med stöd av tidigare från industrien erhållna uppgifter antagits vara den existerande kapaciteten. Då fabrikerna kort tid efter riksdagsbeslutet hos Kungl. Maj:t anhöllo om tillstånd att för tillverkningsåret 1934/35 till det garanterade priset få sälja 50 miljoner liter, medgavs en höjning men endast till 45 miljoner liter. Efter denna tidpunkt ha alla framställningar rörande kvantiteterna bifallits, alltså för året 1935/36 till 45 miljoner liter, 1936/37 till 53 miljoner liter, 1937/38 till 57 miljoner liter och 1938/39 till 61 miljoner liter. Denna sista siffra ligger inte långt ifrån de 67 miljoner normalliter, som i början av september 1939 i en skrivelse från Svensk sprit uppgavs vara maximum för fabrikernas kapacitet vid full drift. Vid alla dessa siffror får man komma ihåg, att normalliter betyder 50-procentig sprit och att kvantiteten motorsprit sålunda får reduceras till hälften, alltså omkring 35 miljoner liter. Frånräknas konsumtionen av teknisk sprit, återstår för motortrafiken endast 20 till 25 miljoner liter. Det är möjligt att dessa i september 1939 såsom maximum angivna kvantiteter redan tiden närmast därefter i praktiken överträffats. Enligt till Vin- och spritcentralen kvartalsvis inläpande tillverkningsrapporter hade nämligen sista kvartalet 1939 producerats över 11 miljoner liter, vilket för ett helt år skulle ge 45 miljoner liter i stället för 35. Och i industrikommissionens den 24 maj avgivna yttrande uppskattas sulfittfabrikernas nuvarande kapacitet till inte mindre än 50 miljoner liter. Huru som helst är det ett faktum, att all den sprit, fabrikerna uppgivit sig vara i stånd att producera, sedan flera år tillbaka fått avsättning till det garanterade priset, och att sålunda från statens sida vägen lämnats fri till ett fullständigt utnyttjande av kapaciteten.

Därför har också naturligt nog intresset samlat sig kring frågan om *utökningar* på olika sätt av kapaciteten. Närmast kommer då utvägen att bygga nya spritfabriker eller utvidga de gamla, dock under fortsatt tillämpning av redan prövade metoder. Det är alltså rubriken nummer två i min uppdelning av ämnet. Jag kan knappast undvika att lämna en ganska utförlig redogörelse för vad som i denna fråga hittills förekommit, eftersom det inte minst tycks vara det förhållandet, att nya spritfabriker icke kommit till i väntad utsträckning, som givit anledning till frågor och kritik.

I proposition den 17 mars 1939 (nr 215) lades för 1939 års lagtima riksdag fram förslag angående avtal mellan aktiebolaget Vin- och spritcentralen och Mo och Domsjö aktiebolag, som gick ut på att hos sistnämnda bolag få tillstånd en spritfabrik med en begynnelsekapacitet av minst 4 miljoner volym-liter motorsprit. En första framställning i ärendet hade ingivits under år 1936. Den hade då avstyrkts av bl. a. de hittillsvarande sulfitsprittfabrikerna genom aktiebolaget Svensk sprit, som fann det vara en nationalekonomiskt förkastlig åtgärd att anlägga nya sulfitsprittfabriker. Bolaget ansåg det också

Svar på interpellation. (Forts.)

vara föga rättvist mot dem som uppfört och trots rådande avsättningssvårigheter vidmakthållit de dåvarande fabrikerna.

Den produktionskalkyl från Mo och Domsjö, som låg till grund för det i propositionen föreslagna avtalet, innebar, att leveranserna från den nya fabriken vid dåvarande kolpriser skulle betinga ett pris av 20 öre per liter med 99.1 procents alkoholstyrka. För motorspriten från Svensk sprit betalades vid denna tid 24.5 öre. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag (skrivelse nr 423). Det i propositionen framlagda, av Vin- och spritcentralen och Mo och Domsjö biträdade avtalet kom dock ej till stånd, sedan under hösten 1939 fråga uppkommit om bättre villkor för nyanläggningar än de av Mo och Domsjö ifrågasatta.

Samma dag som förenämnda proposition anmäldes, den 17 mars 1939, erhöj jag Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst sex sakkunniga att inom finansdepartementet biträda med omprövning av grunderna för gällande spritreglering. Ifrågavarande sulfitspritsakkunniga, som sedermera tillkallades, skulle enligt direktiven utreda sulfitspritrågan ur vidare försörjnings- och beredskapssynpunkter samt till prövning upptaga såväl de produktionstekniska problemen som prissättningsfrågorna. I första hand avsåg utredningen att klargöra förutsättningarna för nyanläggningar av sulfitsprifabriker. Arbetet skulle bedrivas så, att förslag i särskilda delar av ämnet kunde framläggas utan avvaktan på slutförande av utredningen i dess helhet.

På grund av krigsutsbrottet blev emellertid frågan upptagen till snabbare handläggning. I början av september uppdrog jag under hand åt två av de nämnda sakkunniga, verkställande direktören i Vin- och spritcentralen Ernst Lyberg och ledamoten av denna kammare, direktör Sven Lundberg, att omedelbart träda i förbindelse med representanter för sulfifabriker, som icke hade spritfabriksanläggningar, för att utröna under vilka förutsättningar nya spritfabriker skulle kunna anläggas. Hos flertalet av de sjutton företag, med vilka utredningsmännen trädde i förbindelse, konstaterades intresse för saken under förutsättning att avsättnings- och prisvillkor bleve tillfredsställande.

Den 6 oktober 1939 mottog urtima riksdagen proposition med förslag till grunder för avtal med sulfifabriker om anläggande av nya spritfabriker m. m. Kungl. Maj:ts förslag, som stod i huvudsaklig överensstämmelse med av Lyberg och Lundberg förordade grunder, innebar som bekant, att den dittills teoretiskt gällande principen för sprittillverkningen, att endast självkostnaderna för produktionen finge täckas, skulle genombrytas i den formen, att tillverkaren skulle, sedan han uppnått viss tillverkningskvantitet, erhålla vinst, stigande med den producerade kvantiteten. Avsikten var att härigenom skapa ekonomisk stimulans till största möjliga produktion. Prissättningen skulle i övrigt så bestämmas, att fabriken kunde vara helt avskriven på tio år. Enligt ett alternativ skulle tillverkaren under de tio åren garanteras dels den skattelättnad för motorsprit, som då gällde i förhållande till bensin, dels ock avsättning för den kvantitet sprit, som utgjorde fabriken normalkapacitet. Enligt ett annat alternativ skulle kapitalkostnaderna för nyanläggningen försträckas genom lån av staten, därvid nyssnämnda garantier på visst sätt modifierades. Förslaget, som utgick från att sulfitluten skulle utnyttjas på sätt hittills ansetts normalt, åsyftade som nämnts att skapa gynnsamma ekonomiska betingelser för nyanläggning av spritfabriker. Sekundärt berördes även prissättningen för de äldre fabrikerna. En konsekvens av övergången till ändrade prissättningsgrunder för nyanlagda fabriker var att man, för att hos de äldre fabrikerna få fram stegrad tillverkning i form av utvidgningar och förbättringar av driften, även för deras del föreslog tillämpning av den nya, gynnsammare prisberäkningen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Den 25 november 1939 biföll riksdagen propositionens förslag, men riksdagen gav därvid Kungl. Maj:t frihet att vid träffande av avtal på vissa punkter medgiva gynnsammare villkor för sulfittfabrikerna än i propositionen föreslagits. I stället för den nyss angivna konstruktionen för vinstberäkning ifrågasatte riksdagen, att tillverkningsvinst skulle lämnas producenten i form av ett särskilt tillägg utöver självkostnaden per liter tillverkad sprit. I fråga om de äldre fabriker ansåg riksdagen enahanda grunder kunna tillämpas, då avtal träffades om utvidgningar av anläggningarna. Även för övriga äldre fabriker kunde liknande grunder få tillämpas, därvid dock förutsattes att individuella avtal träffades med varje särskild tillverkare av sulfitsprit. Man visste nämligen redan då, att produktionsbetingelserna vid olika fabriker äro i högsta grad olika och det därför vore mycket rimligt med olika priser för olika fabriker. De direktiv, som under förhandlingarnas gång kunde bli erforderliga, ävensom prövningen av uppgjorda avtalsförslag skulle ankomma på Kungl. Maj:t.

Så snart riksdagsbeslutet förelåg, tillkallade jag, den 27 november, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tre sakkunniga för att biträda Vin- och spritcentralen vid förhandlingar med sulfittfabrikerna. De sakkunniga voro bankofullmäktigen Björnsson, ledamoten av denna kammare direktören Lundberg och direktören Magnusson.

Förhandlingar upptogos omedelbart med sulfittfabrikerna. Som resultat härav framlades för mig den 5 december en promemoria från verkställande direktören för Vin- och spritcentralen och de sakkunniga angående grunder för avtal rörande nya sulfitspritfabriker. I enlighet med av Kungl. Maj:t den 1 december lämnat bemyndigande fastställde jag i anslutning till sakkunnigförslaget den 9 december dylika grunder att gälla såsom riktlinjer vid förhandlingarna. Enligt dessa grunder skulle priset på sulfitspriten så bestämmas, att företagaren först och främst skulle erhålla hela anläggningskapitalet återbetalt under en tid av mellan fem och tio år och vidare täckning för drifts- och räntekostnaderna. Därutöver skulle i priset få ingå en vinst av 2 öre per liter tillverkad 99 procentig sprit. För att uppmuntra till rationalisering vid driften medgavs vidare, att om de rörliga kostnaderna vid anläggningen nedbringades på annat sätt än genom utvidgning, skulle halva denna minskning av självkostnaderna såsom vinst tillfalla företagen.

Trots dessa villkor visade det sig föreligga mycket stora svårigheter att få fram nyanläggningar. En väsentlig orsak härtill var de genom finsk-ryska kriget aktualiserade riskerna för industriella anläggningar. Då dessa risker icke voro av natur att kunna kompenseras genom en höjning av priset inom rimliga gränser, uppkom spörsmålet att på staten överflytta dessa risker. För att få frågan löst ansåg jag mig böra tillstyrka en dylik överföring av risk, även med beaktande av att riksdagen betonat kravet på godtagbar säkerhet för utlämnade lån till nyanläggningar. Genom att staten på sig tog en del av berörda krigsrisk i form av lån mot säkerhet av endast inteckningar i företagets industrifastigheter, kom en uppgörelse till stånd med Mo och Domsjö aktiebolag angående uppförande av en större spritfabrik vid bolagets sulfittfabrik i Själevads socken. Avtalet och lånevillkoren godkändes av Kungl. Maj:t den 19 januari 1940.

Utöver denna uppgörelse med Mo och Domsjö ha inga avtal om nya spritfabriker kommit till stånd. Prisivillkoren för de äldre i Svensk spritorganiserade fabriker skötes i förgrunden under förhandlingarna om nya fabriker. Även denna prisfråga — som i och för sig är ur beredskapssynpunkt helt sekundär och vid riksdagsbehandlingen även bedömts på detta sätt — hade omedelbart upptagits efter riksdagsbeslutet. Den 27 november hemställde

Svar på interpellation. (Forts.)

finansdepartementet till Svensk sprit att snarast möjligt inkomma med uppgifter rörande bland annat verkställda avskrivningar å de äldre fabrikenas anläggningskostnader före den 1 oktober 1934, alltså före den tid, då Vin- och spritcentralen förhandlat om prissättningen. Dessa uppgifter voro erforderliga för att enligt riksdagens önskemål få till stånd individuella avtal, vid vilka de nya avskrivningsreglerna kunde tillämpas å de delar av vederbörande fabriks anläggningskapital, som enligt hittills gällande prissättningsgrunder icke vore att anse såsom amorterade. Då i svaret från Svensk sprit de begärda uppgifterna icke lämnades, utan endast hänvisades till en tidigare utredning rörande produktionskostnaderna vid en medelstor fabrik, hemställde jag till verkställande direktören i Vin- och spritcentralen att med biträde av de sakkunniga direkt upptaga erforderliga diskussioner. Några individuella data stodo emellertid ej att få från de äldre fabrikenas genom Svensk sprit. I anslutning till ett av förhandlarna framlagt förslag nödgades jag för att nå en lösning frångå kravet på individuell prisberäkning och i direktiven för förhandlingarna medgiva, att avtalen baserades på beräkningar för medelstor fabrik. Grunder för avtal med förefintliga spritfabriker fastställdes av mig den 22 januari, att gälla från och med den 1 april 1940. Oaktat att de av riksdagen uttalade önskemålen ej tillgodosetts, medgav jag härvid även för dessa fabriker samma vinstmöjligheter som för de nya fabrikenas.

Vid de sålunda upptagna förhandlingarna mellan Vin- och spritcentralen och de äldre fabrikenas om prissättningen för tiden 1 april—1 oktober 1940 nåddes ej enighet på grund av fortsatt oklarhet rörande i främsta rummet anläggningskapitalets storlek. Frågan hänsköts därför till den för dylika fall fastställda prisnämnden. Finansdepartementet hemställde till nämnden, att ärendet skulle handläggas med största skyndsamhet, detta för att snabbt få en uppgörelse till stånd med Svensk sprit. På basis av nämndens avgörande räknade man från parternas sida även med att kunna nå fram till ett avtal på längre sikt. På begäran av Svensk sprit uppsköts emellertid för verkställande av utredning nämndens handläggning av ärendet. Under förhandlingarnas gång anmodade jag, för att påskynda avgörandet, prisnämndens ordförande att söka få till stånd ett förlikningsförfarande, vilket dock ej ledde till resultat på avgörande punkter. Prisnämndens sedermera enhälligt fattade beslut den 30 april innebar bland annat, att de fasta kostnaderna uppräknades utöver det värde, vartill de av Svensk sprit framlagda siffrorna omedelbart kunde anses föranleda. Så snart prisnämndens utslag fallit, upptogs förhandlingar mellan Vin- och spritcentralen och Svensk sprit för att på basis av de av båda parternas representanter inom prisnämnden godtagna prisgrunderna nå en uppgörelse på längre sikt, därunder dock från Svensk sprits sida framställdes nya krav på prishöjningar, baserade på för tillverkarna gynnsammare grunder än de av prisnämnden sålunda godtagna. På grund av detta ändrade ståndpunkts-tagande av Svensk sprit ha förhandlingarna om ett långtidsavtal ännu ej nått resultat.

Den lämnade redogörelsen ger i och för sig intet direkt svar på frågan, varför ingen ökning av spritproduktionen ägt rum genom anläggning av nya fabriker utöver den redan omnämnda av Mo och Domsjö påbörjade. En förklaring, som upprepade gånger antytts i den offentliga diskussionen och som tjänat till utgångspunkt för angrepp mot regering, riksdag eller de statliga instanserna, går ut på att de ekonomiska villkor, som erbjudits fabrikenas, varit otillfredsställande. För att belysa den verkliga innebörden i denna förklaring vill jag erinra om, att redan de sedan 1934 gällande reglerna för prissättningen innefattade full täckning för alla produktionskostnader, häri inbegripet ränta på det nedlagda kapitalet jämte skälig avskrivningsprocent. Att det sålunda er-

Svar på interpellation. (Forts.)

hållna priset icke utgjort något hinder för en fortgående utvidgning av spritproduktionen, synes framgå av de förut anförda siffrorna för år efter år stigande kvantiteter. Ända fram till krigsutbrottet och den därav framkallade oron för brist på motorbränsle har det varit spritfabrikerna, som gång efter annan begärt tillstånd att till det garanterade priset få sälja ökade kvantiteter. Att en sådan produktionsökning av fabrikerna ansetts förmånlig, är sålunda uppenbart. Detta synes å andra sidan icke enbart kunna ha sin grund i fördelarna av detta bättre utnyttja redan existerande kapacitet. Nyinvesteringar ha nämligen efter år 1934 förekommit i icke obetydlig utsträckning, sammanlagt omkring 5 miljoner kronor eller närmare 250,000 kronor per fabrik.

Det är svårt att härur dra någon annan slutsats än att priset varit tillfredsställande, och jag vågar som ytterligare vittnesbörd härom anföra omdömet från en part, som icke kan fränkännas praktisk sakkunskap i frågan, nämligen ledningen för Mo och Domsjö, som år 1938 i sin framställning om rätt att anlägga ny spritfabrik yttrade:

»Vi vilja härigenom förklara, att vi anse oss vara i stånd att tillverka och försälja sulfitsprit till ett väsentligt billigare pris än det pris, som de redan befintliga sulfitbrännerierna erhålla för av dem tillverkad sulfitsprit. Utan att vilja binda oss vid någon viss siffra, vilket ju icke kan i detta sammanhang ifrågakomma, hålla vi före att vi skulle kunna åtnöjas med ett pris per liter 95 % sulfitsprit, som med 4 öre understiger det pris, som spritcentralen för närvarande betalar till aktiebolaget Svensk sprit, sulfitbränneriernas sammanlutning. — — —

De nuvarande sulfitspritfabrikerna intaga en monopolställning. — — — Det ankommer ej på oss att närmare ingå på beskaffenheten av detta monopol och om och i vad mån statsmakterna må anses ha förpliktelser mot sulfitbrännerierna, som icke i detta nu kunna anses vara till fulla och i rikligt mått infriade. Ingen av spritfabrikanterna läser kunna med bibehållet allvar förneka, att spritbränningen varit en utomordentligt lukrativ affär. Det torde icke finnas något sulfitbränneri, som icke redan är till fulla avskrivet, om icke i balansen så i skatteavseende genom åtnjutna värdeminskningssavdrag. — — —

Om det mot förmodan skulle förhålla sig så att statsmakterna, på sätt i ärendet antytts, skulle ha några ömma fortlöpande förpliktelser mot de nuvarande fabrikerna att icke släppa in några konkurrenter, så må man med skäl fråga sig: hur länge skall detta tillstånd fortvara? När kan den tidpunkt anses vara inne, då de nu befintliga spritfabrikerna må anses ha njutit tillräckligt av sin monopolställning? När kan tiden anses vara inne att tillstämja tillkomsten av nya fabriker, villiga att, nöjda med en måttligare vinst, sälja spriten till ett väsentligt billigare pris? — — —»

Även om man vid detta yttrande gör avdrag för den skärpning av omdömena, som kan ha varit en följd av inlagans egenskap att utgöra led i kritik mot de gamla fabrikenas monopolställning och deras ovillighet att se en konkurrent inträda på marknaden, ger det dock stöd för uppfattningen, att redan de tidigare gällande reglerna för prissättningen voro gynnsamma nog för att uppmuntra till ökad produktion. — Jag förbiser icke, att möjligheten för Mo och Domsjö att producera så mycket billigare måste sammanhänga med att kapaciteten hos detta företag är mycket större, än den i genomsnitt är hos de företag som tidigare haft dylik produktion. — I samma riktning pekar den av industrikommissionen lämnade uppgiften, att de gamla fabrikenas kapacitet redan nu, alltså oberoende av eventuellt nya villkor, skulle utökats till 50 milj. liter. I ett förut anført meddelande från Svensk sprit den 5 september 1939, vari omkring 35 milj. liter anges såsom dåvarande maxi-

Svar på interpellation. (Forts.)

mum, förklaras nämligen också att denna kapacitet skulle kunna ökas genom vidtagande av vissa utbyggnader och omläggningar. Produktionen säges då vid full massaproduktion kunna uppbringas till 40 å 45 milj. liter. Om dessa kvantiteter redan uppnåtts eller rent av överskridits, vågar man dra slutsatsen, att de segslitna förhandlingarna om nya avtal grundade på urtima riksdagens beslut för de gamla spritfabrikernas vidkommande inte lagt hinder i vägen för utökning av produktionen. Vid dessa förhandlingar ha nämligen endast varit fråga om de förbättringar i priset som kunde inrymmas inom riksdagsbeslutets ram. Dessa förbättringar inneburo, såsom redan blivit nämnt, dels en garanterad vinst utöver alla kostnader, dels anläggningskapitalets amortering inom viss kort tid och möjlighet till statslån för anläggningens utvidgning.

Jag tror inte, det är i fabrikernas intresse att söka ge allmänheten föreställningen, att nyanläggningar uteblivit därför att industrien strävat att i nuvarande läge förhandla sig till ännu gynnsammare villkor. En alldeles tillräcklig förklaring synes kunna hämtas dels ur de omnämnda nya riskerna under Finlandskriget, dels ur de ovissa utsikterna för avsättning av huvudprodukten pappersmassa.

Den, som fortfarande önskar tala om statsmakternas missgrepp, kan naturligtvis invända, att nu anförda omständigheter göra det förklarligt, att nyinvesteringar från de enskilda företagens synpunkt förefallit alltför riskfyllda, men att det varit de statliga myndigheternas uppgift att övervinna tveksamheten eller på annat sätt framtvinga den ur samhällets synpunkt önskvärda produktionsökningen.

Om statens villighet att i fråga om krigsriskerna överväga en medverkan har jag redan talat. Även tanken att staten skulle direkt ingripa, överta fabriker och sätta igång spritproduktion, har under förhandlingarna framkastats. I en kritisk tid kunna säkerligen betänkligheterna mot en sådan utväg övervinnas, men det måste då vara klart, att det allmänna intresset verkligen kräver den föreslagna åtgärden, alltså i detta fall att anläggningar för sprittillverkning skulle komma till stånd vid de återstående sulfittfabrikerna. Det är härvid uppenbart, att fabrikerens egen tvekan på grund av ovissheten om exportens framtid inte endast givit uttryck åt ett privatintresse. Även ur hela landets synpunkt var det långt ifrån självklart, att en dylik utbyggnad borde företagas. Så länge exporten västerut kunde vidmakthållas, var det antagligt, att även importen av motoroljor skulle fortgå. En spärr för importen skulle sannolikt också medföra spärr för massaexporten och därmed sätta även spritframställningen i fara. Samtidigt hade de våldsamt stegrade kolpriserna medfört, att sulfitspriten allt mindre fick karaktären av inhemsk ersättning för utländskt bränsle. Så som förhållandena utvecklats sig med exporten redan i stor utsträckning avklippt kan det knappast förnekas, att tveksamheten både från de enskilda fabrikerens sida och från statens sida visat sig icke sakna grund. Enligt industrikommissionens redogörelse äro för närvarande endast 10 av de 21 befintliga spritfabrikerna igång, och då dessa fabriker i allmänhet icke tillhöra de större, har produktionen av sulfitsprit minskats, så att den nu motsvarar endast omkring 18 milj. liter per år. En ytterligare minskning är att motse i samma mån som fabrikerens massalager blivit fyllda.

Den tidigare offentliga diskussionen har säkerligen hos många framkallat alltför stora förväntningar om sulfitspriten möjligheter att ersätta den importerade oljan. För dem kan den nu lämnade överblicken inte gärna vara annat än nedslående. Jag tror inte en gång, de kunna ha kvar den dåliga trösten, att läget skulle ha varit helt annorlunda, om de ansvariga inom stats-

Svar på interpellation. (Forts.)

förvaltningen eller den enskilda industrin lagt i dagen större energi och förutseende. Utvidgningen av kapaciteten vid de gamla fabriker tycks praktiskt taget redan ha ägt rum. Hade nyanläggningar vid övriga sulfittfabriker påbörjats omedelbart vid krigets början, skulle de antagligen nu varit under byggnad, mer eller mindre nära att bli färdiga. Om sådana beredskapsfabriker planerats och utförts redan före kriget, hade de säkerligen under hösten och vintern hållits i gång och bidragit till en rikligare försörjning med motorbränsle — deras kapacitet skulle möjligen ha uppgått till 2 milj. liter i månaden. Men de skulle på samma sätt som de äldre ha drabbats av exportminskningen, och ingen nämnvärd ändring i vår försörjning med motorbränsle skulle ha inträtt.

Uppenbart är emellertid, att denna föga gynnsamma teckning av läget bygger på förutsättningen att spritproduktionen väsentligen måste knytas till en produktion av säljbar pappersmassa. Uppger man denna förutsättning, torde rent tekniskt möjligheter föreligga att väsentligt höja tillverkningen av motorsprit. Vilken av de föreslagna och fortfarande otillräckligt prövade metoderna, som i detta tänkta fall borde komma till användning, har ännu inte kunnat klarläggas. Försöken med dessa metoder ha emellertid länge varit föremål för uppmärksamhet. I sulfitspritsakkunnigas uppdrag ingick även att utreda detta produktionsproblem.

Vid höstens början uppgavs från tekniskt håll, att dessa metoder skulle föreligga experimentellt färdiga, ehuru de ännu ej prövats i industriell drift. Av ingenjörsvetenskapsakademien, sulfitspritsakkunniga och rikskommissionen för ekonomisk krigsberedskap vidtogos då anstalter för att möjliggöra försök med dessa metoder i större omfattning. Enligt rapport den 3 april 1940 från den kommitté som genom dessa institutioner tillsatts för försöken, kunna undersökningarna icke anses avslutade utan ytterligare försök i stor skala böra utföras. Svensk sprit har (i brev till Vin- och spritcentralen) angivit, att försöksresultaten utvisade, att man i ett nödläge skulle kunna på bekostnad av cellulösans kvalitet öka spritproduktionen vid de redan förefintliga fabriker till 110 å 120 milj. liter per år. Från företrädare för sulfittindustrin har emellertid framhållits de risker, som berörda kvalitetsförsämring innefattade, så ömtåligt som marknadsläget för cellulösans är. Med hänsyn härtill kunde metoden ej anses tillfredsställande prövad.

En annan metod avser fullständig nedkokning av massan. Sulfitspriten blir därvid den enda framställda produkten. Denna metod har icke kommit till prövning i industriell skala.

På privat initiativ har slutligen vid Sörstafors sulfittfabrik försök gjorts med en tredje metod. Denna har dock av affärsledningen hävdats vara icke slutligt kontrollerad. Vin- och spritcentralen har emellertid ansett särskilt önskvärt att få till stånd en tillverkning efter denna metod, vilken enligt uppgift skulle utan försämring av massans kvalitet och utan ökning av de för sulfitsprittfabriker vanliga anläggnings- och övriga kostnaderna kunna giva dubbelt så stort spritutbyte per ton tillverkad massa, som man nu vanligen räknar med. Vid underhandlingar har man nått fram till ett kontraktförslag, men något avtal har ej kommit till stånd, främst på grund av tvekan från ledningens sida om metodens bärighet och de avsevärda driftsinskränkningar, som den senaste handelsavspärningen medfört. Då jag i mitten av april fått kännedom om förhandlingsläget med Sörstaforsföretaget, söktes omedelbart kontakt med statens industrikommission, därvid hemställan gjordes, att företagens i kommissionen representerade ledning skyndsamt skulle till bedömande med kommissionens experter upptaga frågan om fortsatt försöksverksamhet vid företaget, om så erfordrades, med staten som garant för kostnaderna.

Svar på interpellation. (Forts.)

I industrikommissionens planläggning av bränsleförsörjningen ingår organiserandet av en fortsatt försöksverksamhet efter de olika aktuella linjerna och en avvägning av sulfitproduktionens materielförsörjning med hänsyn till tillgången på råvara och bränsle.

Jag vill nämna att efter överläggningar med industrikommissionens ledning överenskommelse träffats, att kommissionen med all kraft skall fullfölja det tidigare upptagna utredningsarbetet om vägarna att öka produktionen av sulfitsprit.

I ett yttrande över en av överbefälhavaren för rikets stridskrafter ingiven framställning har industrikommissionen för några dagar sedan lämnat en framställning om sin syn på frågans läge, och jag anser mig inte kunna göra bättre än att anföra vissa avgörande delar av detta yttrande liksom av det utlåtande, som särskilda av kommissionen utsedda sakkunniga avgivit.

Dessa sakkunniga hänvisa till att framställningen av sulfitsprit inte bara är beroende av exportmöjligheterna utan också av vår allmänna försörjning med bränsle. Med ett utbyte av 42 liter 100 %-ig sprit per ton massa uppgår vedförbrukningen till 100 kg lufttorr ved per liter sprit. Om sådan ved förgasas i ett gengasaggregat, säga de sakkunniga, har man funnit, att 2.7 kg ved motsvarar 1 liter bensin eller sprit. Detta innebär, att en viss mängd ved, förgasad i en vedförgasare, vid motordrift lämnar 37 ggr högre effekt än den spritkvantitet, som uppstår vid sulfitkokning av samma vedmängd.

Vid de nya metoder med högre spritutvinning, som nu äro under omprövning, minskas i någon mån disproportionen. Om dessa metoder heter det:

»De praktiska försök, som gjorts med Häggelunds metod, kunna icke sägas vara fullt utslagsgivande vare sig i fråga om massaproduktion eller spritutbyte, men man torde i nuvarande läge kunna säga, att vid någorlunda bibehållen massakvalitet en spritutvinning av 63 liter 100 %-ig sprit per ton uppsluten ved kan erhållas.

Försök ha även gjorts att öka spritutbytet genom måttligt driven nedkokning av massan i *ett* steg. Härvid har man erhållit ett resultat av 68 liter sprit per ton uppsluten ved. Massan, framställd enligt denna metod, motsvarar icke någon exportkvalitet men kan möjligen ändock finna *någon* användning.

Ytterligare nedkokning, som även försökts, lämnar ingen användbar pappersmassa men kan möjligen resultera i s. k. fodermassa. Huruvida sådan fodermassa har någon större betydelse, är ännu för tidigt att yttra sig om. Där emot torde kunna fastslås, att något högre spritutbyte, än vad här ovan angivits, icke kan påräknas.

Sammanfattningsvis kan man beträffande sådan sulfitkokning med spritframställning, där massan är huvudprodukt, säga, att — även om vissa möjligheter att öka spritutbytet per ton ved äro för handen — dessa emellertid i viss grad motvägas av förlängd koktid, förändrad massakvalitet och åtskilliga andra omständigheter. Måste man bortse från kostnader och olägenheter av olika slag, bör man dock icke glömma, att den för *export* förr eller senare avsedda massan *måste* vara av fullgod kvalitet.

Till sist återstår det alternativet, att tillverkning av sprit är så angelägen, att massan blir en biprodukt. Då blir priset per liter sprit givetvis mycket högt. Man kan utgå ifrån att man vid sådan kokning kan få ett spritutbyte av 60 à 70 liter per ton ved och att med nuvarande priser dylik nedkokning kostar ungefär kr. 80: — per ton ved. Med tillägg för spritfabrikens kostnader blir spritpriset då c:a kr. 1: 70 per liter. Häri ingår kolet med ett pris av kr. 60: — per ton, varigenom — *om massan användes som bränsle* — en prisreduktion uppstår av c:a 20 öre per liter sprit. Priset per liter sprit blir sålunda c:a kr. 1: 50, varvid sedvanlig kostnad för ränta och amortering för sulfitfabriken

Svar på interpellation. (Forts.)

icke är medräknad. Medtages denna kostnad, torde priset uppgå till c:a kr. 1:70 per liter.»

Vad industrikommissionen beträffar anser den, att byggandet av nya spritfabriker får lämnas ur räkningen, dels därför att detta skulle draga för lång tid, dels därför att det förutsätter, att massan kan säljas. Därefter går den över till frågan om de nya metoderna och yttrar:

»Den andra utvägen innebär att spritutbytet ökas genom modifikation av kokningsprocessen. Någon väsentlig ökning av utbytet synes ej kunna ernås utan nedsättning av massans kvalitet. På grundval av de försök, som utförts vid Nyhamns sulfittfabrik, synes man kunna beräkna, att de nu existerande fabriker, vilka vid normal drift hava en produktion av omkring 50 miljoner liter per år, genom längre gående nedkokning av massan skola kunna komma upp i en produktion av 80 å 90 miljoner liter, vilken kvantitet efter komplettering av destillationsanordningarna skulle kunna höjas ytterligare upp till 110 miljoner liter per år. Massautbytet beräknas därvid komma att nedgå till omkring 80 % av det normala, och massans kvalitet blir samtidigt försämrad. På grundval av hittills vunna erfarenheter är det dock svårt att uttala sig om massans användbarhet och om det pris, för vilket den kan avsättas. Kommissionen har dels från aktiebolaget Svensk sprit, dels från ovannämnda, av kommissionen tillsatta kommitté erhållit uppgifter, vilka kunna betraktas som vägledande. För det fall att massan blir användbar endast som bränsle eller cellulosafooder, skulle enligt dessa uppgifter spriten komma att kosta omkring 1.70 kronor per liter i tillverkning. Kan massan avsättas till andra ändamål, blir priset lägre; dock synes man ej kunna räkna med lägre tillverkningskostnad än omkring 1 krona per liter. Kommissionen undersöker för närvarande möjligheterna att vid vissa fabriker pröva olika metoder att genom nedkokning av massan erhålla större spritutvinning. Härigenom kan säkrare omdöme erhållas jämväl om massans kvalitet och dess användbarhet för olika ändamål. Dessa arbeten avse alltså ett fullföljande av de försök, som tidigare utförts bland annat vid Nyhamn och Sörstafors.»

Det torde inte vara möjligt att vid ett bedömande av hela läget komma till annan slutsats än industrikommissionen, nämligen att möjligheterna för produktionen av sulfitsprit äro begränsade, att denna sprit i främsta rummet får avses för militära behov, och att gengasdriften är den enda, från vilken man för civila behov kan vänta verklig hjälp. Denna slutsats bör naturligtvis inte lägga något hinder i vägen för fortsatt prövning i stor skala av alla de rimliga uppslag till ökning av spritproduktionen som redan äro kända eller nya som kunna framkomma. Av den lämnade redogörelsen framgår, att önskvärdheten av dylika försök inte heller tidigare varit förbisedd utan att åtgärder av statsmakterna vidtagits för att främja dem. Skulle sådana försök leda till uppfattningen, att produktion av sprit enligt nya metoder är ur hela landets synpunkt rimlig, ehuru för enskilda företag icke lönande, skall jag åtminstone inte för min del tveka att förorda, att staten inträder som företagare och riskbärare.

Med detta torde läget över hela det av interpellanten berörda fältet vara belyst, och jag skall endast, med hänsyn till de i den offentliga diskussionen återkommande frågorna om vad statsmakterna gjort eller underlåtit, i allra största korthet sammanfatta.

1) Under den tid, varom här kan vara fråga, ha inga hinder lagts i vägen för spritfabrikerna att utnyttja sin fulla kapacitet.

2) Redan de gamla reglerna för beräkning av det garanterade priset ha varit tillräckligt gynnsamma för att tillåta en fortgående ökning av kapaciteten. De av urtima riksdagen fastställda priserna bereda tillverkarna ytterligare förmåner.

3) Att endast i ett fall nyanläggning av spritfabrik ägt rum, behöver icke

Svar på interpellation. (Forts.)

förklarar ur någon snävhet i de nya reglerna för prissättningen. Krigsriskerna och faran för minskad export ha i och för sig varit tillräckligt återhållande faktorer och måste anses i praktiken ha fällt utslaget. Så som exportläget utvecklats sig, ha fabrikernas tvekan visat sig grundad.

4) Prövningen av spritframställning enligt nya metoder kan icke anses slutförd. Den har främjats av statsmakterna och tillhör nu industrikommissionens verksamhetsområde.

5) Vid övervägande av alla faktorer vågar man icke ge uttryck åt förhoppningar om mera avsevärda tillskott från sulfitspritens sida till den civila försörjningen med motorbränsle. Det är sannolikt, att ogrundade förhoppningar i detta avseende bidragit till att allmänhetens uppmärksamhet inte inriktats på andra och mera lovande ersättningsmedel för bensen, framförallt gengasen.

Härefter anförde:

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag ber till en början att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det utförliga och i vissa avseenden revolutionärt upprestande svar som han avgivit på min interpellation.

Då jag väckte interpellationen, var det efter en viss tvekan. Jag gjorde det dock av två skäl, för det första med hänsyn till den agitation som bedrevs bland allmänheten speciellt i motorkretsar och i industriella kretsar omkring påståendet, att statsmakterna misskött frågan om motorspriten, och för det andra då jag hade ett intryck att agitationen omkring sulfitspitens stora möjligheter var i högsta grad överdriven. Statsrådet erkänner nu, att läget endast till en del är beroende av de svenska statsmakternas åtgöranden, och detta skulle då kunna sägas giva dem vatten på sin kvarn, som hävda den åsikten, att statsmakterna ha någon skuld till det nuvarande läget. Det är till en början riktigt, att blockaden rör varken regeringen eller riksdagen eller myndigheterna i övrigt för. Men därmed är icke den frågan uttömd, om vi icke ha gjort oss skyldiga till några försyndelser, av vilka hela vårt näringsliv för närvarande får bära konsekvenserna. Jag hävdar, att så delvis är fallet. Jag hävdar nämligen — må jag tillägga det med detsamma — att vissa av dem för statsmakternas eller riksdagens beslut och politik ansvariga här ha ett ansvar som de icke kunna komma ifrån.

För några år sedan föreslog den då sittande regeringen, att man skulle ingå ett kreditavtal med Sovjetunionen — på 100 miljoner kronor, om jag i hastigheten inte minns fel. Detta förslag avvisades den gången av riksdagen, och därigenom utestängde man Sverige från en möjlighet att i nuvarande situation ha fått bland annat brännolja. Det fanns då ett distributionsbolag, som ägdes av Sovjets oljeintressen och som distribuerade högst anmärkningsvärt med olja här i landet. Jag tror, att det är oriktigt att antaga, att den oginhet, vilken majoriteten i riksdagen då visade, bidrog till att detta bolag såldes till amerikanska intressen, vilka under nuvarande blockad icke kunna få in någon olja till Sverige. Hade det åsyftade bolaget nu varit i ryska händer, hade vi haft större möjligheter att få in olja än under nuvarande förhållanden. Nu kan man tycka, att detta icke hör till denna sak, och jag vill visst icke tala om den snö som föll i fjol, men då man ensidigt i propagandan och av politiska intressen kastar sig över statsmakterna, kan det ju vara rimligt att även anse dessa.

Jag kanske i detta sammanhang får anknyta en reflexion, att man har rätt att hoppas, att dessa handelspolitiska frågor i framtiden icke komma att behandlas på detta sätt. Man skulle måhända kunna hoppas, att de som för något år sedan stälpte ifrågakärande förslag, varav Sveriges näringsliv nu

Svar på interpellation. (Forts.)

lider skada, att de betänka sig ordentligt i fortsättningen, innan de av skäl, som jag icke skall yttra mig om, ge sig in på liknande linjer. Trots emellertid vad finansministern nyligen har sagt, förefaller det mig, som om man måste undersöka, huruvida vi icke i nuvarande exportläge för pappersmassan kan få fram mera motorsprit. När man läser tidningarna, så finner man t. ex. uttalanden som dessa: »Nu få privatbilarna ställa in sin körning, handelsresande och andra yrkesutövare mista sin inkomstmöjlighet, lastbilar, långtradare samt droskägare få en ytterligt hård nedskärning av den förut så knappa tilldelningen.» Otvivelaktigt beröra dessa förhållanden hundratusentals medborgare, som för sin utkomst äro beroende av att få motorbränsle, och indirekt andra hundratusental. Det är då icke så orimligt, om allmänheten blir orolig och slutligen är beredd att kasta sten åt fel håll.

Jag vill emellertid nu icke påstå, att statsmakterna härvidlag äro de enda eller i första hand ansvariga. Det synes mig efter den lämnade redogörelsen vara alldeles uppenbart, att vi ha att göra med andra intressen än dem som staten kontrollerar. Nog har det åtminstone slagit mig, då jag läste igenom detta svar, som finansministern varit vänlig att tillställa mig i förväg, att många av de svårigheter man haft skulle kunnat undvikas, för den händelse statsmakterna icke varit *bundna av hänsyn till privata intressen*, vilkas synpunkter icke alltid sammanfallit med samhällets. När man skriker så högt, den ena gången om regeringen, den andra gången om riksdagen och nu senast om Vin- och spritcentralen, så skulle jag vilja rekommendera vederbörande att läsa igenom interpellationssvaret i det avsnitt där Mo och Domsjös förklaring är återgiven. Det heter där: »*Hur länge skall detta tillstånd fortvara? När kan den tidpunkt anses vara inne, då de nu befintliga spritfabrikerna må anses ha njutit tillräckligt av sin monopolställning?* När kan tiden anses vara inne att tillstādja tillkomsten av nya fabriker, villiga att, nöjda med en måttligare vinst, sälja spriten till ett väsentligt billigare pris.» Det kanske också är berättigat att uppmana riksdagen att studera och tänka över innebörden i detta yttrande. Opinionsbilderna i denna fråga synas glömma, att vi under nuvarande förhållanden äro bundna av ett äganderätts- och produktionssystem, som må vara hur bra som helst under andra tider, dock icke under nuvarande förhållanden visat sig möjliggöra ett hundraprocentigt utnyttjande av landets tillgångar i första hand i *landets* och icke i *privatas* intresse.

Men onekligen äro möjligheterna att producera sprit begränsade, och här har man i propagandan uppenbarligen också rört sig med oriktiga uppgifter. När en lastbil efter ett pris per liter sulfitsprit av kronor 1: 50 måste räknas med en årlig kostnad av 20 till 30 tusen kronor för att hålla bilen ordinarie i gång, då är det väl fråga om man icke har jagat efter överkligheter i propagandan om träsprit som motorbränsle. Här anmäla sig då frågorna, om man icke kan få sulfitsprit, i vilken omfattning man kan få annat flytande bränsle och vad har gjorts däråt samt i vilken omfattning man kan få gengas, kol och aggregat och vad har gjorts däråt?

Låt mig då säga, om också något vid sidan av föreliggande ämne, ett par ord om gengasen. Jag fann i en Stockholmstidning häromdagen följande skildring, vilka verkliga mödor folk som arbeta på detta område möta. Det heter: »En konstruktör hade gjort ett aggregat enligt delvis nya och som han själv trodde i viss mån revolutionerande principer och fått det monterat på en bil, vilken han uppvisade för en besiktningssman. Denne, en av landets mest kända och erfarna, blev intresserad av nykonstruktionen och gav sitt erkännande åt effekten. Men som det var fråga om gengas, hänvisade han konstruktören till gengasnämnden för att få typgodkännande. Där anmärkte man på ett par egentligen ovidkommande detaljer, som icke voro i överensstämmelse med gällande

Svar på interpellation. (Forts.)
föreskrifter» — ty föreskrifter ha myndigheterna lätt att hålla på —. »Innan bilägaren utförde de sålunda påkallade ändringarna, önskade han företa en längre provtur för att pröva den nya konstruktionen under olika och mera utslagsgivande förhållanden, varför han begärde tillstånd att företaga en sådan, ehuru typen ännu icke godkänts. Efter påstötning förklarade gengasnämnden, att den icke ville motsätta sig ett sådant prov, men det fick företagas på ägarens egen risk. Någon form av typgodkännande kunde absolut icke ges, ens provisoriskt. Men utan sådant godkännande gick det ej att få bilen försäkrad. Utan försäkring gick det ej att få den registrerad. Utan registrering fick den icke användas för långresa. Och så var den dagen förstörd. Den eventuellt banbrytande nykonstruktionen lär fortfarande vara outnyttjad. »Om detta är rätta sättet», tillägger tidningen, »att främja självförsörjning i fråga om motorbränslet återstår att bevisa.»

Då man nu hänvisar till gengasen såsom det viktigaste ersättningsmedlet för motorbränsle, är det anledning att rikta en vänlig vädjan till den det vederbör — man får då vända sig till ett annat statsråd — att snarast möjligt sätta fart på gengasnämnden. Sedan jag väckt denna interpellation, ha flera personer vänt sig till mig och sagt: kan ni inte göra någonting i riksdagen, så att det blir litet mindre byråkrati och litet större fart på arbetet inom detta område? Jag är ju icke sakkunnig på området, varför jag icke kan yttra mig om huruvida de ha rätt. Men jag har ju å andra sidan ingen anledning att förtiga de synpunkter, som på detta sätt ha framförts från flera håll.

Men åter till frågan om det flytande bränslet. Finansministern har i sitt svar icke tagit upp min fråga om vad som göres för att få fram annat flytande bränsle än träsprit. Jag förstår, att han icke kunnat göra detta, men jag vill i alla fall upprepa frågan: vad göres åt våra skifferlager? Det hävdas ju från sakkunnigt håll, att dessa skulle kunna fylla vårt behov för 300 år framåt. Och det hävdas även, att framställningskostnaden vid rationell drift skulle vara avsevärt lägre än nuvarande bensinpris. Jag kan icke avgöra om detta är riktigt. Men jag tror, att det är nödvändigt att riksdagen trycker även på denna punkt, så att allt göres för att tillgodose de berättigade intressen, som här göra sig gällande.

Frågan blir nu hur driften skall ordnas, och herr statsrådet meddelade, att han icke skulle tveka att tillgripa statsdrift. Det är intressant att konstatera att denna tanke nu så småningom växer fram. I en ledare i en av Stockholms kvällstidningar hette det för ett par dagar sedan: »Enda möjligheten är att genom för befintliga industrier acceptabel överenskommelse eller i sista hand genom maktspråk förmå denna att producera motorsprit långt utöver nuvarande prestanda.» Herrarna och damerna förstå ju, att när dylika synpunkter framföras i en tidning, där eljest inga sympatier bruka finnas för statsdrift eller samhällsingripanden, börjar man nog litet var få på känn att det icke kan få fortsätta som hittills. Jag hälsar med tillfredsställelse, att det äntligen gjorts ett försök — jag nöjer mig med det omdömet tills resultatet föreligger — till att få en ordnande hand över dessa frågor. Med den kännedom jag har om industrikommissionens ledare vågar jag hoppas att centraliseringen skall bli till gagn för samhället.

Blir det nu emellertid icke något resultat av arbetet efter dessa linjer, är det nödvändigt att man skapar produktions- och äganderättsförhållanden, där det mindre är tal om nödvändigheten av enskildas pristäckning, garantier för driften o. s. v., där man mindre ser till önskvärdheten av att få ögonblicklig vinst i portmonnän och i stället mera ser till önskvärdheten av att näringslivet förses med motorbränsle. Jag kan för övrigt icke underlåta att i detta sammanhang ställa en liten elak fråga. Om det är så att produktionen av

Svar på interpellation. (Forts.)

en så viktig vara som det här är fråga om skall garanteras av staten i fråga om priser, avsättning, avskrivningar och allt möjligt, icke bara i år utan för ett tiotal år framåt, *vad har då den privata företagsamheten för uppgift att fylla?* Jag har icke hört, att massafabrikerna kräva statsgarantier för priserna för den massa de exportera till utlandet. Jag har icke heller hört, att de anse sig kunna kräva garantier för att de få avsättning för denna massa för tio år framåt. Ej heller har jag hört, att sågverksindustrien eller andra industrier anse det opportunt att framföra dylika krav. Man är otvivelaktigt intresserad av att produktionen ändå hålles i gång i hela samhällets intresse. Men varför ligger det annorlunda till i fråga om motorspriten? Vore det inte rimligt att produktionen av också denna räknade med åtminstone några risker? Som sagt, det förefaller mig som om den privata verksamheten med hänsyn till fabrikenas krav har en mycket liten uppgift att fylla.

Man synes för närvarande arbeta i den tron, att det kanske skall bli en snabb ändring i förhållandena. Man tänker som så, att det kanske inträffar någonting som gör, att vi icke behöva hålla på med sprit, gengas, skifferolja och dylikt. Jag tror för min del, att detta är en farlig inbillning, lika så farlig som tanken att sulfitspriten skulle kunna tillgodose hela vårt behov. Jag tror icke, att vi på många år kunna räkna med att få det bensinpris, som vi tidigare haft. Även om det mot förmodan skulle bli en snabb fred, bör man inrikta sig på att bedriva hithörande verksamhet i fortsättningen och på de vägar, som äro framkomliga, söka åstadkomma ersättning för bensinen, som säkerligen under lång tid kommer att vara mycket svåråtkomlig och dyrbar. Vi böra även på detta område fortsätta arbetet för att grundlägga en kemisk industri för bearbetning av våra skogs- och trävaruprodukter, av produkterna från våra torvmossar, skifferförekomster o. s. v. Det är icke bara i fråga om motorbränslet som vi i dessa dagar kunna ställas inför nära nog en katastrof. Det finnes många andra områden, där det kan tänkas att vi i framtiden måste effektivare utnyttja våra naturrikedomar.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten mycket.

Jag förbigår helt den siste ärade talarens anförande. Det är ju lätt att förstå, att när herr Kilbom får ett så välvilligt interpellationssvar, som kanske ger vissa utgångspunkter för en fortsatt polemik mot vissa intressen, blir frestelsen mycket stark för herr Kilbom att hålla ett sådant agitationsanförande som han höll. Men jag tror icke att han gjort saken någon tjänst därmed. Jag tror under alla förhållanden icke, att han på något håll i kammaren får resonans för sina antydningar om att vi skulle hava befunnit oss i ett annat försörjningsläge i fråga om flytande bränsle, om vi intagit en annan hållning till frågan om det stora avtalet med Ryssland för ett par år sedan.

Jag begärde ordet för att säga ett par ord i anledning av herr statsrådets svar. Jag vill först bestyrka — jag har ju sysslat något med den här frågan dels i bevillningsutskottet och dels såsom ordförande i det utskott som behandlade propositionen i frågan i höstas — herr statsrådets deklaration, att den tidningspolemik, som förekommit i saken, i mängd och mycket byggt på oriktiga förutsättningar. Anklagelserna mot statsmakterna äro överdrivna. Man har på ett egendomligt sätt i denna diskussion fört in motiv, som för länge sedan äro alldeles borta, exempelvis nykterhetsskäl och dylikt. Jag beklagar, att diskussionen i sulfitsprifrågan under senare år bemängts med sådana fullständigt ovidkommande saker. Man har därigenom givit allmän-

Svar på interpellation. (Forts.)
heten en falsk föreställning om de motiv, som verkligen varit vägledande för statsmakterna.

Jag kan i stort sett instämma med statsrådet i denna punkt och vill understryka, att det verkliga skälet för den tveksamhet, som kommit till synes från industriens sida, har varit icke så mycket avtalsvillkoren utan det nya läge, som uppstått efter krigsutbrottet i höstas. Det är sålunda icke statsmakternas ovillighet, som från industriens sida utgjort ett hinder, utan det är det nya läget.

Jag vill i detta sammanhang icke underlåta att säga, att jag tror, att om förhandlingarna skötts med något större skicklighet och hänsynstagande under höstens och vinterns lopp, hade resultatet på vissa punkter kunnat bli bättre. Den saken tror jag, att man fick ett starkt intryck av redan i höstas. Vad sedan förekommit har ytterligare bekräftat detta.

Jag begärde ordet närmast för att säga, att även om det är riktigt i stort sett vad statsrådet sagt, att man hittills har på många håll överskattat betydelsen av sulfitspriten som ersättningsmedel och som ett medel för att lösa frågan om flytande bränsle, får man icke gå till motsatt överdrift, och man får icke kasta ut barnet med badvattnet. Det är kanske klokt att hava givit den appell, som industrikommissionen gjort i syfte att så mycket som möjligt inrikta ansträngningarna på att få fram gengasdriften. Men man bör ej underskatta de redan nu förefintliga möjligheterna i fråga om sulfitspritproduktion och de latent möjligheter att utvinna sprit ur ved, som förefinnas. Jag tror för min del, att man skall mycket energiskt arbeta på denna linje.

Man får icke i nuvarande läge låta de höga kostnaderna vara alltför avskräckande. När man hör talas om sådana priser som 1 krona 70 öre per liter — vilket förutsätter att sulfitmattan icke kan utnyttjas för annat ändamål än bränsle och uppvärmning — då verkar detta naturligtvis mycket avskräckande. Men vi kunna komma i den situationen, att det kan vara värt nästan vad som helst att få en ökning av vårt flytande bränsle. Sålunda, själva prisfrågan kan i nuvarande läge icke tillmätas avgörande betydelse.

Jag vill understryka, att det finnes också andra nya metoder, hittills icke fullt prövade, som kanske kunna komma att i fortsättningen giva ett gynnsammare resultat.

Jag vill sålunda hemställa, att man fortsätter arbetet på de linjer, som statsmakterna i höstas voro ense om, när sulfitspritpropositionen då behandlades. Man skall icke överdriva möjligheterna — det gjorde vi icke heller i höstas — men ej heller underskatta dem. Jag hemställer, att man utgår från samma förutsättningar som i höstas och bedriver arbetet i fortsättningen efter de linjer, som regering och riksdag då voro ense om.

Herr Lundell: Herr talman! Det är tydligt, att denna interpellation är i viss mån arrangerad för att statsmakterna eller finansdepartementet eller Vin- och spritcentralen skulle få tillfälle att rentvå sig för de anklagelser, som från allmänhetens sida och i pressen framställts mot förhållningen, som det sagts, i fråga om tillverkningen av motorsprit.

Under sådana förhållanden skulle jag kanske icke tränga mig emellan barken och trädet och tala om, hur jag tycker, att saken ligger till. Det funnes dessutom kanske ett skäl för mig att icke i detta läge taga till orda, nämligen att jag ej känner i detalj, hur dessa förhandlingar förts under tiden sedan ur-timan i höstas.

Jag vill emellertid i alla fall göra några erinringar i anledning av vad finansministern här framhöll i interpellationssvaret. När han kom in på den

Svar på interpellation. (Forts.)

retrospektiva delen, började han med att säga, att från statens sida hade inga hinder lagts i vägen för obegränsad tillverkning. Ja, det där kan man ju kanske säga och kanske även hävda, att det är det riktiga förhållandet. Om man nu skall tolka ut det, som det verkligen har varit, är det väl så, att det gynnande av tillverkningen från statens sida, som behövts, har lämnats i otillräcklig utsträckning, och därför har icke tillverkningen fått den omfattning, som den med andra statsåtgärder skulle ha kunnat få.

Litet längre fram i sitt anförande, när finansministern kom in på frågan, om priset varit tillfredsställande för tillverkarna, sade han, att framställningar ha inkommit om nyanläggningar och produktionsökningar men de ha avslagits av omtanke om motortrafiken. Alltså, å ena sidan säger han, att från statens sida ha inga hinder lagts i vägen för obegränsad tillverkning, men några minuter senare säger han, att framställningar om nyanläggningar och produktionsökningar ha avslagits på grund av omtanke om motortrafiken. Dessa två uttalanden rimma sig ju icke riktigt ihop.

Det är väl icke heller riktigt, att när man avslagit dessa framställningar om nyanläggningar och produktionsökningar, man gjort det av omtanke om motortrafiken. Det är väl närmast av omtanke om statens bilskatteinkomster. Det är ju det, som verkat hämmande på frågan och som har gjort, att man icke har varit beredd att utöka inblandningstvänet till de större kvantiteter, som erbjudits.

Finansministern sade, att intresse har uttalats från fabrikanternas sida för att utöka tillverkningen. Vi veta ju, att det alltsomoftast skett framställningar från olika bolag att få taga upp tillverkning. Och vi minnas ju, att det från regeringshåll efter den förberedande utredningen föreslogs vissa villkor, som skulle gälla för nya fabriker, som kunde komma att tillskapas.

Jag hade redan när jag vid urtima läste dessa förslag i den kungl. propositionen, den bestämda uppfattningen, att de villkor, som då erbjödos, voro synnerligen litet lämpade för att därpå basera affärsmässiga överenskommelser om ökad produktion. Och jag tillkännagav min uppfattning, som jag då hoppades, tydligt i motion och i uttalanden här i kammaren.

Den utveckling, som sedan har kommit och vars detaljer jag redan sagt, att jag icke känner till, har nog i huvudsak bekräftat, att de förhandlingsgrunder, som man här gick in för, icke voro lämpliga för att komma fram till långtidsöverenskommelser, vilket ju var det som man skulle göra och som är ett intresse att få icke bara för fabrikanterna utan också för motortrafikanterna.

Det var många olika punkter i de villkor, som där föreslogos, som jag fann det nödvändigt att anmärka på. Jag skulle tro, att det är i mycket hög grad på dessa punkter, som det hängt upp sig. Det är alltså frågan om att bestämma, vad som är det investerade kapitalet i just en viss spritfabrik. Det är ingen, som i efterhand kan säga en sådan sak. Det är också frågan om vad som är normal kapacitet för en viss spritfabrik. Det har emellertid mycket stort intresse för tillverkarna att få dessa kvantiteter bestämda på ett sätt, som är fördelaktigt för dem. För statsmakterna och för Vin- och spritcentralen — i den mån den håller på att tillverkningspriset skall sättas billigt — är det ett intresse att få detta bestämt i annan riktning. Man kunde förutse, att det skulle bli ytterst svårt att komma till rimliga överenskommelser på dessa punkter.

Sedan ha ju dessa underhandlingar givetvis i allra högsta grad försvårats på grund av de skärpningar, som ha inträtt i de utrikespolitiska förhållandena.

Nu är det givetvis sant, som här har sagts av finansministern först och sedan av herr Ivar Anderson, att den offentliga diskussionen har vilat på förväntningar, som icke kunde genomföras. Man har tänkt sig, att tillverkningen av sulfitsprit skulle kunna drivas upp till mycket större omfattning än som har

Svar på interpellation. (Forts.)

kunnat vara möjlig. Jag vill säga, att de förväntningar, som jag har haft i det fallet, ha nog icke varit överdrivna, utan de överensstämma nog ungefär med vad dessa senare undersökningar ha visat eller att man skulle kunna komma upp till 20—25 procent av vårt totala behov av flytande motorbränslen under normala tider, om man nu ginge så långt som det vore möjligt att gå i fråga om denna tillverkning.

Allmänheten har ju i sitt resonemang i hög grad bortsett från den väsentliga punkten, att sulfitspriten har varit en biprodukt och sålunda i mycket hög grad beroende av möjligheterna att avsätta sulfitmassa.

Det är ju bra, att det nu fastslås, hur långt man kan sträcka sina förväntningar. Men då är det skäl i att säga, att den begränsningen av förväntningarna gäller endast för det fall, att man åtnöjer sig med de metoder, som hittills prövats. Det är ju av största vikt, att man försöker få fram andra metoder. Jag vill hoppas, att statsmakterna göra allt som är möjligt för att stimulera till framförande av nya framställningsmetoder och på allt sätt understödja, att dessa kunna få bli prövade i försöksdrift och även i större format.

När det nu här har från finansministern framställts så som om ansvaret för att förhandlingarna strandat helt och hållet måste anses vila på den andra parten, alltså på spritfabrikanterna, så kan jag ju ej taga någon bestämd ståndpunkt till detta påstående, utan det får väl gå så till, att de få svara för sig själva. Och det är väl önskvärt, att ingen dom här fälles, var felet ligger, utan att man också hör den andra parten.

Jag har emellertid — det vill jag ha sagt redan på detta stadium — den bestämda uppfattningen, att de prisberäkningar, som man har velat lägga till grund för en överenskommelse, ha varit olämpliga. Och jag har också sedan gammalt under hela den tid jag i riksdagen följt denna fråga om tillverkning av flytande motorbränslen och de villkor, som ställts för denna tillverkning, haft den uppfattningen, att statsmakterna icke ha uppträtt på ett affärsmässigt sätt här och icke gjort vad som varit möjligt för att få fram den största möjliga produktionen utan att därvid gå till orimliga priser.

Jag kanske kan tillåta mig att säga, att när man nu här konstaterat i kamraren, att några långtidsavtal mellan Vin- och spritcentralen samt sulfitfabrikerna ej kommit till stånd, har jag nyligen fått uppgift, att i Finland, där man icke drivit någon vidare sulfitsprittillverkning hittills, har man satt upp eller är i gång med att sätta upp fyra — tror jag — nya stora spritfabriker, till vilka materialet i rätt stor omfattning levereras från Sverige. Och i fråga om dessa fabrikers drift äro redan långtidsavtal träffade emellan de finska statsmakterna och dessa fabriker. Det kan ju hända, att de svenska prisunderhandlingarna kunde ha något att vinna på att skärskåda de prisavtal, som där äro träffade. Jag vet ingenting bestämt om hur de äro formulerade men anser ej utslutet, att de finska statsmakterna kanske varit mindre formalistiska och mindre jäktat efter att såvitt det varit möjligt beskära spritfabrikernas möjligheter till tillverkningsvinst. Jag antar, att man där icke har den belastning, som vi haft i Sverige i många år, principen att på tillverkning av rusdrycker — som det heter — får ingen tillverkningsvinst uppkomma.

Vad angår prövningen av andra metoder för motordrift än med sulfitsprit, alltså andra inhemska bränslen, så vidrörde ju finansministern något ett yttrande av den särskilda utredning, som inom industrikommissionen har gjorts de sista veckorna. Han talade om de höga priser man där kommit till, 1 krona 50 öre och 1 krona 70 öre, om massan icke kan användas till annat än bränsle, eller 1 krona, ifall man skulle kunna använda den för försäljning som massa av lägre kvalitet eller kanske till utfodring som fodercellulosa.

Han talade vidare om, att det behövdes 37 gånger så mycket mera ved för

Svar på interpellation. (Forts.)

att framställa en liter motorsprit som den mängd ved, som behövdes i ett vedgasaggregat för att transportera en bil samma väglängd som man kunde göra med en liter sprit. Ett sådant anförande av proportionerna skulle ju, tycker man, giva tydligt vid handen, att sulfitsprittillverkning är något i högsta grad oekonomiskt och nationalekonomiskt felaktigt.

Man får dock ej använda sådana uppgifter på det sättet, som detta här framställdes av finansministern. Man får i alla fall tänka på, att det kan ju hända, att man kan frambringa en hel del av den värme, som behöves för framställande av sulfitsprit, på annat sätt än genom användande av prima ved, kanske genom att använda diverse avfallsprodukter, som icke alls ha något värde i annat fall.

Vidare får man ju tänka, att när det är fråga om att jämföra motorspriten och gengasen, så har man *en* fabrik, som tillverkar motorsprit för, låt oss säga, 10,000 bilar, men när man har gengasframställning, skall man hava 10,000 gasverk, som tillverka gas för de 10,000 bilarna. Man måste alltså även räkna med framställningskostnaden för gengasen och framställningskostnaden för spriten, d. v. s. den kapitalinvestering, som är nödvändig för dessa ändamål. Då ställer sig den jämförelse, som finansministern gjorde, på ett helt annat sätt.

Det finns ju också en del andra möjligheter för framställande av motorbränslen. Jag beklagar, att finansministern icke alls, såvitt jag kunde finna, nämnde någonting om metoderna att helt försockra cellulosan och jäsa sockret och på det viset få fram sprit. Jag har sett i redogörelser från t. ex. professor Häggglunds sida, att det finnes fabriksmässiga anordningar i gång i Tyskland för sådana framställningar såväl med en metod, som använder utspädda syror, som med en metod, som använder koncentrerade syror. Det kunde hända, att det kunde vara något för svenska sakkunniga att vinna genom att besöka någon av dessa fabriker i Tyskland och se, vad de komma fram till för resultat.

Jag har för min del inga uppgifter om vilka priser de komma fram till. Det skulle ändå vara av stort intresse i dagens diskussion att se hur denna sak arbetar där. Ty det sätt, på vilket man kan få fram den största mängden etylalkohol av en viss mängd ved, är i alla fall genom total försockring av cellulosan och möjligtvis något utnyttjande även av ligninet, som finnes i veden.

Herr talman! Jag skall icke gå in på andra metoder, som man ju kan tänka sig använda. Jag vet ju, att här i kammaren finns det mycket varma förespråkare för en annan metod, som dock icke är prövad fabriksmässigt i Sverige utan endast i andra länder. Jag har varit i tillfälle att se igenom de kalkyler, som den metoden baseras på, och jag har det intrycket, att det är mycket möjligt, att det kan göras något av denna metod. Det är synd, att den hittills icke har blivit prövad i Sverige, åtminstone i någon »halvstor» skala. Metoden går ut på torrdestillation av trä eller av sulfatlut.

Jag skall icke gå in på det uttalande, som herr Kilbom här gjort. Han utvecklade ju endast finansministerns synpunkter. Det råder, såvitt jag kan finna, ingen motsättning mellan interpellanten och den som besvarade interpellationen. Som jag sade i början av mitt anförande, tyda alla tecken på, att interpellationen framställdes efter en överenskommelse mellan de båda parterna, för att statsmakterna skulle få tillfälle att framställa sina åtgöranden i detta ärende i så gynnsam dager som möjligt.

Herr Lövgren: Herr talman! Det är kanske icke så underligt, att huvudintresset, när det gällt framställning av ersättningsmedel för bensin, har kommit att fästas vid sulfatluten. Sulfatluten rinner ju bort i älvar och andra vat-

Svar på interpellation. (Forts.)

tendrag och orsakar därvid vissa olägenheter. Det är klart, att det måste framstå som ett utomordentligt intresse att nyttiggöra den vedmängd, som »följer med» luten. Jag skall här icke alls gå in på vad som har tilldragit sig i sulfitspritfrågan under de senaste åren. Jag tror, att saken är alldeles tillräckligt utredd i detta nu. Vad jag däremot vill begära, att kammarens ledamöter skola lyssna till, det är några synpunkter på möjligheterna att framställa ett högvärdigt bränsle enligt en annan metod, som hittills icke blivit föremål för fabriksmässig tillämpning.

Det är icke alls underligt, att sulfatfabrikerna ha kommit alldeles i skymundan under den diskussion, som hittills förts. Medan man vid sulfittfabrikerna icke haft någon användning för avfallsluten, så har man vid sulfatfabrikerna kunnat nyttiggöra avfallsluten som bränsle i sodaugnar, och på det sättet, genom att kombinera ett ångpannesystem med sodaugnar, har man lyckats förse sulfatfabriksanläggningarna med den behövliga ångan för kokning av massa och för en del andra ändamål inom sulfatfabriksanläggningar. Värdet utav sulfatluten har motsvarat värdet av många tusentals ton kol. När jag för tre år sedan resonerade om denna sak med en framstående fackman, sade han, att ägarna av sulfatfabriker icke ha något intresse av experiment, som syfta till att framställa motorbrännolja utav sulfatluten. Vårt sodahus är nämligen — förklarade han — i nuvarande stund ekonomiskt lönande. Varför skulle vi då offra 2 eller 2 1/2 miljoner kronor på att bygga en ny avdelning eller rättare sagt på att slopa sodahuset och i stället vidtaga anordningar för att förvandla sulfatluten till motorbrännolja, när det icke är ekonomiskt fördelaktigt för oss. — Det var icke ekonomiskt fördelaktigt på den tiden när den importerade bensinen kostade 8 à 9 öre per liter, men när det gäller att förse landet med brännolja under en tid av avspärrning, skulle jag tro, att metoden att ur sulfatluten utvinna flytande motorbränsle måste betraktas som den billigaste metod, vi kunna komma fram till. Det finns en man, som har arbetat med detta problem, och han har kommit till det resultatet, att han i en sulfatfabrik med 40,000 tons årsproduktion med tillämpning av sin metod skulle kunna utvinna 10,000 ton motorbränsle, till ett pris av 13 öre per kg eller 10.4 öre per liter. Denna kalkyl är byggd på de priser för kol och andra material, som gällde vid krigsutbrottet, och det är klart, att det i nuvarande stund kan ställa sig dyrare både i anläggningskostnad och i drift än vad han ursprungligen räknat med, men under alla förhållanden kan man ju här få fram ett högvärdigt motorbränsle, som är billigare än sulfitspriten eller något annat ersättningsmedel, som vi hittills hört talas om, utom gengasen, som naturligtvis blir lika billig, men som icke är lika lätthanterlig. Då frågar någon: hur mycken vederhäftighet finns det bakom denna metod? Jag har rätt mycket handlingar, som innehålla detaljerade redogörelser för metoden, men jag anser mig förhindrad att här gå in på några detaljer. Jag anser, att vi i nuvarande stund böra lämna tillräckliga anslag för att praktiskt fabriksmässigt utprova denna metod. Det skulle inte kosta mer än 100,000 eller 200,000 kronor, och det är i jämförelse med de väldiga belopp, som offras för andra ändamål, ingen summa, som bör avskräcka. För att styrka riktigheten av min uppfattning om metodens lämplighet, vill jag anföra några uttalanden ifrån auktoritativt håll. Flygstyrelsen, som provat den laboratoriemässigt framställda produkten, yttrar: »Ur framställningssynpunkt har ämbetsverket ingen möjlighet att bedöma frågan. Då emellertid de hittills gjorda motortekniska undersökningarna med ifrågakvarande bränslen hava visat sig gynnsamma, synes det önskvärt, att sådana kvantiteter kunna framställas, att ytterligare och mera omfattande undersökningar och praktiska tjänstprov kunna utföras å olika slag av förbränningsmotorer.» Det är alltså den uppfattning, flygstyrelsen kommit till, se-

Svar på interpellation. (Forts.)

dan styrelsen haft tillfälle att provköra mindre, laboratoriemässigt framställda kvantiteter. Marinförvaltningen skriver: »Beträffande den tekniska sidan av saken har marinförvaltningens bränsle- och bergtekniskt sakkunnige undersökt frågan och framlagt sina synpunkter i en promemoria.» Vidare yttrar marinförvaltningen: »Då man i andra länder på grund av rådande politiska förhållanden f. n. arbetar intensivt för att med egna resurser framställa tillräckliga kvantiteter motorbränsle för eget behov, synes det ämbetsverket angeläget att förutom övriga metoder, som bygga på inhemskt råmaterial, även denna metod, för vilken tillgången på inhemskt råmaterial synes vara synnerligen riklig, snarast möjligt praktiskt undersökes.» Det råmaterial, det är fråga om, är sulfit- eller sulfatlut eller vanlig lövved eller barrved. Ur den promemoria, som marinförvaltningens bränsle- och bergtekniskt sakkunnige avlämnat, skall jag icke läsa upp några detaljer. Det är tydligt, att den sakkunnige anser — jag har för övrigt vid personligt samtal med honom fått det bekräftat — att metoden är användbar. Han yttrar: »De erhållna flytande bränslena, vilka till dato endast kunnat erhållas laboratoriemässigt i ringa mängd, ha provats vid Tekniska Högskolan i bensinmotor och vid Malmslätt i s. k. C. F. R.-motor. Det nu erhållna bränslets egenskaper uppgivas vara, som följer:

Oktanvärde = lägst 91.

Kalorivärde = c:a 8,000 kg kal.»

Man kräver av flygbensin ett oktanvärde på 87. (Den vanliga bensinen har i regel ett oktanvärde av 70 à 75, varför man tillsätter tetraetylbley eller andra ämnen, för att upphäva knackningarna i motorn.) Det är alltså ett idealiskt flygbränsle. Den sakkunnige redogör vidare för utbytet. Han anger, att ur avfalls-luten skulle per ton massa erhållas c:a 250 kg motorbränsle och 25 kg vätgas. Genom sönderkokning av barrved kunna erhållas 220—250 kg per ton torr ved samt 50 kg vätgas och genom sönderkokning av lövved c:a 15 % mera. Vid en sulfatfabrik, producerande 40,000 ton massa per år, beräknas tillverkningskostnaden för ovannämnda motorbränsle till 120 kronor per ton. Den sakkunnige tillfogar vidare: »Det synes mig synnerligen önskvärt, att statsmakterna giva sådant ekonomiskt stöd, som kan erfordras för att praktiskt utprova nämnda metod. Därigenom skulle man, om metoden håller vad den lovar, ur avfallsprodukter vid framställning av cellulosa-lutar utan högtryckshydrering kunna framställa ett flytande bränsle, lämpligt för motordrift, antingen enbart eller ock som tillsats till bensin.» Den man, som skrivit detta, har varit med om att utarbeta den s. k. kinnekulle-metoden. Ur kinnekulleskiffern utvinnes, som bekant, olja för flottans behov. Han är säkert kapabel att bedöma denna fråga. Han går i sin promemoria in på de tekniska detaljerna, som jag dock icke här skall redogöra för. Mot bakgrunden av vad han skriver i promemorian och vad flygstyrelsen anfört rörande de prov, som gjorts av styrelsen, förefaller det mig ganska rimligt, om statsmakterna gäve ett anslag, tillräckligt stort för att i fabriksmässig skala låta prova den nya metoden. Sunda förnuftet säger oss, att vi ingenstädes ha materialet för en framställning av motorbränsle bättre och lämpligare samlat än vid en sulfatfabrik, där man kan avbryta den nuvarande processen, sedan luten gått igenom »avdunstningen», och där man kan knyta an på nytt till de rörledningar, som tillföra fabriken kausticerad soda för sönderkokning av veden. Härtill kommer, att man vid användande av denna metod har möjlighet att sönderkoka all veden till motorbränsle. I en tid, då man kan räkna med avspärrning av exporten av sulfatmassa, förefaller det mig ganska rimligt, att man underkastar denna metod en verkligt sakkunnig prövning.

Svar på interpellation. (Forts.)

Sedan jag sagt detta, skall jag be att få tillägga ett par ord om ett par andra saker. I nuvarande stund rinner det väldiga mängder vattenkraft genom turbiner och över dammar vid våra kraftverk, därför att man sommartid icke har användning för all den kraft, som där skulle kunna produceras. Överskottskraften skulle man kunna till någorlunda hyggligt pris förvandla till elektrolysgas, lagrad på tuber och möjlig att användas för drivande av t. ex. motorer till personbilar eller andra motorer. Där går i nuvarande stund till spillo ett ersättningsmedel, som man, om man planerat litet grand, skulle ha kunnat tillvarata. Det är klart, att det tager någon tid att framställa de aggregat, som behövas för framställning av elektrolysgas, men man borde redan för några månader sedan kunnat räkna ut, att det var möjligt att gå fram på den vägen.

I händelse av ett krig kunna vi bli utsatta för bombardemang, så att våra sulfat- och sulfatfabriker raseras. Under sådana förhållanden är det givet, att det vore klokt, om vi inriktade oss på att utvinna ersättningsbränsle på så många olika sätt som möjligt, i den mån det icke ställer sig ekonomiskt ruinerande. Vi hava då en möjlighet till, som icke bör förbises, nämligen den att använda de miljoner och åter miljoner tallstubbar, som ligga kvar efter avverkningarna i våra skogar. Man borde tillverka massor av lätttransporterade retortugnar, riva upp stubbarna, sönderdela dem, utvinna tjära och andra produkter, lämpliga för hydrering till flytande motorbränsle av olika slag. Jag såg häromdagen en broschyr, som delats ut till kammarens ledamöter, en broschyr, i vilken det uppgavs, att man, genom att tillvarata de produkter, som nu få förfaras vid milkolningen, skulle kunna utvinna tillräckligt med motorbränsle för landets behov. Det tror jag nu är en överdrift, men utan tvivel skulle vi, genom att framställa trätjära och andra produkter ur våra tallstubbar i ugnar och genom att framställa träkol i retortugnar, kunna utvinna en myckenhet av produkter. Denna produktion bleve också så fördelad att den vore praktiskt taget osårbar i händelse av luftbombardemang under krig.

Jag har velat anföra detta i detta sammanhang. Jag har redogjort för en metod att på ett bättre sätt än hittills tillgodogöra sig avfallsluten vid cellulosatillverkningen. Jag hoppas, att statsmakterna skola giva förespråkarna för denna metod en chans, så att metoden kan bliva närmare utarbetad och prövad i praktiken i fabriksmässig skala.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att uttala min stora tillfredsställelse över att finansministern nu funnit det lämpligt att lägga papperen på bordet och klargöra den verkliga innebörden av vad saken gäller. Jag uttalar också min glädje över att finansministern förklarar sig beredd till och intresserad av att göra allt vad göras kan för att stödja ytterligare försök på detta område.

Det har nämligen varit en alltför enkel metod man från vissa håll på den senare tiden tillämpat i debatten kring denna fråga. När riksdagen inte velat följa med, har man helt enkelt konstaterat att det rätt en viss fiendlighet gentemot utnyttjandet av sulfitspriten till motorbränsle. Själv kan jag inte gärna komma in under denna »fiendlighet», ty jag har ju vid alla de tillfällen under de senaste femton åren, när vi försökt komma ett stycke på väg i denna fråga, befunnit mig bland dem som velat göra någonting. Och jag vill erinra om att också åtskilligt blivit uträttat i detta avseende. Jag erinrar om att det är mycket länge sedan riksdagen, visserligen med knapp majoritet, biföll ett utskottsutlåtande — också det fotat på en mycket knapp majoritet — vari föreslogs att sulfitspritindustrien, eller kanske rättare sagt de tjugo massafabriker som

Svar på interpellation. (Forts.)

bilda sulfitspritindustrien, skulle tillerkännas s. k. uppfostringsskydd, d. v. s. erhålla befrielse från den vanliga skatten på motorbränsle. Det var då fråga om ett treårigt uppfostringsskydd. Det har nu, om jag inte i hastigheten minns fel, gått femton år från den tidpunkt, då detta skydd genomfördes, men uppfostringsskyddet gäller alltså, ehuru man den gången från industriens sida bestämt hävdade, att man skulle reda sig med de tre åren.

Vi ha under alla dessa år, när vi behandlat detta spörsmål, försökt hålla isär normala tider och icke normala tider. Dessa ansträngningar få kanske sin bästa belysning, om man studerar å ena sidan bevillningsutskottets betänkande vid 1939 års lagtima riksdag och å andra sidan första särskilda utskottets utlåtande i denna sak vid senaste urtima riksdag. Vi måste komma ihåg, att alla möjligheter att låta sulfitspriten komma till användning som motorbränsle äro beroende inte bara av att staten ger stöd i form av befrielse från skatt, utan att staten även ger ett stöd i form av beslut om tvångsinblandning. Om sulfitspriten utan tvångsinblandning skulle säljas i den öppna marknaden, komme den att bli utan alla konkurrensmöjligheter. Vi skola komma ihåg, att om vi under ett normalt läge, sådant som det som rådde före kriget, renodla priserna och således plocka bort skattepoängen, får man ett pris av 8 öre per liter för bensinen och 24 öre för motorspriten. Möjligheten att sälja motorsprit är således helt och hållet beroende på att den tvångsinblandas i bensinen.

Det är med detta som utgångspunkt riksdagen hela tiden hävdad, att man under normala tider måste ta hänsyn till folkhushållet, till konsumenterna på här ifrågavarande område och icke pålägga dem ekonomiska bördor, som inte äro rimliga. Men bevillningsutskottet liksom också det särskilda utskottet hade förståelse för att man i onormala tider icke finge ta hänsyn till priset och till kostnaderna. Jag vill erinra om att första särskilda utskottet i sitt utlåtande över den kungl. propositionen klart gick in för den linjen, att man inte längre kunde i de tider, vari vi då befunno oss, anlägga samma synpunkter på spörsmålet som man kunnat vid den lagtima riksdagen, då vi ännu befunno oss i en normal tid. Man gick således med på att beräkningarna skulle göras upp på ett annat sätt, man skulle vara mera tillmötesgående och man skulle räkna med förtjänst. Det hävdades även från en mycket stark falang i utskottet, att man var beredd att låta fabrikerna och anläggningarna amorteras under en femårsperiod, och denna snabba amorteringstakt skulle möjliggöras genom spritpriserna, detta för att man inte skulle ha några avbetalningar kvar att göra under en gång inträdande normala tider.

Jag har den känslan, herr talman, att striden här inte så mycket har gällt priset. I normala tider gäller det i mycket hög grad monopolet. Jag behöver bara erinra om Svensk sprits uttalande i 1939 års proposition, när Mo och Domsjö skulle få rätt att tillverka sprit. Jag erinrar om det utdrag av Mo och Domsjös skrivelse, som finansministern här läst upp, och jag erinrar om att man varit beredd att sänka priset, om inga nya fabriktionsställen inrättades. I den aktuella situationen tror jag också, herr talman, att det mindre är prisfrågan det gäller än vad herr Lundell mycket koncist uttryckte så: det är fråga om långtidsavtalet, *långtidsgarantien från statsmakternas sida*. Det är, såvitt jag kan förstå, inte ett allt överskuggande intresse att få upp priset, att få en annan takt för amorteringarna, utan vad det närmast gäller är att man vill binda statsmakterna ifråga om denna sulfitsprit så pass långt fram i tiden, att vi skola tillämpa detta system även under normala tider.

Jag måste säga att jag har den känslan, att det på något håll — jag skall inte försöka att ange var, det lönar sig kanske inte nu — vid förhandlingarna alltså finns någon sorts tjurighet, som inte är lämplig i den nuvarande situationen. Jag har den känslan att detta är ett utslag av ungefär samma menta-

Svar på interpellation. (Forts.)

litet, som jag någon gång under valrörelsen 1936 i mitt län fann ett uttryck för vid en av dessa fabriker, där man stängde driften fjorton dagar före valet och förklarade för arbetarna: Driften inställes på grund av regeringens och riksdagens fientliga inställning till industrien. Jag tror det göres ett försök här att öva en påtryckning, som inte är lämplig i det nuvarande läget.

Jag har vid debatten under den urtima riksdagen i detta ärende förklarat mig beredd att medverka till att staten skulle göra praktiskt taget vilka uppoffringar som helst för att skaffa fram bränsle i det nuvarande läget, men lika bestämt, herr talman, har jag förklarat, att jag vill ha händerna fria när vi komma tillbaka till normala tider. Jag vill då ha möjlighet att förse folkushållet med det bränsle som är billigast i det läge, vari vi då befinna oss. Det tycker jag bör vara utgångspunkten, och därför skulle det vara rimligt att, om vi skola uppoffra något just nu, detta skall ske endast för att få fram bränsle i den nuvarande situationen — och då få vi vara beredda att betala både 1:70 och kanske ännu mera för detta bränsle. Men vi skola akta oss för att, i syfte att slippa lindrigt undan nu och få bränslet för exempelvis en krona i dag, handla så, att vi under närmaste tioårsperiod efter krigets slut få fortsätta att betala en krona per liter.

Herr Fast: Herr talman! Efter redogörelsen i det senaste anförandet för vad som från statsmakternas sida i denna fråga åtgjorts skall jag nöja mig med endast ett par reflexioner. Herr Lundell ifrågasatte, huruvida inte denna interpellation rentav var tillkommen genom en överenskommelse mellan interpellanten och statsrådet; jag förmodar att herr Kilbom, som begärt ordet efter mig, svarar på den frågan. Jag kunde emellertid inte värja mig för det intrycket, att herr Lundell försökte bibehålla den dimbildning omkring hela denna fråga som alltför länge, herr talman, fått göra sig gällande.

Jag begärde ordet närmast för att säga, att den agitation, som i denna fråga bedrivits från vissa håll, varifrån man riktat klander mot olika förvaltningsmyndigheter, mot riksdagen och mot regeringen, kanske inte har varit så farlig därför att den utövat kritik mot dessa institutioner, utan därför att den därigenom förhindrat att en del åtgärder i rätt tid kunnat vidtagas. Den enskilda företagsamheten hade eljest på ett tidigare stadium kunnat inställas på en mer praktisk lösning av denna fråga än som nu varit möjligt. Vi skulle utan tvekan, om inte dessa fullständigt orimliga och överdrivna förhoppningar om sulfitsprits användbarhet och om möjligheten att producera den i vårt land fått komma till ett så kraftigt uttryck, nu ha nått betydligt längre beträffande t. ex. användandet av gengas och användandet av ved vid driften framför allt av våra lastbilar. Det råder ingen tvekan om den saken. Därmed har denna agitation gjort både vårt transportväsende och enskilda företagare åtskilligt ohägn. Nu försökte herr Lundell att så långt det var möjligt bibehålla denna dimbildning. Jag tror inte detta är gagneligt, och jag råder herr Lundell att på de punkter, där han tyckte att oklarhet rådde, i lugn och ro sätta sig och läsa igenom finansministerns svar på interpellationen. Han har där gjort klarlägganden, där sådana kunna vara erforderliga. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att så länge som produktionen av sulfitsprit måste vara baserad på tillverkningen av pappersmassa, förhåller det sig så att när möjligheten till export av massa minskas, stiger behovet av spriten. Men då kan den ju inte tillverkas på annat sätt än om massan lagras i sådan utsträckning, att man inte vet om den överhuvud taget blir säljbar eller också pressas ned i pris så att den blir mer eller mindre värdelös. Skola vi komma någonstans på detta område, måste man finna ut nya metoder.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag vill sluta med att understryka den vädjan, som gjordes både av herr Lövgren och även från annat håll, att inga fördomar få härvidlag råda, inga uppslag, från vad håll de än komma, få ligga obeaktade och att staten gör allt som är möjligt, även med ekonomiska uppoffringar, för att få fram andra metoder för lösandet av denna för oss så viktiga bränslefråga, så att den om möjligt kopplas bort från beroendet av massatillverkningen.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten, utan skall bara göra ett par repliker.

Jag förstår innerligt väl, att herr Anderson i Norrköping inte vill diskutera denna sak annat än från utgångspunkten: statsmakterna — i detta fall Vin- och spritcentralen — ha ändå inte skött denna fråga tillräckligt bra! Jag förstår innerligt väl, att han framför allt inte vill ge sig in på kapitlet om hans egen del i ansvaret för att vi den dag som är — hoppas inte så länge till — stå utan avtal med det enda land i världen, som nu kunde leverera *Sverige bensin*. Ty herr Ivar Anderson och hans meningsfränder äro inte de minst ansvariga för den saken. Jag noterar t. o. m. med tillfredsställelse att herrarna inte vilja diskutera saken nu, det innebär åtminstone ett erkännande av att ni handlade oriktigt.

Men, herr talman, låt oss inte tala om den snö, som föll i fjol. Nu gäller det att nå de bästa praktiska resultaten. Och då vill jag först vända mig till herr Lundell, som började — och för övrigt också slutade — med att tala om att denna interpellation var arrangerad. Allt skulle tyda på att det hela var upplagt för att statsmakterna skulle få tillfälle att rättfärdiga sin ståndpunkt. Jag kan försäkra herr Lundell, att interpellationen icke är arrangerad. Som jag nämnde i mitt första anförande efter herr statsrådets svar, har jag haft besök av flera personer, chaufförer; jag har en del gamla vänner i de kretsarna, som ibland bruka komma till mig med en del önskemål. De sade: Har verkligen inte riksdagen och regeringen möjlighet att få denna fråga löst? I den situationen vände jag mig till statsrådet Wigforss och sade: Jag har fått förfrågningar av den och den innebörden och jag tänkte nu framställa en interpellation i saken. Har du möjligen tid att besvara en sådan? Herr Wigforss svarade först egentligen ingenting på detta, men slutligen sade han: Ja, jag skall försöka. — Efter dessa mina upplysningar vet alldeles säkert herr Lundell själv, vad man begär av en hederlig karl.

För övrigt, herr talman, om denna interpellation varit »arrangerad», vore detta i så fall något för vilket man skulle uppbära klander i riksdagen? Har man inte i varje tidning diskuterat denna fråga utgående från, det är jag övertygad om, att något måste göras? Jag nämner exempelvis Aftonbladet, som sysslat mycket med frågan, även om man misstagit sig på några punkter. I varje fall har jag fått ett livligt intryck av att man ville att något skulle göras, så att vårt näringsliv inte fick sitta emellan. Allmänheten har också diskuterat det hela. Det har visat sig, att två missförstånd främst ha rätt, dels i fråga om statsmakternas åtgärder och dels i fråga om hur långt man kunde komma med sulfitsprit.

Vad är, herr Lundell, en riksdagsmans uppgift? Är det att stillatigande åse hurusom allmänheten föres vill, eller är det en riksdagsmans uppgift, i den mån han tror sig kunna det, att försöka lägga frågorna till rätta? Jag fattar en riksdagsmans uppgift vara det sistnämnda. Herr Lundell fattar tydligen en riksdagsmans uppgift såsom varande något helt annat.

Herr Lundells uppträdande är för övrigt även på annat sätt en smula underligt. Efter finansministerns fullkomligt klarläggande, dokumentariskt bestyrkta framställning av läget, varigenom det ådagalagts, att statsmak-

Svar på interpellation. (Forts.)

terna gjort vad de överhuvud taget kunnat för att få frågan om motorspriten löst på bästa sätt, stiger ändå herr Lundell upp och säger: Man har bjudit de privata intressena för litet för att kunna nå ett resultat. Hans ståndpunkt efter finansministerns klarläggande framställning är således den, att statsmakterna ändå ha skulden till den situation, som nu råder. Jag undrar, herr Lundell, om inte ett dylikt uppträdande måste karakteriseras på ett sätt, som han själv mycket väl förstår, utan att jag behöver utsäga detsamma. Den som uppträder på det sättet underlättar och *medverkar till allmänhetens vilseförande* till skada för, som herr Fast nyligen sade, de möjligheter som föreligger att effektivt utnyttja situationen till motortrafikens bästa.

Det klagades över att mitt anförande bara var ett fortsättande av finansministerns. I så fall är detta närmast smicker, ehuru oförtjänt, ty finansministerns anförande var verkligen genomtänkt, logiskt och bra uppbyggt. Mitt bestod bara av några små notiser på olika punkter. Jag uttryckte en önskan — vars realiserande också herr Fast nyss underströk vikten utav — att statsmakterna skulle göra allt möjligt på *alla* områden, med gengas och skifferolja, försöka utvinna bensin ur våra torvmossor etc., för att åstadkomma resultat. Jag understryker denna önskan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Fredberg**: Herr talman! Jag anser, att debatten rörande denna interpellation inte bör sluta utan att det uttalas tillfredsställelse över att finansministern i sitt anförande så kraftigt dementerade de ända till sista tiden i den allmänna debatten förekommande påståendena om att hinder för ökad produktion av sulfitsprit till motorbränsle skulle rests från nykterhetsintresserat håll. Finansministern sade dock i denna del av sitt anförande något, som troligen byggde på ett förbiseende. Han sade nämligen, att dessa i tidningspressen förekommande påståenden om att nykterhetsfolket reste hinder för denna tillverkning icke blivit bemötta. Så har dock skett, fastän detta bemötande, grundat på sakliga uppgifter, icke alltid av dem, som fällt påståendena, senare blivit offentliggjort.

Jag kan icke låta bli att i detta sammanhang erinra om vad en så i övrigt ansedd tidning som Teknisk tidskrift skriver i ett av septerbernumren från förra året. Jag citerar ur en av denna tidnings redaktionella artiklar följande om denna sak: »Skall man våga hoppas på, att den mentalitet, som i nykterhetens namn hittills hindrat denna självklara försvarsberedskap, nu skall försvinna», man menar således att nykterhetsintresset hindrat ökad produktion på sulfitspritsens område. Det heter vidare i denna artikel: »Genom en sorglig samverkan mellan politik och nykterhetsfanatism är möjligheten att något så när 100 %igt utvinna vad som utvinns kan i spritväg ur våra sulfitavfalls-lutar utesluten.» Det har gjorts försök att få denna tidskrift att lämna sakliga skäl, varpå den stödde denna uppgift, men det har icke lyckats.

Till slut vill jag bara säga att de, som ivra för ökad produktion av sulfitsprit att användas till motorbränsle eller annan teknisk produktion, icke skola öda tid och krafter på att rikta sina vapen mot nykterhetsfolket, som ju är deras bundsförvant i det avseendet. Vi på vårt håll — jag tror, att jag kan säga det å nykterhetsfolkets vägnar — vi äro intresserade av sådana åtgärder, som i interpellationen avses, och vi anse att spritens användning till tekniska ändamål — i detta fall då det är fråga om motorbränsle — är den förnuftigaste användningen av spriten och att sådan användning sålunda bör befrämjas. Jag har velat säga detta i denna debatt.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag får tydligen lov att säga ett par ord till herr Kilbom denna gång, eftersom jag icke gjorde det i mitt förra anförande, åtminstone icke något nämnvärt.

Herr Kilbom protesterade mycket energiskt mot att interpellationen skulle ha varit arrangerad. Jag noterade den beskrivning han gav över det sätt, på vilket interpellationen tillkommit. Man kan ju resonera om, huruvida det kan kallas för att arrangera en interpellation eller icke, när man, innan man framställer interpellationen, frågar statsrådet, om han vill vara vänlig att besvara en interpellation, om den framställes.

Det avgörande här är emellertid icke, som herr Kilbom mycket riktigt själv sade, om interpellationen i själva verket är arrangerad eller icke. Det avgörande är om interpellanten är intresserad av att få fram hela sanningen och därför gör sådana snärjande frågor, att han får fram, icke bara vederbörande statsråds mening utan också vad som i saken förekommit. Så intresserad har icke herr Kilbom varit. I så fall kunde han, sedan han fått svaret, ha frågat den andra parten, hur den såg på saken, och vad man på den sidan hade att invända mot finansministerns interpellationssvar. Det skulle varit en åtgärd ägnad att utreda saken och en lämplig åtgärd för en interpellant. Herr Kilbom var emellertid icke intresserad av att hela sanningen skulle komma fram. Jag vill tillägga, att han i går meddelade mig, att interpellationen skulle komma att besvaras som i dag. När jag anhöll att få se på svaret, nekade han att lämna mig tillfälle därtill och sade, att det lämpade sig inte att göra det. I så fall skulle jag nämligen ha kunnat ta reda på hur den andra parten såg på denna sak och framlägga den partens syn på saken. Det är ganska tydligt att, även om interpellationen icke varit arrangerad, har den drivits, som om den varit arrangerad.

Herr Kilbom och herr Fast talade här om, att jag försökt med något slags dimbildning i saken. Häremot vill jag säga, att jag så mycket som möjligt sökt undvika dimbildning i denna sak. Jag har redan på ett mycket tidigt stadium anført de siffror, som jag ansåg, att man skulle kunna komma till i fråga om sulfitsprittillverkningen, och har då framhållit, att man icke under nuvarande förhållanden fick ställa sina anspråk så högt som till en tillverkning upp till 60, 80 å 100 procent av vårt vanliga behov, utan att man måste stanna vid omkring 20 procent därav. Det ligger icke någon dimbildning i ett sådant uttalande. Man kan nog knappast säga, att jag genom de insatser, jag gjort i denna sak, om man nu kan säga, att jag gjort några insatser, bromsat användandet av till exempel gengas som motorbränsle, något som herr Fast här ville påstå. När gengasen vid något tillfälle diskuterats i kammaren, har jag sagt, att jag har den uppfattningen, att man med nuvarande metoder icke kommer någon vart med gengasen, ty så snart det lättar i fråga om normalt bränsle, och bensin till exempel kommer in till något så när drägliga priser, kasta vederbörande lastbils- och bussägare bort sina aggregat och övergå till bensindrifft igen. Därmed skulle en avsevärd kapitalförstörelse åstadkommas. Jag tillät mig säga, att enda sättet att få fram gengas för uthållig drift i landet vore att direkt ålägga vissa slag av trafikanter, såsom t. ex. lastbils- eller bussägare, att under viss tid icke använda annat motorbränsle än gengas. På så sätt kunde man få en sådan bränslemetod utexperimenterad. Då komme det att framställas aggregat i stora serier, och då kunde priset tryckas ned och då finge chaufförerna erfarenhet. Då en sådan trafik pågått i ett land eller i en landsända i ett tiotal år, har man kommit så långt man kan komma ifråga om sådana aggregat. Såvitt jag är rätt underrättad, har det förekommit i en del främmande länder — jag tror både i Frankrike, Italien och Tyskland — att man på vissa områden fastslagit sådana här lag-

Svar på interpellation. (Forts.)

bestämmelser för att få ett visst drivmedel använt i den omfattning, som man på vissa grunder ansett vara lämpligt. — Jag har alltså icke på något sätt sökt så att säga bromsa några andra drivmedel, varken omedvetet eller medvetet.

Innan jag slutar vill jag ytterligare hävda, att jag har den bestämda uppfattningen, att när motorspriten sökt vinna terräng i landet, ha statsmakterna genom sitt ställningstagande icke förfarit på sådant sätt, att man därmed nått de resultat, som man skulle ha kunnat nå med ett annat förfarande. Jag syftar för det första på den begränsning av inblandningstväanget, som man under många år upprätthållit. Man har från många håll erbjudit sig att tillverka motorsprit. Då har det svarats, att det få ni icke göra, ty vi använda icke mer än så och så mycket av spriten. Finansministern har upplyst att så har skett för att hålla motortrafikanterna om ryggen. Egentligen var det naturligtvis för att upprätthålla tillflödet av bilskattemedel. Det kan sägas, att det i andra rummet varit i motortrafikanternas intresse. Men nog hade det — det kan man se i dag — i betydligt högre grad varit i motortrafikanternas intresse, om man icke hållit så mycket på tillflödet av bilskattemedlen, utan sträckt sig till en större inblandning än 2 procent av detta inhemska bränsle. Det hade i själva verket varit i motortrafikanternas intresse i högsta grad. Vidare ha statsmakterna motverkat användningen av detta bränsle genom prisbestämmelser, som fastslogos av urtiman i höstas. Det har visat sig i tillämpningen, att det varit mycket svårt att på denna basis komma överens med fabrikanterna. De resultat, som man icke har nått, döma själva underhandlingsmetoden.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag kan icke godkänna herr Lundells uppfattning om hur man skall uppträda, om en ledamot av riksdagen i förväg får ett interpellationssvar från vederbörande statsråd. Jag har fattat ett dylikt tillmötesgående som en vänlighet mot *interpellanten*, men icke såsom innebärande någon rätt att låta svaret komma till *andra* kammarledamöters kännedom. Herr Lundell har en annan uppfattning. Jag vill bara notera det till protokollet. Jag finner den uppfattningen högst märklig. Herr Lundell tycks också ha en något underlig uppfattning om interpellationsinstitutets innebörd. Då man framställer interpellation till ett statsråd, säger herr Lundell, skall man icke nöja sig med det svar statsrådet lämnar, utan man skall giva sig ut och söka per telefon eller på annat sätt komma i förbindelse med de parter ute i landet, som äro omnämnda i interpellationssvaret och ta reda på vad de tycka och tänka. Jag tror herr Lundell skall få svårt att finna stöd för denna uppfattning av interpellationsinstitutets innebörd.

Jag vill icke vidare yttra mig om vad en hederlig karl gör, när han blir upplyst om att ha begått ett misstag. Läsarna av protokollet få draga sina slutsatser. Herr Lundell *har* lämnat en felaktig uppgift, även då han säger att fabrikanterna icke fått rätt att utöka tillverkningen av motorsprit. Herr statsrådet meddelade i sin interpellation följande: »Då fabrikanterna kort tid efter riksdagsbeslutet hos Kungl. Maj:t anhöllo om tillstånd att för tillverkningsåret 1934/35 till det garanterade priset få sälja 50 mill. liter *medgavs en höjning* men endast till 45 mill. liter. Efter denna tidpunkt ha *alla framställningar rörande kvantiteterna bifallits*, alltså för året 1935/36 med 45 millioner liter, 36/37 med 53 millioner liter, 37/38 med 57 millioner liter och 38/39 med 61 millioner liter. Denna sista siffra ligger inte långt ifrån de 67 mill. normalliter, som i början av september 1939 i en skrivelse från Svensk sprit uppgavs vara maximum för fabrikanternas kapacitet vid full drift.» Jag tror, att det är lämpligt att det i protokollet understrykes att herr Lundell *även på denna punkt* totalt misstagit sig.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag undrar om interpellationsinstitutet skall användas så att två parter, som äro av samma uppfattning, skola sammankomma för att den ena skall fråga och den andra svara, med det resultatet, att man befäster varandra i tron på sin förträfflighet. Det är icke min uppfattning av interpellationsinstitutets mening. Meningen är väl att få fram alla omständigheter, som äro ägnade att belysa ärendet.

Herr Kilbom talade om, att jag skulle ha lämnat en felaktig uppgift, nämligen att fabrikanterna icke fått tillverka och till Vin- & spritcentralen sälja så mycket som de ha velat. Häremot vill jag säga, att herr Kilbom själv bekräftar mitt uttalande, då han säger, att »efter denna tidpunkt» har det tillgått så och så. Men hur har det då tillgått före denna tidpunkt? Då ha förhållandena varit annorlunda. Jag kan icke återgiva finansministerns ytt- rande ordagrant, men då han kom in på resonemanget, huruvida priset var tillfredsställande för fabrikanterna, sade han, att framställning har inkommit om nyanläggningar och produktionsökningar, men att dessa avslagits av omtanke om motortrafikanterna. Detta är ungefär vad jag har påstått.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 5.

Ordet erhöles på begäran av chefen för jordbruksdepartementet, herr stats- rådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Herr talman! Med kammarens *Svar på interpellation.* tillstånd har herr Äqvist till mig framställt följande interpellation:

1) Anser statsrådet att åtgärder böra vidtagas för ett bättre tillvaratagan- de av den svenska frukten, speciellt fallfrukten?

2) Har statsrådet för avsikt att själv eller genom statlig myndighet gå i författning om att genom lämplig upplysning och propaganda eller genom andra åtgärder i god tid före fruktskördens inträde stimulera ett sådant till- varatagande?

I interpellationen erinras, bland annat, att tusentals kilogram fallfrukt år- ligen få ruttna bort i vårt land eller på sin höjd komma till användning som kreatursföda, under det att avsevärda kvantiteter torkad frukt importeraras. Vår import av dessa varor sker enligt den officiella statistiken uteslutande från U. S. A., och då det kan löna sig att i detta land med dess höga valuta tillvara- taga och torka frukten, så borde detta — enligt interpellanten — vara minst lika lönande i vårt land.

Lantbruksstyrelsen, som på min anmodan avgivit yttrande i ärendet, har härom framhållit, att torkning av på Sveriges breddgrader odlade fruktslag är så långt ifrån rationell, att tvärtom fabriksmässig torkning av kärnfrukt un- der de sista 25—30 åren helt övergivits. Blott i de länder, där man vid tork- ning kan använda solenergi, bibehålles ännu torkningsmetoden. Inom de vik- tigaste europeiska äpple- och päronodlande länderna är dock solenergien vid den tidpunkt på hösten, då konservering av dessa fruktsorter bör ske, så svag att den icke kan nyttiggöras. Industriell frukttorkning bedrevs tidigare även i Sverige men måste av ekonomiska och rationella skäl nedläggas. Man har numera icke blott i Sverige utan i så gott som alla äppleproducerande delar av Europa i allmänhet övergått till beredning av sockrat mos, must och cider även- som till alltmera ökad användning av rena frukt- och bärsaft till läskedrycks- framställning i stället för kemikalier och essenser. Lantbruksstyrelsen fram- håller, att det givetvis icke föreligger några svårigheter att anlägga torkerier i Sverige, men då all praktisk erfarenhet även i de stora äppleproducerande länderna i Europa visar de ekonomiska olägenheterna av frukttorkning, skulle

Svar på interpellation. (Forts.)

ett upptagande härav i Sverige endast medföra bakslag. Då vidare sockrat mos är en bättre produkt än torkad frukt och då redan befintliga moskokeriers kapacitet är betydande och lätt kan ökas i mån av behov, måste detta anses utgöra avgörande skäl för att statsmakterna icke skola engagera sig för frukt-torkning.

Jämte mostillverkning, vilken som sagt redan bedrivs i stor utsträckning, är beredning av must (råsaft) av äpplen och därav tillverkat äppelsaftkoncentrat den viktigaste mera industriellt tillämpade konserveringsmetoden. Statsmakterna ha också redan insett betydelsen härav genom att medverka till avsättning av mos och saftkoncentrat inom den militära upphandlingen samt lämna statsbidrag till anskaffande av apparatur för mustier. Viktigast är därför icke frågan om statsåtgärder för upptagande av flera fabriktionsmetoder för fruktens tillvaratagande utan att bland annat genom den statliga och kommunala upphandlingen vinna ytterligare avsättning för produkter, som redan med framgång tillverkas inom landet.

Från och med budgetåret 1938/39 har i ett stort antal fall bidrag av statsmedel lämnats till anläggning av mustier m. m. för tillgodogörande av frukt-tillgången. Bidrag ha vidare lämnats för anordnande av praktisk kursverksamhet för tillvaratagande och användning i hushållen av frukt, bär och andra trädgårdsprodukter, till propaganda för ytterligare användning av svensk frukt o. s. v.

Som ett sammanfattande svar på interpellantens frågor vill jag i anslutning till det anförda framhålla, att jag anser att de av statsmakterna redan under mera normala förhållanden vidtagna åtgärderna för tillvaratagande i största möjliga utsträckning av svensk frukt för folkförsörjningens behov i ännu högre grad äro aktuella under nuvarande tid, och jag vill tillägga, att livsmedelskommissionen de senaste dagarna ingående upptagit frågan om fruktens tillvaratagande, där självfallet även torkning av frukt bör övervägas.

Jag utgår givetvis ifrån att även torkningsmetoden i detta fall kommer att undersökas.

Vidare yttrade:

Herr Åqvist: Herr talman! Det är en given sak, att i dessa tider, då vår import västerifrån är avstängd, alla krafter böra medverka för att tillvarata våra egna tillgångar. Vi ha i vår svenska frukt en värdefull tillgång för folk-näringen, som inte får gå till spillo.

Det är en fabrikant av läskedrycksessenser i det län jag representerar, som brukar importera avsevärda kvantiteter torkad frukt från Amerika, enär det visat sig omöjligt att få köpa torkad svensk frukt, som har bett mig att till våra statliga myndigheter framföra den fråga jag ställt till statsrådet, då han anser att saken har stor betydelse för det svenska folkhushållet. Jag ber att få tacka herr statsrådet för att han har tagit sig tid att undersöka möjligheterna för tillvaratagande av den svenska frukten. Den nyssnämnde fackmannen-fabrikanten anser det vara av stor betydelse, att anordningar göras i god tid för att tillvarata och torka den s. k. fabriksfrukten, d. v. s. fallfrukt och annan frukt, som icke är av absolut prima kvalitet, för att man i möjligaste mån skall kunna tillgodose landets behov av fabriksfrukt och torkad frukt. Förbrukningen av frukt är numera stor i vårt land. Det har varit avsevärda kvantiteter, som importerats från Amerika. Enligt statistiken importerades år 1938 över 6 miljoner kg. päron och äpplen. Härtill kommer givetvis importen av bananer, en import som heller icke nu kan ske. Hur stor den svenska odlingen är har jag icke forskat efter, men den är givetvis avsevärd även den. Den

Svar på interpellation. (Forts.)

svenska torkade frukten kan enligt min sagesman användas för inhemsk industri, för läskedrycksfabrikationen, för krigsmaktens behov, för sjukhus och ålderdomshem samt för statliga och kommunala inrättningar. En del borde också kunna säljas i den fria handeln till hushållen. Han säger vidare, att den svenska frukten i kvalitetshänseende är fullt jämbördig med och i många fall bättre än den förekommande utländska frukten. Det finns inga svårigheter att använda den.

De åtgärder, som statsrådet nu meddelar att lantbruksstyrelsen anbefallt, måste ju hälsas med tillfredsställelse. Likaså är det glädjande att höra, att statsrådet anser, att vad som göres under normala förhållanden i ännu högre grad är aktuellt under nuvarande tid. Det tyder ju på att ytterligare åtgärder komma att vidtagas. Jag tackar särskilt för att statsrådet också genom livsmedelskommissionen upptagit denna fråga.

Såsom jag framhållit i min interpellation, torde propagandan vara ett verkamt medel på detta område. Sådan propaganda kan göras genom lämpliga broschyrer, genom radioföredrag och tidningsartiklar, vilka gå ut på att stimulera den fruktodlande allmänheten till ett effektivare tillvaratagande av den svenska frukten för vinterförvaring i olika former. Statsrådet har ju också försäkrat, att det göres åtskilligt genom upplysning och propaganda. Jag tror dock, att det kan göras åtskilligt mera. Jag skall be att få lämna statsrådet en broschyr, som delades ut för några dagar sedan i statsutskottet och som hör till det slags broschyrer, vilka göra verklig nytta. Den avser ju icke det problem vi nu äro inne på, utan träkolning. Säkerligen skulle en broschyr i samma stil göra nytta, ty direkt propaganda, i vilken man får en beskrivning på hur man skall förfara, är alltid värdefull, om den sprides till landets jordbrukare och fruktodlare.

Jag ber ännu en gång att få tacka statsrådet för hans svar.

Fru Nordgren: Herr talman! Såsom statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redan anfört, har statens livsmedelskommission denna fråga under utredning, och undersökningar pågå om våra möjligheter att tillvarataga den svenska frukten såväl för mosberedning som för fabrikation av äppelsaft, fruktkoncentrat o. dyl. Likaså kommer det att vidtagas åtgärder för att tillvarataga vår bärproduktion, såväl trädgårdsbär som skogsbär, och jag tror mig kunna försäkra herr Äqvist, att ingenting som kan och bör göras i den vägen kommer att uraktlåtas. Kommissionen kommer i förbindelse med de främsta experter på området, liksom med representanter för landets fruktodlare. Jag tror, att man kan känna sig trygg för att vad som kan göras för ett rationellt tillvaratagande av landets frukt- och bærtillgångar blir gjort.

I fråga om den torkade frukten råder det, såsom framgick av lantbruksstyrelsens yttrande i ärendet, delade meningar om huruvida vi i Sverige kunna tillvarataga frukten genom att torka den. Dels anses torkning av svenska äpplen ställa sig oekonomiskt och dels går torkad svensk frukt inte så bra i handeln som utländsk sådan. Detta är naturligtvis inte bara en smakfråga, utan i hög grad en fråga om fruktens utseende. Vi kunna ju här i vårt land inte tillverka torkad frukt av den kvalitet man är van vid genom importen. För det första ha vi inte möjligheter att soltorka frukten och för det andra är det inte tillåtet att bleka den på samma sätt, som den utländska.

Emellertid tror jag, att det är nödvändigt att söka få fram svensk torkad frukt, ty man kan inte i hushållen genom mosberedning och inkokning utnyttja frukten i samma utsträckning som man kan göra med torkad frukt. Framför allt är det av stor betydelse för de mindre bemedlade hushållen att ha tillgång

Svar på interpellation. (Forts.)
till torkad frukt, varför den pågående undersökningen kommer att taga sikte även på denna sak.

Vidare är det viktigt för landets behov av vitamintillförsel att det sörjes för att sådana skogsbär, som exempelvis hjortron, i mycket större utsträckning än hittills bli tillvaratagna. Särskilda åtgärder komma givetvis också att vidtagas för att insamla och tillvarataga de svenska nyponen, vilka utgöra ett synnerligen värdefullt material, när det gäller att tillgodose vårt vitaminbehov.

Jag tror, som förut anförts, att det på bästa sätt kommer att sörjas för att det problem, som herr Åqvist interPELLERAT om, kommer att få en tillfredsställande lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 284, med förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443); samt

till statsutskottet propositionen, nr 285, angående byggnader för nomadskolorna.

§ 7.

Föredrogos var för sig de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 277—279 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:
nr 280 av herr *Senander m. fl.*; och
nr 281 av herr *Lundstedt*.

§ 8.

Organiserandet av ett hemvärn. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organiserandet av ett hemvärn.

Uti en till riksdagen avlåten, den 26 april 1940 dagtecknad proposition, nr 257, hade Kungl. Maj:t, under återropande av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att en militär hemvärnsorganisation skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i förenämnda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer snarast möjligt upprättas;

dels godkänna vid statsrådsprotokollet fogat förslag till stat för hemvärnstaben, att tillämpas under budgetåret 1940/41;

dels medgiva, att till varje inskrivningsbefälhavares förfogande finge från och med den 1 juli 1940 ställas en för handläggning av hemvärnsfrågor avsedd pensionerad officer med ett arvode av 3,180 kronor för år, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att i de stater för infanteriregementena, som kunde komma att av riksdagen godkännas, vidtaga därav betingade ändringar;

dels ock medgiva, att kostnaderna för avlöning åt personalen vid hemvärns-

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

staben och för arvoden åt nyssnämnda pensionerade officerare finge bestridas från lantförsvarets anslag till avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. samt att anvisande av medel för täckande av utgifterna för hemvärnsorganisationen i övrigt finge tillsvidare ske med anlitanande av vederbörligt förskottsanslag.

Utskottets hemställan innefattade bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Innan andra kammaren går att fatta beslut rörande inrättande av ett hemvärn, känner jag mig nödsakad att göra ett par erinringar. Jag kommer att göra dem i all stillhet, men de äro icke mindre allvarliga för det.

Det är här frågan om förtroendet för hemvärnen eller kanske rättare sagt vad man bör iakttaga för att hemvärnen skola komma att åtnjuta ärliga svenskars fulla förtroende. Detta är enligt min mening i dagens situation det viktigaste av allt.

Jag erinrar då om att i de tillsvidare provisoriska bestämmelserna rörande villkoren för antagning till hemvärnsman finns angivet, att vederbörande skall vara känd för laglydnad och medborgarsinne. Klarare uttryckt betyder givetvis detta, att den till hemvärn sökande skall vara känd för svenskt medborgarsinne. Hemvärnskommittén hade föreslagit stadganden beträffande hemvärnens organisation, som enligt min mening kunde anses vara fullt betryggande eller så betryggande som man överhuvud taget kan begära. Enligt kommitténs förslag skulle det inom varje hemvärnsområde finnas en särskild hemvärnsnämnd. Denna skulle ha till sin främsta uppgift att pröva ansökningar om inträde i hemvärnen. Den skulle vidare kunna upphäva kontrakt om hemvärnstjänst, då särskilda skäl därtill förelågo. Den skulle också avgiva förslag till tillsättande av hemvärnsområdesbefälhavare och annat befäl inom hemvärdet. Detta förslag innefattade enligt min mening en utomordentligt god ordning. Regeringsförslaget, som nu ligger på kammarens bord och som tillstyrkts av utskottet, avviker från denna goda ordning. I stället för bestämmelsen att, såsom kommittén föreslagit, en särskild nämnd skall inrättas, stadgas nu i förslaget, visserligen att en särskild nämnd kan inrättas, men att uppgifterna med hemvärdet kunna överlämnas till annat kommunalt organ. Man har då främst tänkt sig drätselkammaren i stad och kommunalnämnden på landet. Rätten för det kommunala organet att föreslå hemvärnsmän och befäl är struken och ersatt med ett stadgande, att tillfälle skall beredas det kommunala organet att yttra sig över ansökningarna om antagning till hemvärnsman och förslagen till hemvärnsbefäl. Hos vederbörande militära myndighet kan det kommunala organet hemställa om hemvärnsmans entledigande, därest skäl därtill föreligga. Något upphävande av hemvärnskontrakten kan icke det kommunala organet göra, även om skäl därtill skulle finnas. Detta är enligt min mening en sämre ordning än enligt kommitténs förslag. Här har icke tillräckligt beaktats det förhållandet, att det svenska folket i detta nu pressas av en förtroendekris som kanske aldrig tidigare. Jag kan här förbigå frågan om en särskild nämnd, därför att den kanske är av mindre betydelse, ehuru det hade varit bättre med en sådan för dessa betydelsefulla uppgifter, och stanna vid det kommunala organets minskade befogenhet. Om kommitténs förslag hade följts, hade ingen i detta land kunnat bli antagen till hemvärnsman med mindre han åtnjutit såväl det kommunala organets som den militära myndighetens förtroende. Å andra sidan hade den militära myndigheten givetvis icke varit skyldig att antaga någon, även om

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

han varit rekommenderad av det kommunala organet. Detta hade enligt min uppfattning varit den starkaste garanti man rimligen skulle kunna begära. Nu kan en man bli beväpnad på statens bekostnad utan att han åtnjuter det kommunala organets förtroende, utan att han inom kommunen och inom sin hemort är bekant för laglydnad och medborgarsinne. Jag påstår icke här, att han *blir* antagen, men bestämmelserna lämna en sådan möjlighet öppen, att han *kan bli* antagen, och detta är mer än betänkligt. En man kan vidare befordras till hemvärnsbefäl utan att han åtnjuter detta förtroende i sin hemort. Det är kanske en ännu allvarligare sak.

Nu har statsutskottet uppenbarligen beaktat denna sida av saken och försökt att bättra på regeringsförslaget i riktning mot vad hemvärnskommittén föreslagit. Någon ändring i sak är det icke. Utskottet har nöjt sig med att stryka under, att den största vikt bör fästas vid det kommunala organets uttalande rörande vederbörandes lämplighet för uppgift inom hemvärdet. Det är gott och väl, men det är icke något ovillkorligt stadgande om skyldighet att taga hänsyn till vad det kommunala organet sagt. Det är gott och väl vad statsutskottet framhållit, men det är icke nog. Den ordning kommittén hade föreslagit hade varit bättre.

Såsom saken ligger till, är det emellertid ingenting annat att göra än att framföra betänkligheterna. Jag tillägger: tyvärr. Den brådska, som alltjämt råder, har ju i särskild grad gjort sig gällande i fråga om ordnandet av denna angelägenhet, och tiden har kanske icke medgivit de framställningar i anledning av propositionen, som eljest skulle ha kommit.

Hederliga svenska landstormsmän ha under senare tid i detta land ställts under befäl av män, som offentligen burit femte kolonnens uniform, så länge detta varit i lag medgivet. Låt oss åtminstone nu se till, att hederliga svenska hemvärnsmän icke bli utmanade på samma sätt. Vi borde vid det här laget ha blivit tillräckligt starkt varnade.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är en annan synpunkt, som jag har bekymmer för, när det gäller den nu föreliggande propositionen. Jag förstår, att man måste taga propositionen, därför att tiden är sådan som den är, men det är med verkligt bekymmer jag tänker på att ungdomar, ja, nästan barnungar, skola direkt uppfostras till vapnens bruk. Det är en allvarlig sak, vars verkan i framtiden vi inte veta någonting om. Nu förstår jag, som sagt, att man inte kan gå emot denna sak. Jag hade tänkt, att man skulle ha hunnit in med en motion med begäran, att åldern skulle ha framflyttats ytterligare ett år och att vi sålunda skulle få den åldersgräns, som är den vedertagna, när det gäller industrien och andra områden, där lagen föreskriver viss minimiålder. Men behandlingen av frågan har ju varit så brådskande, att det inte gått för sig, och jag förstår, att det heller inte hade gått att få igenom ett sådant förslag. Jag skulle egentligen bara ha velat lägga fram den för att understryka de bekymmer, vilka jag är säker om att många kvinnor med mig känna inför den nu föreslagna anordningen.

Nu vill jag säga, att den kungl. propositionen har i ett par avseenden förbättrat det ursprungliga förslaget: Kungl. Maj:t har åtminstone satt gränsen vid 16 år för reservhemvärnsmännen och icke, såsom kommittén föreslagit, vid 15 år. Vidare har Kungl. Maj:t menat — något som jag också tycker är en lättnad — att dessa 16-åringar inte skola tilldelas vapen. Det blir sålunda inte förrän vid 17 år de få vapen i hand. Men redan det är betänkligt, när man vet, vad de skola läras att använda vapnen till.

Det finns i propositionen en bestämmelse, som jag tycker är lugnande, och det är att dessa ungdomar icke få antagas till hemvärnsmän utan målsmans medgi-

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

vande. Man kan väl hoppas, att föräldrar och målsmän inte skola släppa allt för barnsliga, alltför ungdomliga ungdomar till en sak som denna. Jag tror också, att en kommunalnämnd, som gärna för mig kan vara hemvärnsnämnd, också borde kunna göra sitt inflytande gällande, ty när det är en kommunal nämnd borde den ha något så när kännedom om de ungdomar, som det gäller. Vi veta ju, vilken tjusning det är för manlig ungdom att få ett vapen i hand, hur duktiga och präktiga de känna sig, och då är det risk för att de kunna komma att använda sig därav på ett olämpligt sätt.

Jag har velat uttala dessa bekymmer för att därmed understryka, att de möjligheter, som propositionen ger att noga tänka sig för, innan man i hemvärnsskärerna släpper in alltför unga personer — barnungar kan man säga — skola användas till det yttersta.

Det är en tragisk sak att vi äro tvungna att böja oss för något sådant. Vi ha stridit i många år mot vapenövningar i skolorna, och vi ha fått bort dem. Vi ansågo nämligen att det var något, som icke ungdomen skulle sysselsättas med. Nu stå vi inför en situation, där vi äro tvungna att ge med oss. Jag förstår det. Man har i andra länder gått ganska djupt ned i de unga åldrarna för att få tillräckligt soldatmaterial. Man säger, att detta är inte direkt soldatmaterial, men ser man på vad det är de skola vända sig emot, så är det ju mot en bland de farligaste formerna av krigföringen som finnas, nämligen mot soldater som släppas ned med fallskärmar och som dessa ungdomar skola möta och oskadliggöra. Det är att hoppas, att den militära ledning, som överallt i i landet skall tillsättas för dessa förband, skall ha klokhet och förstånd nog att välja, vad de olika ungdomarna skola få för uppdrag, och undvika uppdrag, som tvingar dem att döda andra människor. Man kan tänka sig, att de som scouter eller dylikt kunna göra en god insats.

Det är således inte för att vända mig mot propositionen såsom sådan, som jag har begärt ordet. Det är bara för att få uttala de bekymmer jag känner för vår tids ungdom.

I detta anförande instämde fru *Johansson*, herr *Hoppe* och fru *Alvén*.

Herr Senander: Herr talman! Det är en tredje synpunkt, som vi anlägga på denna fråga och som föranleder oss att icke acceptera det förslag som nu föreligger. Denna ståndpunkt beror inte på att vi skulle anse en organisation sådan som hemvärdet obehöflig i och för sig, tvärtom. Jag vill erinra om, att redan för två år sedan uttalade jag i en försvarsdebatt, att det för ett effektivt försvar av landet var nödvändigt att, speciellt då det gällde värnet av våra kuster mot överraskande angrepp, organisera ortsbefolkningen och tillhandahålla den vapen, så att den omedelbart kunde gripa in vid fara för överfall. Emellertid förutsatte jag samtidigt, att en garanti för att denna organisation icke skulle komma att brukas i strid mot landets och folkets intressen vore, att de stora folkrörelserna och framför allt fackföreningsrörelsen skulle ha starkast möjliga inflytande på en dylik organisation. Ja, jag framhöll, att den borde bilda grundvalen för en sådan. Det föreliggande förslaget ger inga som helst sådana garantier. Av vissa omständigheter att döma kan man befara, att denna hemvärnsorganisation, såsom den nu är upplagd, kan komma att brukas för folkfientliga syften.

I pressen har, som vi alla känna till, en person i auktoritativ ställning framfört den meningen, att det här gällde att skapa en beväpnad organisation efter mönster av de finska skyddsskärerna, och att döma av det förslag, som nu föreligger, ser det ut som om man verkligen hade dessa avsikter bakom den planerade hemvärnsorganisationen. Såsom här förut har framhållits är ett av vill-

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

koren att bli antagen som hemvärnsman att vara känd för »medborgarsinne och laglydnad». Det är ju ett synnerligen tänjbart begrepp, och det är självfallet, att just detta villkor kommer att missbrukas för reaktionära syftemål. Många av dem, som i andra länder ha uppträtt rent landsförrädiskt, då det gällt allvar, ha säkerligen i respektive länder ansetts som mönster av »medborgarsinne och laglydnad». Naturligtvis var det ingen här i landet, som tidigare vågade förutsätta, att exempelvis stadsfiskalen i Luleå var någonting annat än en laglydig medborgare, och säkerligen skulle denne ha blivit antagen som hemvärnsman, därest han så önskat. Han hade ju till och med en hjälppolisår under sitt befäl. Tydligt har detta villkor uppställts för att i största möjliga utsträckning förhindra, att arbetare, som intaga en radikal inställning, en marxistisk inställning till samhällsproblemen, skola kunna förhindras att bli hemvärmän. Det existerar ju faktiskt redan nu en viss uppdelning av medborgarna här i landet i politiskt pålitliga och opålitliga personer, av vilka till de pålitliga räknas de, som villigt låta rikrikt sig med reaktionen här i landet, och till de opålitliga sådana som stå i opposition mot de reaktionära strävandena. Om denna uppdelning skall bli slutgiltig, då det gäller hemvärdet — och det finns ingen anledning att förutsätta något annat, om hemvärdet kommer att ligga i händerna på personer, som äro kända för allt annat än folkvänliga strävanden — så måste hemvärdet bli ett organ för reaktionen, ett vapen i händerna på personer, som äro opålitliga ur synpunkten av arbetarklassens och det verkliga folkförsvarets intresse.

Det är betecknande att varken regeringen eller utskottet, såsom också här förut påtalats, ens velat acceptera den lilla demokratiska kontroll över rekryteringen till hemvärdet, som utredningskommittén föreslagit. Denna kontroll gick ju ut på att befogenheten att antaga hemvärmän skulle ligga i händerna på kommunala organ. Kommitténs förslag förkastades emellertid, och hela avgörandet lägges i händerna på militära myndigheter. Vi för vår del äro på det klara med, att detta undanrycker varje reell möjlighet till en folkets kontroll över hemvärdet och rekryteringen till detsamma.

Jag vill dessutom framhålla, att hemvärn eller skyddskårer av den typ, som det här är fråga om, i andra länder i kritiska situationer visat sig vara stödtrupper för reaktionen. Finlands skyddskårer blevo lappomännens förnämsta tillgång i kampen mot Finlands arbetarklass. De österrikiska hemvärnen spelade en allt annat än landsgagnande roll i det österrikiska folkets kamp, då det gällde att försvara landet mot det tyska angreppet.

Hemvärdet skulle få en verklig uppgift att fylla vid försvarandet av landets och folkets frihet allenast om det lades i händerna på folket självt och stod under dess kontroll. Jag syftar därmed på, som jag också nämnde i början av mitt anförande, att de stora folkrörelserna, i främsta rummet fackföreningsrörelsen, borde bilda grundvalen för hemvärdet och tillförsäkras, om inte ett avgörande så i alla fall ett ganska dominerande inflytande inom detsamma. Endast på så sätt skulle man kunna skapa garantier för att hemvärdet verkligen i farans stund skall fylla sin uppgift till folkets och frihetens försvar.

Såsom emellertid saken nu ligger till måste vi ta avstånd från den föreslagna hemvärnsorganisationen. Erfarenheterna från andra länder, kanske också i viss mån från vårt eget land, visa att de risker för arbetarklassen och dess fri- och rättigheter, som äro förbundna med hemvärn av den typ, som här föreslås, äro betydligt större än de eventuella vinster, som kunna påräknas beträffande stärkandet av landets värnkraft vid ett överfall genom inrättande av ett sådant hemvärn. Därför, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets förslag.

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

Herr Törnkvist: Herr talman! Herr Olovson i Västerås tog upp till granskning en av de viktigare delarna av denna hemvärnsorganisation, och detta föranledde mig att begära ordet för att med några ord försöka antyda vad det kan vara fråga om.

Det är ju inte uteslutet med antagande av det förslag, som nu ligger på bordet, att varje kommun tillsätter en hemvärnsnämnd. Det är nämligen inte så, att man satt något annat organ i stället. En stad kan välja drätselkammaren eller någon annan styrelse till hemvärnsnämnd, en landskommun kan välja kommunalnämnden eller tillsätta en särskild hemvärnsnämnd eller utse ett annat kommunalt organ än kommunalnämnden att handha dessa uppgifter. Vid närmare granskning av en sådan ordning förefaller det, som om denna frihet att välja skulle vara organisatoriskt tillfredsställande för varje kommun.

De risker, som skulle uppstå och som herr Olovson omnämnde, hänga väl ändå samman med frågan: kunna vi lita på våra svenskar och i vilken utsträckning äro vi nödda att känna, att vi inte kunna lita på dem? Det är ett spörsmål, som man inte kan besvara utan vidare, och jag tror inte att vi vinna något särskilt med att framkalla en onödig undran, i vilken utsträckning vi nödgas anse att de, som vi arbeta tillsammans med ute i bygderna, äro opålitliga. Tillförsikt i ett prövande läge uppnår man väl närmast, förefaller det mig, om man kan säga sig själv: jag tror icke på slika rykten förrän jag har fått åtminstone ögats bevis på något som helst sätt demonstrerade för mig. Vi kunna inte komma ifrån att dra den slutsatsen, att i den mån som vi äro tveksamma — det må gälla vad som helst i livet — så är vår kraft i motsvarande grad försvagad. Jag undrar, om vi inte ha en viss skyldighet, när vi bygga upp en förhoppning om en framtid, att tro på de starkare, de viljande och de hederliga krafternas befintlighet.

Sålunda tror jag, herr talman, att den väg departementschefen har valt att låta kommunerna välja ut vilken form de vilja för rekryteringens organisation inte bara är acceptabel, utan jag tror även man däri kan skönja en mera smidig och tillfredsställande form för rekryteringens organisering än vad kommitterade ha föreslagit. Utskottet har understrukit nödvändigheten av att de rekommendationer, som det kommunala organet ger åt personer, som önska bli antagna till hemvärnsmän, inte annat än av särskilda skäl böra förbigås av den utnämmande myndigheten. Vi ha, såsom herr Olovson sade, måhända betonat en smula starkare än vad man gjort i regeringens förslag, att den största vikt bör fästas vid de kommunala organens uttalande rörande vederbörandes lämplighet. Men denna möjlighet, som föreligger enligt Kungl. Maj:ts förslag och som erkänt, att någon annan får ha inflytande över rekryteringen än kommunala organ, har tillkommit därför att man ansett, att fyra ögon se mer än två. Ty även ett kommunalt organ, eller rättare sagt medlemmar av ett kommunalt organ, kunna ju förbise väsentliga ting, då det gäller att bedöma en människas förmåga. Det kan finnas saker, som äro okända för de kommunala myndigheterna men som komma fram på den andra vägen. Jag tycker inte, att det på den punkten är särskilt bärigt att gå emot vad utskottet här föreslagit, när det har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag med denna poängtering.

I fråga om de bekymmer, som fröken Hesselgren uttalade, så tror jag nog, att fröken Hesselgren måste ha en mycket stark känsla av att vi äro lika bekymrade alla. Men tiden är ju på detta sätt grym, och anledningen till att denna proposition har framkommit känna vi ju alla. Jag behöver inte på ringaste sätt antyda något därom. Vi ha också i utskottet erinrat om, att detta hemvärn kan komma ut för större uppgifter än vad man vid ett när-

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

mare påseende rörande orsak och verkan i det fallet skulle kunna ha anledning att tro. Jag vill icke fördjupa mig däri, men det är klart, att skall det bli ett effektivt skydd och ett effektivt värn av hembygden mot anfall från fiender, som komma i fallskärmar, så får försvaret icke inskränka sig enbart till att försöka knäppa dessa, innan de kommit ned; det kan bli även andra uppgifter i detta sammanhang. Men då får man också räkna med att hemvärnsmännen ensamma icke förmå fylla dessa uppgifter, utan då får det organiserade militärvärnet, som är uppbyggt efter andra principer, ingripa. Propositionen räknar även med detta.

Som jag redan sagt, herr talman, tror jag, att den väg som är vald är den i nuets situation riktiga, varför jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Den debatt som här har förts föranleder mig att göra ett viktigt påpekande. Det föreslagna hemvärdet har jämförts med vissa frivilliga försvarsorganisationer i andra länder. Jag vill endast påpeka, att en sådan jämförelse saknar all grund. Det föreslagna hemvärdet är icke någon frivillig försvarssammanslutning, utan detta hemvärn blir en del av den svenska krigsmakten. Frivilligheten sträcker sig icke längre, än att det är den enskilde mannen som själv avgör, om han vill teckna kontrakt om anställning i detta hemvärn. Detta gör han av fri vilja; så långt sträcker sig frivilligheten. Men i och med att han tecknat på sitt kontrakt tillhör han krigsmakten och är i sin tjänstgöring ställd under krigslagarna. Han har då icke annan ställning än vilken fast anställd som helst vid den svenska krigsmakten. Det är viktigt att hava klart för sig, att detta icke är en organisation, där människorna frivilligt sammansluta sig och välja sin egen ledning och föra sitt eget fria liv. Det här kommer att bli en lika fast del av den svenska krigsmakten som de svenska linjetrupporna och den svenska landstormen. Det är skäl att hålla detta klart i minnet. Det gör också, att det icke finns mer anledning att anordna kontroll genom utomstående över detta hemvärn än det finns anledning anordna sådan kontroll över andra delar av krigsmakten.

Då kan man fråga sig: Varför är det under sådana förhållanden förslaget, att viss kommunal myndighet skall yttra sig över ansökningar om att bli antagen till hemvärnsman? Ja, det hänger samman med en annan sak, nämligen den att hemvärnsmännen enligt förslaget skola få förtroendet att hemma i sin bostad vara och en för sig förvara vapen och ammunition. Dessa hemvärnsmän skola alltså finnas inströdda mitt ibland befolkningen och vara försedda med vapen och ammunition. Det ligger då i sakens natur, att ortsbefolkningen måste ha ett obegränsat förtroende till dessa personer, som få en sådan vapenutrustning. Något liknande behövs icke beträffande andra krigsmän; de äro sammanförda i kaserner och förläggningar och stå under ständig övervakning av överordnade. Men det är just denna omständighet, att hemvärnsmännen skola få förtroendet att ha vapen och ammunition hemma i sin bostad, som gör, att dessa personer måste stå i ett sådant förhållande till ortsbefolkningen, att denna kan lita på dem.

Nu fanns det i sakkunnigförslaget den bestämmelsen, att den kommunala myndigheten skulle göra urvalet. Men detta strider, måste man säga, emot själva grundtanken i förslaget, nämligen att hemvärdet är en del av krigsmakten. Och det är klart, att då måste det vara krigsmaktens ansvariga myndigheter som också göra det slutliga urvalet. Resultatet därav blir i praktiken det, att en person, som den kommunala myndigheten icke anser lämplig, icke heller kommer att bli antagen. Det blir också å andra sidan

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

så, att även om den kommunala myndigheten föreslår en person, men den militära myndigheten finner honom icke lämplig, så blir han icke heller då antagen. Man kan alltså säga, att den kommunala myndigheten får ett reellt veto emot krigsmakten, och att krigsmakten får ett reellt veto emot den kommunala myndigheten. Båda dessa parter kunna alltså utesluta vissa personer, men de kunna icke på egen hand göra rekryteringen.

Jag tror, att när man hör herr Senanders tal här, så finner man nog kanske ändå, att den kungl. propositionens och utskottets förslag är välbetänkt. Det kan ju fortfarande finnas kommuner i detta land, där herr Senanders meningsfränder ha majoritet. Jag tror icke, att den övriga Ortsbefolkningen i en dylik kommun skulle känna förtroende för det hemvärn, som en sådan kommunal styrelse skulle taga sig för att utvälja. Detta säger egentligen tillräckligt om denna sak för att göra klart, att enligt min åsikt den valda vägen är den bästa.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Vad herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet här sagt om att hemvärnsmännen hemma hos sig själva skola förvara vapen och ammunition stryker på ett särskilt sätt under viktens av vad jag i mitt anförande påpekade, nämligen att det gäller att förfara varsamt vid prövningen av det förtroende man skall tillmäta de sökande. Jag kan emellertid icke dela statsrådets uppfattning beträffande tolkningen av kommitténs förslag jämfört med regeringsförslaget. Statsrådet sade, att enligt det här föreliggande förslaget har det kommunala organet vetorätt gentemot den militära myndigheten, och den militära myndigheten har vetorätt gentemot den kommunala myndigheten. Det förhåller sig icke så. Kommittéförslaget innehåller detta, men enligt det förslag, som nu ligger på kammarens bord, behöver den militära myndigheten icke nödvändigtvis taga hänsyn till vad det kommunala organet har sagt. Detta får räcka om den saken.

Av vad herr Senander sagt i denna debatt har någon kanske fått den uppfattningen, att jag skulle befinna mig på samma linje som han. Jag ber med anledning därav få understryka, att mitt intresse för hemvärdet går i rakt motsatt riktning mot herr Senanders. Jag har anmält mig till hemvärdet, och jag hoppas, att mina moraliska kvalifikationer skola finnas vara all right. Men jag vill icke ha herr Senander till kamrat.

Herr Senander: Herr talman! Det var nog tämligen onödigt av herr Olovson att deklarerera, att han icke var av samma uppfattning som jag beträffande hemvärdet. Det var ju lätt att av det anförande han höll konstatera, att han är med på hela organisationen; han vill bara ha med någonting, som kunde ge arbetarna den uppfattningen, att det här vore ett intresse för dem att slå vakt om. Av vad han sade framgick tydligt, att han vill ha ett till skenet demokratiskt hemvärn, som kunde vinna förtroende hos arbetarna, och för uppnående av detta syfte, att lura arbetarna att acceptera organisationen i fråga, vill han ha en i och för sig skäligen obetydlig förändring av förslaget.

För statsrådet Sköld vill jag framhålla, att det här dock handlar om någonting helt annat än om en militär organisation i vanlig mening. Det är ju så, att här plockar man ut ett visst antal män genom ett mycket sorgfälligt urval. Om man vill uppnå det angivna syftet med hemvärdet, d. v. s. att trygga landets och folkets frihet, så är det avgörande, i vems händer befogenheten att verkställa detta urval ligger. Och just detta, att man endast skall ha ett visst antal och plocka ut dessa efter behag, är en omständighet som gör, att man här kan anställa en jämförelse mellan denna hemvärnsorganisation och de organisationer av ungefär samma typ, som funnits i en del andra länder. Dess-

Organiserandet av ett hemvärn. (Forts.)

utom är det fråga om en så allvarlig sak som att hemvärnsmännen skola ha vapen och ammunition i sina hem. Redan detta förhållande borde ju mana till mycket stor försiktighet, då det gäller att skapa en dylik organisation på sådana rekryteringsgrunder, som här föreslås.

När statsrådet Sköld i slutet av sitt anförande sökte göra sig lustig och förklarade, att bara mitt anförande var tillräckligt som bevis för att regeringens och statsutskottets förslag var riktigt, så anförde han, att det kunde ju tänkas, att mina partivänner hade majoritet i någon kommunal församling, och följaktligen skulle de hemvärnsmän, som utsågos av dessa, icke ha folkets förtroende. Jag förstår icke detta resonemang, ty om det är så, att vi ha majoritet i en kommun, så bevisar väl just detta att vi ha Ortsbefolkningens förtroende.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr von Seth: Herr talman! Organiserandet av ett hemvärn är enligt mitt förmenande en mycket viktig länk i organiserandet av vårt nationella folkförsvar. Jag är för min del tacksam för att statsrådet nyss så kraftigt betonade hemvärnets rent militära organisation och militära ändamål. Försvarsministern har ju också i fråga om hemvärnets uniformering ansett, att den av kommittén föreslagna utrustningen med armbindel, märke å huvudboden och livrem borde ersättas med en fullständigare uniformering, varigenom hemvärnets militära betydelse ännu mera skulle understrykas. Anledningen till att jag här yttrar mig är den, att jag skulle vilja vädja till försvarsministern, att man vid genomförandet av hemvärnets organisation icke så strängt måtte hålla på formaliteter och paragrafer. Det finns, enligt vad jag kunnat förstå, ett så levande och varmt intresse för hemvärdet ute i orterna, att detta intresse icke på något vis får dämpas, utan att man i görligaste mån bör tillgodose alla önskemål därutinnan. Om det blir någon sorts vapenexercis eller paragrafrytteri i sammanhang med detta, så kan den idealitet, som nu ligger bakom hemvärnsrörelsen, kanske i någon mån förkvävas.

Jag har endast velat vädja till försvarsministern att vid detta hemvärnens organiserande se till, att man på allt sätt tillvaratar just den ideella entusiasmen och det nationella medvetande, som här så tydligt vill taga sig uttryck.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som på Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen,
av herr statsrådet *Wigforss* propositionerna:

nr 286, angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 291, angående underlättande av hjälpsändningar till krigsfångar och vissa andra krigsoffer; och

nr 296, med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.; samt

av herr statsrådet *Sköld* propositionerna:

nr 287, angående anslag till anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m.;

nr 288, med förslag till lag om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 292, angående ändrad lydelse av 4 § 1 mom., 5 § 1 och 4 mom., 7 § samt 17 § 1 mom. avlösningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring (krigsavlösningsreglementet).

Samtliga ovannämnda propositioner bordlades.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen jämte en i ämnet väckt motion.

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen.

I proposition nr 214 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen medgiva, att en långtjänstpremie av 180 kronor finge tilldelas värnpliktiga av klass A vid marinen, vilken under innevarande budgetår, utan att hava innehaft anställning över stat, såsom 2. klass sjöman eller 2. klass kustartillerist fullgjort beredskapstjänstgöring vid flottan eller kustartilleriet under minst sex månader i en följd.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herrar *F. Ström* och *K. Karlsson* väckt motion (nr 205), vari hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 214 måtte medgiva, att en långtjänstpremie av 180 kronor finge tilldelas värnpliktiga av klass A vid marinen, vilka under innevarande budgetår, utan att hava innehaft anställning över stat, såsom menig eller korpral fullgjort beredskapstjänstgöring vid flottan eller kustartilleriet under minst sex månader i en följd.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 205, medgiva, att en långtjänstpremie av 180 kronor finge tilldelas värnpliktig av klass A vid marinen, vilken under innevarande budgetår, utan att hava innehaft anställning över stat, såsom 2. klass sjöman eller 2. klass kustartillerist fullgjort beredskapstjänstgöring vid flottan eller kustartilleriet under minst sex månader i en följd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Svensson* i Grönvik och *Närlinge*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Svensson: Herr talman! Då jag vid detta utlåtande fogat en reservation, skall jag be att få yttra några ord. Det förslag, som nu ligger på kammarens bord, är ju ett förslag från Kungl. Maj:t om s. k. långtjänstpremie för en viss del av de värnpliktiga. Själva benämningen på denna premie innebär ju, att vederbörande skola ha tjänstgjort under lång tid. Förslaget har avgivits med anledning av en framställning från chefen för marinen. Statsrådet säger i sin motivering bl. a.: »Såsom chefen för marinen framhållit har den av de utrikespolitiska förhållandena föranledda beredskapstjänstgöringen blivit synnerligen betungande för åtskilliga av flottans värnpliktiga. Särskilt gäller detta beträffande de till klassen A hörande värnpliktiga.» Denna premie begränsas ju till de vid marinen, d. v. s. flottan och kustartilleriet, tjänstgörande A-klassare, vilka såsom andra klass sjöman eller andra klass

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen. (Forts.)

kustartillerister fullgjort beredskapstjänstgöring vid flottan eller kustartilleriet under minst sex månader i en följd.

Nu har jag ingenting emot förslaget i och för sig. Men det är ju så, att det icke är enbart dessa, som varit i beredskapstjänst under sex månader eller, såsom statsrådet säger, ända sedan den 1 september föregående år; det gäller ju även beträffande rätt många andra. I varje fall ha många av dem, som äro förlagda till Gotland, haft lika lång tjänstgöring. Jag undrar nu, huru det förhåller sig exempelvis med A 7 tilldelade värnpliktiga på Gotland. De ha, såvitt jag vet, samma tjänstgöring och samma utbildning i stort sett som kustartilleristerna. Jag medger gärna, att det föreligger den skillnaden, att A-klassarna varit stamanställda, men när de på Gotland förlagda artilleristernas tjänstgöring, såvitt upplysning kunnat lämnas i utskottet, är ensartad med den tjänstgöring, som av andra värnpliktiga fullgöres, då blir det svårare för dessa på Gotland att förstå skillnaden.

Vad sedan beträffar tjänstgöringstiden tillåter jag mig säga, att det väcker en viss förvåning, att man icke lyckats få någon avlösning för dessa värnpliktiga under denna långa tid. Jag förstår visserligen, att under allvarstider kan man icke minska beredskapen; det är uppenbart, att man bör ha högsta möjliga krigsberedskap. Men man kan göra den reflexionen, att beredskapens effektivitet icke bara är beroende av att de i första linjen stående trupperna äro effektivt utbildade, utan även därav, att det finns ersättare för dessa, som vid eventuellt behov kunna rycka in. Jag måste säga, att för en lekman förefaller det, som om det hade varit värdefullare, om under den tid som gått ytterligare en grupp värnpliktiga hade blivit inkallad och fått en effektiv utbildning, varigenom även dessa blivit kompetenta att i en kritisk situation rycka in och fylla samma uppgifter, som de nu inkallade fylla. Det är detta jag haft anledning erinra om, och jag ifrågasätter — fortfarande såsom lekman — om icke detta från rent militär synpunkt kan anses vara riktigt.

Sedan är det en annan sak, som synes värd beaktande, när det gäller denna s. k. långtjänstpremie. Vi ha ju, som kammarledamöterna veta, olika grupper av värnpliktiga i beredskapstjänst för närvarande. Dessa ha olika ekonomiska förhållanden. De som äro i statens tjänst ha viss ersättning, som utgår i form av delvis behållen lön; andra, som tillhöra kommunala inrättningar, ha också en särskild ersättning utöver den krigsavlönning vederbörande erhålla. Men sedan finns det en tredje grupp, de med egen verksamhet eller i enskild tjänst anställda. De kunna ha kostat på sig lika mycket för sin personliga utbildning, men de äro medborgare rätt och slätt. De erhålla ingen annan ersättning än krigsavlönning. Och ju längre dessa äro inkallade i krigstjänstgöring, desto svårare blir det för dem att förstå, att en del av medborgarna fullgöra sin skyldighet för fosterlandet under vissa fastställda ekonomiska villkor, medan en annan grupp är särskilt privilegierad; de äro icke bara medborgare utan ha även en särskild ersättning på grund av sitt civila arbete.

Jag tror, att vi, såvida denna beredskap skall fortsätta någon längre tid, på grund av ekonomiska skäl ganska snart måste överväga, huruvida i längden dessa ersättningar kunna betalas. Jag tror alltså, att det är högt på tiden, att man ur rent ekonomisk synpunkt överväger, om vi ha råd att betala ut ersättningar på detta sätt, men jag tror också, att man bör överväga, huruvida det är tillrädligt att fortsätta att klassificera folk på det sätt, som nu sker. Det vore riktigare, att en person, så snart han har utkallats att göra sin skyldighet mot fosterlandet, endast behandlades såsom medborgare rätt och slätt och inte som t. ex. tjänstemannen den och den.

*Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid
marinen. (Forts.)*

Jag anser, att dessa saker, inte minst på grund av ekonomiska men även på grund av psykologiska skäl, äro av så allvarlig natur, att man inom en nära liggande tid bör försöka få till stånd en ändring. Jag tror, att det inte endast skulle gagna vårt lands ekonomiska ställning utan även i mycket stor utsträckning själva andan inom armén.

Det är dessa reflexioner, som ligga bakom den reservation, som jag här antecknat, och jag har ansett mig böra framföra dem i kammaren, till den verkan det kan få. Jag tror inte att de sakna betydelse i nuvarande läge, och jag är övertygad om att det är skäl i att man toge vederbörlig hänsyn till dem.

Häruti instämde herr *Närlinge*.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har begärt ordet på grund av herr Svenssons tal om våra möjligheter att företaga avlösningar.

Det ligger i sakens natur, att det hade varit synnerligen önskvärt, att man efter en viss period kunnat verkställa avlösningar, så att de inkallade sluppit ligga ute i beredskapstjänst under så lång tid i följd. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att inom ett försvarsväsende måste det vara så ordnat, att varje del av försvarsmakten har sin speciella uppgift och är tilldelad viss personal härför. Det är också ganska självklart, att när behov av beredskap uppkommer för vissa delar av landet, så måste man därför taga i anspråk personal, som är tilldelad just den del av försvarsmakten, som skall träda i funktion. Detta har t. ex. medfört, att Gotlands försvar tilldelad personal fått en tyngre beredskapstjänstgöring än de flesta andra; framför allt gäller detta linjetrupper från fastlandet, som äro avdelade till Gotland. När stormaktskriget bröt ut, hörde Gotland till en av de mest utsatta punkter, vilka ganska naturligt fingo den starkaste beredskapen. Sedan kom kriget mellan Finland och Ryssland, vilket krävde starkare beredskap inom ännu större delar av landet, och Gotland var fortfarande en utsatt punkt. Slutligen inträffade stormaktskrigets utbredning till Norden, vilket i sin tur medförde ytterligare behov av beredskap hos oss.

Inom försvarsdepartementet har man i själva verket jämt och ständigt sysslat med att finna möjligheter till avlösning. Detta har på många punkter varit förenat med stora svårigheter, men man har funnit en utväg, ett förslag har blivit framlagt och beslut t. o. m. fattat om avlösning. Men så har det kommit en ny vändning i den utrikespolitiska situationen, som kastat omkull alla beräkningar, och beslutet har icke kunnat genomföras. Till sist ha vi nu kommit i det läget, att vi tvingas hålla en så kraftig beredskap, att möjligheterna till avlösning äro praktiskt taget obefintliga.

Detta får man ha klart för sig, när man bedömer denna fråga. Att det icke skett några avlösningar, har icke berott på bristande vilja att finna utvägar, utan på omöjligheten att i takt med den världspolitiska utvecklingen finna nya anordningar därför.

Jag vill taga ett exempel. Det var från början tydligt, att till kustartilleriet avdelad personal skulle komma att få det ganska besvärligt. Det gjordes mycket ingående undersökningar för att få till stånd ett avlösningssystem, och efter många om och men och många extra åtgärder — t. ex. överföring från arméns landstorm till kustartilleriet av äldre personal — hade man lyckats få tillräckligt med folk för att göra en avlösning. I slutet av november fattades beslut om att systemet skulle sättas i kraft, men ett par av årsklasserna hade knappast hunnit hem, förrän det finsk-ryska kriget utbröt, och någon fortsatt

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen. (Forts.)

avlösning kunde det då inte bli tal om. Det var således ingenting att göra åt saken, och hela det mödosamt framarbetade systemet föll helt enkelt samman och har aldrig sedan kunnat tillämpas.

Man får således hålla klart för sig vilken inverkan världshändelsernas utveckling haft på denna fråga och att det är på grund därav, som det varit svårt att ordna med avlösning och icke på grund av bristande vilja.

Herr Svensson var vidare inne på frågan om krigsavlösning, och jag skulle kunna tillägga några ord därom. Det är möjligt att vi tvingas till en omjustering av gällande bestämmelser för krigsavlösning. De nu utgående ersättningsarna bygga ju på ett nyligen beslutat krigsavlösningssystem, som jag förelagt riksdagen och som riksdagen godtagit. Jag kan gärna säga, att varken jag eller riksdagen bör känna någon större tillfredsställelse över det verk, som vi den gången åstadkommo — det är jag fullt medveten om. Men det var nödvändigt, att saken ordnades med hast, och ofta äro hastverk inte så bra.

Jag skall inte nu taga upp denna fråga till diskussion — det är, som sagt, möjligt att vi tvingas därtill längre fram — men jag vill dock säga herr Svensson, att med litet eftertanke kommer han nog att finna, att så enkelt löst är inte denna fråga som han tänkt sig. Det är många svårigheter, som möta härvidlag. Man behöver bara tänka på det problem, som uppstår, när det gäller att avgöra, hur officerarna på aktiv stat, som ha sin fullmakt och utföra sin vanliga tjänstgöring, skola behandlas i förhållande till de reservofficerare, som äro inkallade, för att komma underfund med att vi här stå inför rätt besvärliga frågor. Jag tror därför, att det är bäst, att man inte från början har någon förutfattad mening om, hur en reform på detta område skall gestalta sig.

Vad sedan gäller den speciella fråga, som här är före, kan man inte därvidlag göra på det sättet att man säger: »Alla som ha legat inne sex månader i sträck skola få 180 kronor extra.» Ett sådant förfaringsätt skulle leda till de mest vidlyftiga och svåröverskådliga konsekvenser. Man skulle inte kunna veta, var man skulle börja och var man skulle sluta. Här talas om vissa värnpliktiga vid A 7, som borde få denna ersättning. Ja, men hur skulle man göra med de tusentals inkallade vid I 18, som ha legat inne precis lika länge med undantag av att de händelsevis vid ett tillfälle lyckades komma hem under fyra dagar? Skulle man då säga, att dessa fyra dagars hemresa skulle göra det omöjligt för dem att få 180 kronor extra. Dessutom skola vi komma ihåg, att för varje månad, som går med nuvarande försvarsberedskap, överskrida tiotusen och åter tiotusen värnpliktiga sexmånadersgränsen.

Jag vill säga, att jag var ganska tveksam, när jag lade fram det förslag, som nu behandlas, därför att jag insåg hur vanskliga dessa problem äro och hur lätt det uppstår gränsfrågor, som man inte kan behärska. Men jag vill framhålla, att det här föreliggande förslaget dock är mycket klart avgränsat, i det att det inte finnes några inkallade, som kunna jämföras med de 2. klass sjömän, varom nu är fråga. Dessa 2. klass sjömän äro väl utbildade yrkesmän, som enligt gällande fredsbestämmelser emellertid icke ha kunnat befordras, därför att de icke ha gått igenom erforderliga teoretiska utbildningskurser eller också icke blivit godkända där. Vid den förstärkta försvarsberedskapens början blevo de inkallade, och man kunde från början säga, att dessa obefordrade A-klassare måste, antingen det utrikespolitiska läget skärptes eller ej, utnyttjas såsom föregångsmän på olika poster, ja, på sätt och vis som befäl, ty annars räckte inte befälet till. De kunde sålunda inte undvaras och hade en alldeles särskild ställning genom att de gjorde precis samma arbete som andra, som blivit befordrade till 1. klass sjömän eller korpraler.

För dessa 2. klass sjömän kan sålunda det skälet anföras, att därför att de

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen. (Forts.)

i verkligheten fylla en befälsfunktion, för vilken andra ha mer betalt, så böra de också få en merbetalning för dessa sex månader. Därefter är inte frågan aktuell, ty de ha nu fått tillgodoräkna sig dessa sex månader som befälsutbildning och ha befordrats samt kommit upp till den lön, som de rättvisligen borde ha haft hela tiden. Följaktligen kan inte detta fall jämföras med dem, där endast den omständigheten åberopas att vederbörande har legat ute över sex månader. Dessa 2. klass sjömän ha inte bara legat ute över sex månader, utan de ha också upprätthållit en sådan tjänst, att endast formella skäl hindrat dem att få högre betalning, och det är därför, som de kunna behandlas på det alldeles särskilda sätt, som här är föreslaget.

Men jag vill försäkra riksdagen, att om man går över den gränsen, kommer man ut på ett gungfly, där man kan förirra sig och sjunka ner i gyttjan, så att man varken kommer fram eller tillbaka. Jag tror att det är bäst att vara försiktig härvidlag. Jag tror inte att vi kunna gå längre i oförsiktighet än det förslag innebär, som Kungl. Maj:t här har framlagt och statsutskottet tillstyrkt.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag tycker att det är någonting planlöst över ställningstagandet till frågan om krigsavlönning för de utkallade. Det är inte länge sedan vi här i riksdagen behandlade frågan om sjötillägg för de utkallade, varvid beslöts att sjötillägget för 3. klass sjömän skulle slopas. Nu kommer man och föreslår, att 2. klass sjömän och 2. klass kustartillerister skola få en gratifikation på 180 kronor, medan däremot 1. klass sjömän och korpraler icke skulle få någon sådan gratifikation.

Om statsrådet Sköld — och kanske också andra — har den uppfattningen, att detta förslag i någon mån är en oförsiktighet, så tror jag, att oförsiktigheten blivit ännu större genom att man tagit med enbart 2. klass sjömän och icke 1. klass sjömän och korpraler, vilka legat inne över sex månader. Såväl dessa 1. klass sjömän som korpralerna ha en tjänstgöring, som torde, vad gäller vår försvarsberedskap, tillhöra det allra tyngsta slaget. Skillnaden i avlöningshänseende mellan 1. klass sjömän och 2. klass sjömän är heller icke så stor, att den skulle kunna motivera en särskild gratifikation till 2. klass sjömännen, medan 1. klass sjömännen och korpralerna icke skulle erhålla någon gratifikation. I regel äro väl de 1. klass sjömän och korpraler, som tillhöra klass A, något mer till åren komna än 2. klass sjömännen — i varje fall har jag den uppfattningen. De ha därför kanske i större utsträckning än 2. klass sjömännen bildat familj. Så gott som samtliga, som ha en tidigare anställningstid av tre år och nio månader eller tre år, ha emellertid blivit 1. klass sjömän, och denna tjänsteställning ha de självfallet fått behålla, när de inkallats till beredskapstjänstgöring.

Jag anser därför att det vore rimligt, att man, såsom föreslås i den motion, som väckts i första kammaren av herrar Ström och Karlsson, beviljade också 1. klass sjömännen och korpralerna en gratifikation. Bli det så, att 2. klass sjömännen få en gratifikation, men 1. klass sjömännen icke, så kommer det att uppstå irritation, kanske motsättningar bland dem, som ombord på fartygen, vare sig det är fråga om undervattensbåtar, torpedjagare eller större båtar, många gånger utföra ett likartat arbete, fastän de tillhöra olika kategorier, och som ha legat inne lika lång tid i beredskapstjänstgöring.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i den i detta ärende väckta motionen, i hopp om att också 1. klass sjömännen och korpralerna skola kunna bli delaktiga av denna gratifikation.

Vad gäller avlösningsfrågan, är den ju ett kapitel för sig, och jag tror gär-

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen. (Forts.)

na vad försvarsministern i det avseendet har sagt. Jag erinrar mig emellertid livligt, hurusom åren 1914—1918 — förhållandena kanske dock voro något annorlunda då — en A-klassare första omgången han var inkallad erhöll avlösning efter sex månader och andra omgången fick en tjänstgöringstid av endast sex månader. Jag undrar, om det inte även nu skulle vara förnuftigt med en temporär avlösning. Den behövde väl inte omfatta så lång tid åt gången — någon månad eller så borde räcka — men man skulle i stället kunna få avlösning i flera omgångar.

En sådan avlösning skulle säkert betyda ofantligt mycket för försvarsberedskapen inom marinen. Att månad efter månad vistas ombord på trånga båtar med små utrymmen för manskapet och utföra ett hårt och påfrestande arbete, kan verka nedbrytande rent psykiskt — det känner alltför väl den, som har varit med därom. En kortare temporär avlösning, som kunde bereda möjlighet till ombyte och större svängrum än som ges ombord på ett fartyg, torde faktiskt vara en nödvändighet, och om inte statsrådet och chefen för försvarsdepartementet redan beaktat detta, skulle jag vilja vädja till honom att snarast möjligt taga saken under omprövning.

Herr Svensson: Herr talman! Om jag fattade rätt, sade statsrådet, att avlösning praktiskt taget skulle vara omöjlig. Detta skulle betyda, att det bara finnes en uppsättning utbildad personal, och vi skulle alltså befinna oss i en utomordentligt allvarlig situation. Men det kan väl knappast förhålla sig på det sättet. Om jag är rätt underrättad, så hempermitterades en tid efter inryckningen i september, sedan kadrenna fyllts, ungefär halva antalet av dem, som kommit från fastlandet till Gotland. Vilket vapenslag de tillhörde, vet jag inte, men jag antar, att de ingingo i trupper, som voro avsedda att användas i första linjen. Man frågar sig emellertid vad anledningen var till att dessa värnpliktiga fingo bege sig hem efter en viss tid.

Jag måste säga, att om situationen är så allvarlig, som statsrådets anförande syntes ge vid handen, kräves det att man omedelbart vidtager åtgärder för att åstadkomma en ändring, ty det kan inte få vara så, att förband, som skola ligga i första linjen, inte kunna avlösas.

Vad beträffar frågan om ersättning till de inkallade, vill jag säga, att jag inte ett ögonblick trott, att det vore så enkelt att lösa denna fråga. Jag är fullt på det klara med att det är utomordentligt svårt att lösa den. Men man får inte endast av den anledningen skjuta ifrån sig saken. I allvarliga tider får man nog taga mycket allvarliga och svåra problem under övervägande. Jag vet, att man enligt naturlagarna — höll jag på att säga — undviker att vidtaga obehagliga och svåra åtgärder, tills man blir tvungen därtill. Jag har emellertid icke ansett, att den omständigheten, att en fråga i och för sig är besvärlig, skall vara avgörande för huruvida man skall taga den under övervägande.

Jag nämnde exempelvis A 7. Det var blott ett exempel. Naturligtvis ha samtliga till beredskapstjänst på Gotland inkallade värnpliktiga ovedersägligen haft en betydligt mera långvarig, allvarlig och besvärlig beredskapstjänst än motsvarande trupper på fastlandet. Det är utan vidare fastslaget, och man kan därför icke, tror jag, förneka den saken. Är det så, att dessa trupper, som en gång kommit till Gotland, skola vara kvar där utan någon avlösning så länge som de nu rådande utrikespolitiska förhållandena fortsätta, är det sannerligen ett synnerligen allvarligt perspektiv för dessa ynglingar. Jag hoppas i varje fall, att tiderna icke äro så mörka, att man icke kan vidtaga åtgärder för att de skola kunna bli avlösta. Den saken är av

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen. (Forts.)

en sådan natur, att det blir nödvändigt att taga upp den. Jag vill här upprepa vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att jag icke åsyftar ett försvagande av våra beredskapsåtgärder utan snarare ett vidtagande av åtgärder, som i det långa loppet icke blott innebära ett förstärkande av första linjen utan också en ersättning för denna.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, som ju allenast rör marinens A-klassare och ingenting vidare. Såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition, ha dessa 2. klass sjömän varit inkallade sedan början av september förra året och därvid utfört det praktiska arbete, för vilket de varit ägnade, och de ha måst vara inne så länge, därför att bemanningen av våra fartyg krävde det. På grund av brist på folk ha de icke kunnat skickas hem. Nu är hela innebörden av detta förslag, att de skola få ersättning under denna tid såsom 1. klass sjömän. Detta skall ske därigenom, att man ger dem för denna sex månaders beredskapstjänstgöring en långtjänstpremie av 180 kronor och därefter befordrar dem till 1. klass sjömän med dessas avlöning. Ergo skulle det kanske knappast vara någon mening i att för att skipa rättvisa höja ytterligare för 1. klass sjömän. Det framgår av propositionen, att dessa inkallade icke lyckats taga sin teoretiska examen, men chefen för marinen förklarar, att de såsom praktiska yrkesmän äro fullt kvalificerade och ur denna synpunkt fått tjänstgöra under hela tiden.

Jag hemställer, att kammaren biträder det förslag, Kungl. Maj:t framlagt — enkelt såsom det är — och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen I: 205; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avyttrande av vissa kronan tillhörande markområden jämte en i ämnet väckt motion;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av anslag till anskaffning och förnyelse av flygmateriel;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna sig tid för anställning i finsk tjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 175, i anledning av väckta motioner om anslag till inventarier för förvaring av handlingar å landstormsområdesbefälhavarexpeditioner;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anläggningar för oljelagring;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation för budgetåret 1940/41;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen för budgetåret 1940/41 under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m.;

nr 179, i anledning av väckt motion om avdrag enligt civila avlöningsreglementet vid tjänstledighet för fullgörande av tjänstgöring såsom medlem av landstormskvinnoförening;

nr 180, i anledning av väckt motion angående beredande av ersättning för

Långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen. (Forts.)

sådana skador å personlig lösegendom, som kunna tillskyndas svensk medborgare eller svenskt oskiftat dödsbo genom fiendens åtgärder vid eventuellt krig; nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; och

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för kronans räkning av vattenrätt i Indalsälven m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Förslag till lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

I en den 24 maj 1940 dagtecknad proposition nr 277, som hänvisats till bankoutsrottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, dels ock bemyndiga Konungen att, där det under krig, vari riket befunne sig, prövas oundgängligen nödigt, utom riket upptaga lån.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Det förslag, som här föreligger, innehåller dels en lag, som reglerar fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret beslutanderätt i det fall, då någon del av riket kan vara besatt av fientlig makt, dels också ett bemyndigande för Konungen att i visst fall upptaga lån utom riket. Lagen är i likhet med andra liknande lagar tidsbegränsad — i det här fallet till och med den 30 juni 1941. Bemyndigandet är emellertid, såsom det är skrivet, icke tidsbegränsat. Det torde emellertid ha varit såväl Kungl. Maj:ts som utskottets mening, att även bemyndigandet skulle vara begränsat till samma tid som lagen. Första kammaren har nu antagit ett förtydligande av beslutet, och jag tillåter mig yrka, att även andra kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 277, dock att bemyndigandet för Konungen att för visst fall utom riket upptaga lån skall begränsas att avse tiden till den 1 juli 1941.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Gustavson i Västerås under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 13.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av väckta motioner angående det ekonomiska mellanhavandet mellan stad, som förenas med domsaga, och domsagans tingshusbyggnadsskyldiga; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Vi voro några ledamöter av denna kammare, som vid riksdagens början väckte en motion om ändring i den s. k. häst- och fordonsanskaffningslagen. Vi gjorde det därför att de erfarenheter, som vi ha, gävo vid handen, att det icke var så lyckligt ställt för hästägare, när det gällde vilka hästar, som skulle uttagas. Jag kan nämna, att anledningen till att jag varit med om att väcka denna motion har varit, att vid ett sammanträde i hushållningssällskapet i Halmstad samtliga närvarande jordbrukarerepresentanter varit synnerligen missnöjda med de nu rådande förhållandena på detta område. Det kom också tydligt fram, att olägenheter givit sig tillkänna på olika ställen. En olägenhet var den, att hästägarna voro mycket osäkra på vilka hästar som egentligen voro uttagna. Det är rätt betecknande, att på detta sammanträde hade ingen någon kännedom om huruvida hans hästar voro uttagna eller icke. Mot detta kan anföras, att felet kan ligga hos vederbörande själva, då de icke följt med så mycket, att de hade reda på detta. Men det bottnar givetvis i det förhållandet, att dessa hästar uttagits utan besiktning och att hästägarna därför icke under mellantiden fått reda på huruvida hästarna varit uttagna eller icke. Vidare står det i författningen, att om en häst avyttras eller blir olämplig, skall detta anmälas. Det är emellertid möjligt, att man ibland glömt bort dessa bestämmelser. Vi ha den uppfattningen, att de förhållanden, som voro rådande innan denna lag år 1934 kom till, voro mera praktiska och lämpliga, därför att då fingo de kommunala myndigheterna ta ut de hästar, som lämpligen kunde uttagas, och vidare skulle uttagning ske efter föregående besiktning.

Utskottet har lämnat en redogörelse om anledningen till att den gamla lagen på sin tid ändrades. Av denna redogörelse framgår, att detta skett för att anskaffningsförfarandet skulle bli mera förenklat och kostnaderna för statsverket därigenom nedbringas. Såsom utskottet på sid. 4 uttalar anvisades årligen omkring 100,000 kronor, men enligt den nya lagen skulle man kunna gå ned i kostnaderna till omkring 28,000 kronor. Sedan har detta belopp ökat på grund därav att ett större antal hästar besiktigades, så att kostnaderna beräknats uppgå till 35,000 kronor. Vi skola emellertid komma ihåg, att samtidigt med detta beslöts, att de uttagna hästarnas antal skulle inskränkas till cirka 60 procent, och enligt vad man får fram av utskottets utlåtande kan de uttagna hästarnas antal gå ned ännu mera. Det är icke riktigt att jämföra detta kostnadsbelopp av 100,000 kronor med 28,000 resp. 35,000 kronor utan att samtidigt komma i håg, att denna minskning i kostnaderna beror på en minskning i antalet uttagna hästar. Alltså har denna besparing icke direkt något att göra med den 1934 företagna ändringen i organisationen. Jag vågar påstå, att om man med den gamla organisationen hade minskat uttagningen av hästar och slopat besiktningen hade man kunnat redan då rätt avsevärt minska dessa kostnader.

Nu säger utskottet, att det kan icke förnekas, att sedan slutet av 1939 på vissa håll framträtt olägenheter av det nya systemet. Men utskottet har icke kunnat finna, att tillräckliga skäl förebragts för att man nu beträffande grunderna för lagen skulle återgå till de före 1934 gällande bestämmelserna. Gentemot detta vill jag påstå, att ifall det vid riksdagens början kunnat vara berättigat att föreslå någon ändring i hästuttagningsförfarandet, är det på grund av de erfarenheter, som man sedan vunnit, ännu mera berättigat i nuvarande

Vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m.

Vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m. (Forts.)
stund. Jag kan gå med på utskottets resonemang ifall utskottet menar, att det under de nu rådande oroliga tiderna — jag höll på att säga mitt under brinnande krig — icke är så lämpligt att företaga en ändring i nu gällande bestämmelser. Men jag tycker ändå, att utskottet bort vara så pass underkunnigt om de här påtalade olägenheterna, att utskottet kunde ha sagt, att om tiderna, såsom vi hoppas, bli lugna igen, en revision av denna lag vore berättigad.

Vi se också av detta utskottsutlåtande, att arméchefen ett par gånger begärt en sådan ändring i bestämmelserna, varigenom det skulle bli oftare återkommande besiktningar. Delvis är också denna begäran bifallen.

Säkerligen vore det lämpligt, om de kommunala myndigheterna kunde på något sätt få något att göra med detta hästuttagningsförfarande. De kunde åtminstone få yttra sig om huruvida den hästuttagning, som föreslagits för respektive kommuner, vore lämpligt avvägd, så att man icke hos en lantbrukare uttog alla hans hästar, medan hos en annan ingen häst bleve uttagen, med andra ord, att uttagningen bleve jämnare. Jag tror, att detta skulle vara enbart till nytta. Riksdagen har förut i dag ingående debatterat den förmån, som kommunerna ha, när det gäller uttagning av folk för deltagande i hemvärnet. Det var då alltså fråga om människor, och nu gäller det ju visserligen något annat, men i varje fall kan man göra en viss jämförelse. Det har sin stora betydelse, att de kommunala myndigheterna ha möjlighet att säga, huruvida en åtgärd är lämplig eller icke. Det kan icke vara riktigt, att man, t. ex. i ett fall, som jag vet faktiskt har inträffat, hos en lantbrukare, som hade ett par hästar, uttagit båda hästarna, medan hos en större lantbrukare, som hade tretton hästar, ingen häst blivit uttagen. Jag tror icke heller, att utskottet menar, att ett dylikt förhållande är riktigt, utan att det måste bli en ändring.

Nu sägs det här i lagen, att Konungens befallningshavande skall förordna hästuttagningsman, som skall vara förtrogen med hästuppfödning och lanthus-hållning och helst bosatt inom hästmönstringsområdet. Det finns också en annan bestämmelse, som utskottet mycket riktigt redovisar, nämligen att Konungen också kan förordna militär myndighet såsom uttagningsmyndighet. Såvitt jag känner till är det så — jag skulle tro nästan överallt — att icke annat än i sällsynta fall hästuttagningsmannen är en utom hästmönstringsområdet boende person.

Det är en militär myndighet, som enligt någon sorts statistik bestämmer, vilka hästar som skola tagas ut. Nu skulle jag kunna tänka mig, att utskottet gör den invändningen, att detta gäller i fredstid och att den nuvarande tiden knappast kan räknas såsom sådan. Men såvitt jag känner till kunna nu på grundval av hästuttagningsrullans föreskrift hästägare beordras att komma till de olika mönstringsplatser, där man uttager hästarna. Man kan alltså säga, att det är denna bestämmelse, som nu ligger till grund för de olägenheter, som givit sig tillkänna på många ställen i vårt land.

Nu förstår jag mycket väl, att det är meningslöst att yrka bifall till motionen, men jag vill ändå med hänsyn till de olägenheter, som nu givit sig tillkänna, uttala den förhoppningen, att när en gång tiderna bli lugnare, vilket vi allesammans väl tro, att de snart skola bli, det skall bli möjligt att vidtaga en ändring i detta hästuttagningsförfarande. Jag vill gärna tänka mig, att första lagutskottet en gång också kan gå med på att företaga en revision av dessa bestämmelser.

Jag tror, att någon liten förbättring skulle kunna vinnas, ifall man endast gjorde den obetydliga ändringen i gällande bestämmelser, att den hästuttagningsrulla, som av vederbörande uttagningsmyndighet upprättats, skulle skic-

Vissa ändringar i häst- och fordonanskaffningslagen m. m. (Forts.)
kas till respektive kommunala myndighet för yttrande, huruvida någon ändring skulle kunna göras i de hästuttagningar, som vederbörande gjort.

Herr Lindqvist: Herr talman! Första lagutskottet har ju enhälligt avstyrkt de föreliggande motionerna. För min del är jag icke någon hästkarl och icke sakkunnig på detta område, men vi ha ju haft flera medlemmar i utskottet, som väl ha känt till dessa förhållanden och som också ha slutit upp omkring utskottets avslagsyrkande. Herr Pettersson i Dahl gjorde ju icke något yrkande, och det hade därför icke varit behövt för någon att uppträda för utskottet, men herr Pettersson gjorde sig skyldig till ett litet felcitrat av vad utskottet har skrivit, och det var närmast detta, som föranledde mig att begära ordet.

Utskottet har icke för sin del vare sig genom motionerna eller under utskottsarbetet kunnat få belägg för att sådana olägenheter ha framträtt, som motionärerna ha velat göra gällande, och utskottet har därför skrivit: »Även om vid inmönstringarna sedan slutet av år 1939 på vissa håll framträtt olägenheter av det nya systemet» o. s. v. Utskottet ställer sig alltså i det fallet fullständigt neutralt.

Det föreföll nu, som om herr Pettersson i Dahl, alltså en av motionärerna, hade samma uppfattning som utskottet, att den tid, i vilken vi nu leva, är synnerligen olämplig för att sätta i gång en utredning om ändring i den lag och den förordning, varom det här är fråga. Härtill kommer, att de bestämmelser, som vi nu ha, ha gällt endast några få år. Det är först under nuvarande förhållanden, som vi kunna få riktig erfarenhet av hur bestämmelserna verka, när de omsätts i det praktiska livet. Om en utredning skall komma till stånd, sker det ju bäst, när vi åter en gång komma tillbaka till normala förhållanden. Vi böra alltså vänta till dess och då med stöd av de erfarenheter, som vi för närvarande få, göra de ändringar, som kunna vara påkallade.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag vill säga till herr Lindqvist, att det förvånar mig mycket, att icke inom utskottet funnits någon, som haft kännedom om de olägenheter, som det här gäller. Nästan vilken lantbrukare som helst, som man träffar på, och jag skulle vilja säga från vilken del av landet som helst, omtalar de stora olägenheter, som den ojämna hästuttagningen har medfört. Det förundrar mig verkligen, att detta icke har kommit fram i utskottet.

Herr Thorell: Herr talman! Jag kan till alla delar instämma i det anförande, som nyss hölls av herr Pettersson i Dahl. Jag kan göra det så mycket hellre, som jag vid årets remissdebatt framförde ungefär samma synpunkter som han och här i kammaren riktade en vädjan till försvarsministern att låta granska planerna för uttagningen av hästar och fordon, så att icke sådana saker skulle upprepas, som inträffade i september förra året, då de första inkallelserna till beredskapstjänst gjordes. Vad som hänt sedan dess vid den förstärkta försvarsberedskapens genomförande har till alla delar understrukit riktigheten i den uppfattning, som jag då gjorde mig till tolk för och som herr Pettersson i Dahl har anført i sin motion. Det har begåtts mycket stora misstag vid hästuttagningen, i det att en hel del, som haft en eller två hästar, har fått den ena eller båda hästarna uttagna, medan större gårdar bredvid kanske sluppit lämna någon häst alls. Dessutom har värderingen varit ganska ojämn. På en del håll har man hållit ned priserna så

Vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m. (Forts.)
mycket, att de, som blivit av med sina hästar, icke kunnat köpa nya till samma pris. Såsom jag påpekade i mitt anförande vid remissdebatten, blir det ganska svårt för en småbrukare, som kanske blivit av med två hästar, för vilka han kanske också har skuldsatt sig, att endast få ut 1,000 kronor per häst av ersättningen, medan resten innehålles i sex månader.

För min del tycker jag, att det är skada, att denna motion icke vunnit anklag hos utskottet. Det lönar sig väl icke heller för mig att yrka bifall till motionen, när icke motionären själv gjort det, men jag har velat stryka under saken som sådan och skall endast tillägga ytterligare en sak, som herr Pettersson i Dahl icke var inne på. Det gäller saken ur militär synpunkt. Det är nämligen så, att på grund av de fåtaliga mönstringarna, som motionären alldeles riktigt pekade på, har till mönstringsplatserna nu kommit fram ett mycket stort antal olämpliga hästar. När det icke funnits några andra att taga, har mönstringskommissionen godkänt sådana hästar och tagit in dem till regementena. För den, som är intresserad, skulle jag vilja tala om att vid ett visst regemente här i Stockholm står för närvarande ett stort antal hästar, som äro inköpta men som icke lämpa sig för ändamålet utan äro fullkomligt oanvändbara. Även ur den synpunkten håller jag före, att en översyn av dessa förhållanden är absolut av behovet påkallad.

Jag skall som sagt icke göra något yrkande, men jag hoppas, att de erfarenheter, som nu ha blivit gjorda och som äro av sådan art, att det är klart och tydligt, att det icke är bra som det är, komma att föranleda, att man övergår till ett annat system, som är bättre än det, som för närvarande tillämpas.

Herr Hansson i Vännäsby: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet, eftersom det ju icke föreligger något yrkande om bifall till motionerna, men jag ansåg mig böra taga till orda i anledning av den replik, som herr Pettersson i Dahl riktade till herr Lindqvist och vari han uttalade sin förvåning över att icke inom utskottet framkommit sådana synpunkter, som han hade framhållit i sin motion, nämligen om nödvändigheten av att en ändring gjordes på detta område. Han talade härom, som om icke inom utskottet skulle funnits någon kännedom om förhållandena. Jag vill gentemot detta endast säga, att när man närmare granskar denna fråga och ser på den utveckling, som ägt rum under tidernas lopp med avseende å bestämmelserna för anskaffning av hästar och fordon för krigsmaktens behov, så finner man, att den ordning, till vilken man nu kommit, är bättre, enklare och billigare än den tidigare. Sistnämnda förhållande är givetvis särskilt värdefullt, och man bör tänka sig för, innan man utan vidare går med på något, som skulle kunna medföra en förändring till en tidigare gällande ordning, som var sämre.

Förr var det ju så, att varje kommun tillsatte en hästuttagningsnämnd, medan länsstyrelsen utsåg dess ordförande. Dessa nämnder ersattes med kommunala medel, medan de kostnader, som utgingo för ordföranden, gäldades av statsmedel. Det var sistnämnda kostnad, som herr Pettersson i Dahl nämnde i sitt anförande. Kostnaden uppgick till något över 100,000 kronor årligen, och denna höga kostnad innebar givetvis ett starkt skäl att förenkla systemet. Herr Pettersson förbigick dessutom de kostnader, som åvilade kommunerna för ersättningen till övriga ledamöter i nämnderna.

Om nu det förut existerande systemet kunde anses vara bättre än det nuvarande, hade man givetvis fått finna sig i att offra de ekonomiska synpunkterna för att få en bättre ordning, men enligt min uppfattning förhåller det sig icke så. Den kännedom, som jag har om saken, visar, att vi samtidigt med besparingen ha förbättrat uttagningsmetoderna genom de förändrade lagbestämmelser, som tillkommo år 1934. Man har därigenom förenklat systemet därhän,

Vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m. (Forts.)

att kommunerna icke längre ha något ansvar för dessa uttagningar. Tidigare förhöll det sig så, att kommunerna voro ansvariga för det resultat, till vilket nämnderna kommo och skrevo in i rullorna. Dessutom har systemet förenklats så till vida, att ett mindre antal hästar uttagas nu än tidigare, vilket troligen beror därpå, att krigsmakten i större utsträckning än förut använder motorfordon. Rullföringsområdena äro nu också större, eftersom de kunna omfatta flera kommuner, och det är endast ordföranden i dessa områden, som har någon ersättning. Arbetet i övrigt lokalt sett inom kommunerna faller huvudsakligen på polismyndigheterna, landsfiskaler och fjärdingsmän. Ändringen innebar alltså, att statsmakterna utnyttja dessa personer i större utsträckning än tidigare för att få denna angelägenhet ordnad.

Varje person, som är skyldig att tillhandahålla hästar, får nu ett meddelande av ordföranden om uttagningen. Detta meddelande är han skyldig att förvara, och om någon ändring uppstår i hans förhållanden i detta avseende, är han skyldig att meddela detta till hästuttagningskommissionens ordförande. Herr Pettersson i Dahl anförde såsom den största olägenheten, att vederbörande ägare av hästar voro osäkra om, huruvida de hade djur, som voro uttagna. Detta var ju den huvudsakliga olägenhet, som han anförde i fråga om det nuvarande systemet. Om det emellertid är så, att vederbörande icke håller reda på sina papper i detta avseende, återfaller väl detta icke på lagbestämmelserna och den nuvarande ordningen utan på vederbörande själva. Om vederbörande avyttrar djur, som äro uttagna, eller om han kommer i sådant läge, att han icke kan stå till tjänst i nu förevarande avseende, bör han meddela detta.

Herr Pettersson i Dahl anförde också såsom en olägenhet, att uttagningen är mycket ojämn. På den punkten har jag ingenting att anmärka. Det kan ju hända, att den, som har flera hästar, får flera djur inskrivna i rullorna, men det är väl en omständighet, som vi såsom svenska medborgare få finna oss uti. Man kan väl icke tänka sig, att en sådan gallring skall äga rum, att den, som har många hästar, icke skall behöva lämna mer än en häst ifrån sig. Det är då bra mycket värre exempelvis i våra norrländska bygder, där det största antalet djurägare endast har en dragare och utan vidare få släppa till denna. När krigsmakten fordrar det, är det bara att lämna ifrån sig hästen och se glad ut.

De framställda anmärkningarna gälla emellertid kanske i främsta rummet, såsom herr Thorell anförde, de förhållanden, som rått under de senaste månaderna, när krigsberedskap har måst ordnas i ganska stor utsträckning och då hästar ha måst tagas ut liksom för krigsbehov. Lagen trädde då i tillämpning i sådan omfattning, att man fick erfarenhet om huruvida några olägenheter förelågo i fråga om det antal hästar, som togos ut, i fråga om deras lämplighet o. s. v. Vad beträffar lämpligheten kan man ju invända, att inmönstringen ju sker genom en uttagningskommitté, bestående av en veterinär och två andra personer. Därest de vid mönstringen finna djur olämpliga, får naturligtvis ägaren taga hem djuren i fråga. Det är ju en tillämpningssak, som är ganska naturlig. Om det nu är anledning till mer eller mindre allvarliga anmärkningar mot tillämpningen, är det ju lämpligt att dessa framföras, så att det kan bli en ändring av förhållandena inom den nuvarande lagstiftningens ram. Jag tror för min del, att det nuvarande systemet är så förenklat, förbättrat och förbilligat som är möjligt. Att då göra en helomvändning och gå in för ett kostsammare system, som likväl icke skulle bli bättre, vore icke lämpligt. Det är därför jag ansluter mig till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Herr Hansson i Vännäsby yttrade, att min huvudsakligaste anmärkning mot det nuvarande systemet gick ut på,

Vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m. (Forts.)
att vi icke hade säkert reda på vilka hästar som blivit uttagna. Jag nämnde att detta var en av anledningarna till att motionen väcktes. Jag sade emellertid även, att sedan motionen väckts har det framkommit så många andra anmärkningar mot den sista uttagningen, att behovet av en ändring ytterligare understruktis.

Herr Hansson i Vännäsby säger, att det nu tillämpade systemet är enklare, bättre och billigare. Jag försökte i mitt förra anförande något beröra frågan om billigheten. Herr Hansson har väl observerat, att den sammanhänger med det minskade antalet uttagna hästar. Kanske har herr Hansson även observerat, att kostnaderna redovisats i den proposition som lämnades vid 1934 års riksdag. Den kommunale representanten hade ju ett dagarvode av 9 kronor, och mot detta ha vi icke någon anmärkning att framställa. Men dessutom hade han ersättning för resorna, och det var resekostnaderna som gingo upp till så stora summor. Jag tror icke, att kostnaderna skulle bli högre om vi återginge till det gamla systemet med uttagning genom kommunala myndigheter; slopade man då besiktningen, tror jag icke, herr Hansson, att man kan tala om något förbilligande.

Herr Hansson protesterar också mot påståendet, att det inom utskottet icke skulle ha funnits någon jordbruksrepresentant, som kände till hurudana förhållandena egentligen äro. Om jag icke är felaktigt underrättad, är herr Hansson själv hästuttagningsman. Det är ju mycket möjligt — jag vill icke yttra mig därom — att i det distrikt där herr Hansson har med dessa saker att skaffa, förhållandena äro som de böra vara. Men det är icke så på en hel del andra ställen.

Att det skulle vara någon förbättring att ansvaret flyttas över från kommunerna till de enskilda, är jag inte alldeles säker på. Jag tror, att den tidigare bestämmelsen om att ansvaret låg på kommunerna var till gagn för båda parter.

Herr Hansson i Vännäsby: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl menade, att jag skulle vara i någon mån jävig, därför att jag var uttagningsman. Detta är felaktigt, ty jag har ingenting att göra med uttagningen i fredstid. Även om jag skulle ha något att göra med värderingen vid en eventuell uttagning, har jag icke någon befattning med den sak det här gäller. I övrigt vidhåller jag vad jag tidigare yttrat.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 mars 1938 (nr 87) angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslagen); och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Översyn av lagstiftningen angående rekvisition för krigsmaktens behov.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av väckta motioner om översyn av lagstiftningen angående rekvisition för krigsmaktens behov.

Därvid anförde:

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag anser mig ha anledning att säga några ord i anledning av detta utlåtande. De motioner som här behand-

Översyn av lagstiftningen angående rekvisition för krigsmaktens behov.

(Forts.)

las beröra ett begränsat område. Motionernas klämman beröra emellertid ett mera vidsträckt område. Det talas där om önskemålet att skälig ersättning skall lämnas för all enskild egendom, som med stöd av rekvisitionslagen tages i anspråk, samt för intrång. Senare tiders erfarenheter — motionerna ha ju väckts på ett mycket tidigt stadium — ha motiverat en utvidgning av spörsmålet till att omfatta även frågan om rekvisition av lokaler för försvarsmaktens behov. Vi veta alla att i vissa delar av landet ha de ideella föreningarnas lokaler i stor utsträckning blivit rekviderade. På vissa platser ha så gott som samtliga lokaler tagits i anspråk. Detta har givetvis mer eller mindre förlamat de olika organisationernas verksamhetsmöjligheter. Det är ju här fråga om en legitim och odisputabelt gagnande verksamhet. Men ägarna av dessa lokaler ha icke, såvitt jag vet, i något fall tvekat att ställa dem till förfogande, då utomordentliga förhållanden betingat detta. Men man har på många håll känt sig obehagligt berörd av två ting. För det första har man förvånat sig över att biografier och andra liknande lokaler i stort sett gått fria, under det att ordenslokaler och gudstjänstlokaler tagits i anspråk. Vidare har man förvånat sig över att de militära myndigheterna visat en gåtfull småsnålhet när det blivit fråga om ersättning. Jag såg häromdagen i en rapport över IOGT:s verksamhet i en av våra provinser, hur man klagade över båda dessa ting. Det påtalades, att fall förekommit, då de militära myndigheterna tagit lokaler i anspråk utan att de velat utgiva någon som helst ersättning därför. En organisation, som jag står mycket nära, fick sin fastighet rekviderad vid nyåret. Fastigheten består av två salar jämte nödiga utrymmen. Det är uppenbart, att man utan tvekan lämnade ifrån sig fastigheten. Men när det blev fråga om ersättningen, så erbjöds ägaren en krona 50 öre per dygn. Det är givet, att föreningen icke kunde acceptera en sådan ersättning. Ärendet gick därför till riksvärderingsnämnden, där kronans ombud vidhöll det orimligt låga ersättningsbeloppet. Jag hade till uppgift att företräda organisationen i nämnden, och jag lyckades få uppskov med ärendets handläggning, så att jag kunde förebringa ytterligare utredning. Därefter tillerkändes ägaren av lokalen en ersättning av tre kronor per dygn, vilket av alla i saken insatta måste anses vara i underkant. Kronans ombud motiverade det orimligt låga beloppet med att de oerhörda försvarsutgifterna påkallade den allra största sparsamhet. Detta kan ju vara riktigt. Men häremot kan invändas att småsnålhet på denna punkt icke ger några resultat. Däremot kan det betyda oerhört mycket för en liten organisation, som har bundna utgifter, om den får sina arbetsmöjligheter hårt beskurna. Kronans ombud framhöll vidare — jag förmodar, att han kände sig hava auktoritet bakom sig — att i denna tid måste alla deltaga i offren för vårt lands försvar. Det skälet låter vackert, men det passar icke i det sammanhanget. Ty dessa organisationers medlemmar äro lojala skattebetalande medborgare, som i likhet med andra få bära sin andel av dagens dryga statsutgifter. Att då pålägga dem ytterligare kostnader måste anses staten ovärdigt. Jag har icke avgivit någon reservation och jag har intet yrkande. Men jag hoppas, att de nu framförda synpunkterna hädanefter, om förhållandena fortfara att vara som de hittills varit, komma att vinna beaktande.

Herr Lindqvist: Herr talman! Endast några ord. Som de ärade kammarledamöterna hörde, har den siste ärade talaren varit med och behandlat motionerna i utskottet utan att avgiva någon reservation. Jag vill endast därtill lägga, att herr Nilson i utskottet tillkännagav, att han tänkte inför kammaren påtala de missförhållanden, som enligt hans uppfattning rådde på detta

Översyn av lagstiftningen angående rekvisition för krigsmaktens behov.
(Forts.)

område. Att utskottet icke kunnat tillstyrka motionerna beror på, att de i motionerna framförda önskemålen delvis blivit tillgodosedda genom det regeringsförslag, som riksdagen har behandlat. Vi, som suttit i utskottet och avstyrkt motionerna, äro visst icke vänner av ett system, varigenom orättvisor begås. Tvärtom anse vi, i likhet med herr Nilson i Eskilstuna, att man bör taga största möjliga hänsyn till rådande förhållanden och söka skipa rättvisa så långt det är möjligt. Men vad som anförts i motionen och framkommit inom utskottet har icke givit oss anledning att framställa något förslag, särskilt som nu redan en del av motionärernas önskemål blivit tillgodosedda genom regeringsförslaget i ämnet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Viss ändring i 19 § lagen om folkpensionering. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckt motion angående viss ändring i 19 § lagen om folkpensionering; och anförde därvid:

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Som motionär i föreliggande fråga ber jag att få säga några ord. Denna fråga, som gäller antalet pensionsdistrikt inom kommunen, har för närvarande aktualitet för Malmö, men den kan naturligtvis få aktualitet för vilken som helst av övriga kommuner i vårt land. Malmö stad är för närvarande uppdelad i fem pensionsdistrikt. Stadsfullmäktige i Malmö ville emellertid ha hela verksamheten centraliserad, så att staden skulle komma att utgöra ett enda distrikt. Ett väsentligt skäl härtill var, att man önskade åstadkomma bättre anknytning till övriga socialvårdande grenar av den kommunala förvaltningen. Vidare ansåg man, att en dylik omläggning skulle medföra möjligheter till större enhetlighet i pensionslagens tillämpning, och att överhuvudtaget ett beslut i angiven riktning skulle giva möjlighet till ett rationellt ordnande av hela verksamheten. Tanken har också fått ett principiellt stöd av socialvårdskommittén, som yttrat sig i denna fråga och bland annat anförde följande: »Det lärer sålunda icke vara obefogat att påstå, att den av Malmö stadsfullmäktige beslutade omorganisationen av pensionsnämndsverksamheten ligger i linje med den allmänna utvecklingen på förevarande område.»

Ett skäl som anförts till förmån för små distrikt har varit det, att nämnderna i dessa lättare kunna komma i personlig kontakt med klientelet. Detta argument kan emellertid icke stå sig, i varje fall vad beträffar de större kommunerna. Med den distriktsindelning med fem distrikt, som Malmö för närvarande har, finnes icke större möjlighet till personlig kontakt än om staden utgjort ett enda distrikt. Socialvårdskommittén har även varit inne på denna tanke. Den säger: »Med hänsyn till det stora invånareantalet per pensionsdistrikt ävensom till den i allmänhet livliga flyttningen mellan olika distrikt lär det nämligen, vad Malmö angår, vara ur anförda synpunkt skäpligen likgiltigt vilkendera organisationsformen som tillämpas; i intetdera fallet

Viss ändring i 19 § lagen om folkpensionering. (Forts.)

torde den personliga kännedomen om klientelet vara av någon mera ingående art.»

Utskottet har i sitt, jag måste tyvärr säga, kyliga utlåtande bland annat hänvisat till den sittande socialvårdskommittén, och utskottet anser att man icke bör fatta beslut i frågan förrän socialvårdskommittén är färdig med sin verksamhet. Det är ju ett tämligen vanligt skäl för avslagsyrkande på en motion. Jag vill emellertid säga, att det kanske i detta fall föreligger speciella skäl till en annan ståndpunkt i frågan. Alla äro medvetna om, att det dröjer mycket länge, innan socialvårdskommittén blir färdig med sitt vidlyftiga program. Om riksdagen skall vänta med alla sociala reformer tills denna kommitté är färdig med sitt arbete, kommer det sannerligen att dröja länge innan riksdagen har några möjligheter att besluta i dylika frågor.

Vår motion avser, att kommunerna skulle få frihet att besluta rörande antalet pensionsdistrikt. Utskottet vill icke vara med om att ge kommunerna denna frihet. Utskottet säger, att »det synes icke otänkbart, att ett bifall till motionärernas yrkande i särskilda fall skulle kunna medföra en mindre önskad uppdelning av kommunerna i flera distrikt än som förut funnits». Det är knappast troligt, att utvecklingen skulle gå åt det hållet. Som utskottet självt påpekat, går utvecklingen tvärtom mot centralisering. Om det i något enstaka fall skulle gå åt det motsatta hållet, tror jag icke att någon större olycka skedde därigenom.

Jag vill slutligen, herr talman, framhålla, att såvitt jag kan se anser icke utskottet att lagen lägger hinder i vägen för en centralisering av verksamheten utan att lagen tvärtom ger möjlighet därtill, under förutsättning att vederbörande länsstyrelse finner anordningen lämplig. Det hade emellertid varit önskvärdt att utskottet gjort ett klarare uttalande på denna punkt.

Ja, herr talman, första kammaren har redan bifallit utskottets hemställan, och det tjänar därför icke något till att ställa något yrkande. Jag har emellertid velat framhålla dessa synpunkter innan frågan avgöres.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill deklarerat, att jag inom utskottet haft en annan uppfattning än den som kanske framgår av den omständigheten, att jag icke avgivit någon reservation. Jag har nämligen inom utskottet yrkat bifall till motionen, men då jag blev ensam därom och då jag anser, att denna sak icke är någon stor fråga — det finns säkerligen större frågor inom detta område som böra utredas — så fullföljde jag icke min uppfattning så långt, att jag avgav en reservation.

Jag måste emellertid för min del säga, att jag har den uppfattningen, att om det sitter gamla förfarna kommunala förtroendemän t. ex. i stadsfullmäktige någonstans och besluta, hur man skall organisera en sådan här sak, då bör deras omdöme ges ett bättre vitsord, än om det i länsstyrelsen kanske sitter en ung tjänsteman och utreder en sådan fråga och han får länsstyrelsen att avslå, vad dessa kommunala förtroendemän beslutat. Jag anser, att dessa kommunala förtroendemän säkerligen känna till de lokala förhållandena på ett bättre sätt än den tjänsteman i länsstyrelsen, som kanske från rent teoretiska utgångspunkter intar en annan ståndpunkt.

Sedan vill jag framhålla, att tillvaron av denna bestämmelse som motionären pekat på innebär, att man på denna punkt beskär kommunernas självbestämmanderätt. Jag har dock varit med om och kommer att vara med om att på många områden beskära kommunernas självbestämmanderätt, men då skall det ligga ett statsintresse bakom, och i detta fall finns det intet statsintresse. När det finns ett beslut i stadsfullmäktige, fattat av gamla kommunalmän som känna till de lokala förhållandena och som besluta om organi-

Viss ändring i 19 § lagen om folkpensionering. (Forts.)
sationen på detta område, då kan det icke vara ett statsintresse att sedan beskära deras beslutanderätt.

Nu vet jag, att man säger, att det icke är önskligt, att dessa pensionsdistrikt bliva för stora, därför att man då mister det personliga sambandet mellan dem som skola avgöra de olika pensionsfrågorna och dem som skola erhålla pension. Men det argumentet faller ju alldeles bort nu. Vi ha i Stockholms stad pensionsdistrikt som genomsnittligt ha ett invånarantal av cirka 33,500 personer. Det finns ju ingen möjlighet i världen att där bibehålla ett personligt samband mellan dem som besluta samt var och en av dessa 33,500 — ja, det blir icke så många, därför att icke alla dessa 33,500 komma i fråga att erhålla pension eller pensionstillägg, men dock en viss del av dem så småningom.

Jag har, som jag förut nämnde, avstått från att avgiva en reservation, och när jag icke yrkar bifall till motionen — vilket icke heller motionären gjorde — så vill jag dock uttala den förhoppningen, att när man nu tar upp denna fråga i den kommitté, som sysslar med dessa frågor, motionärens synpunkter vinna beaktande. Det är min inställning till frågan. Hade jag fått åtminstone en någorlunda stor minoritet med mig i utskottet, skulle jag avgivit en reservation, ty det är motionen värd.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag beklagar, att motionären anser, att utskottet varit kyligt i sitt yttrande. Det har nog icke varit meningen, men utskottet har haft den känslan, att det här dock gäller en fråga som ligger under utredning, och därför har utskottet icke nu velat taga ett bestämt steg och föreslå en ändring i själva lagen.

Vad som i mycket hög grad bidrog till denna utskottets ståndpunkt var i verkligheten socialvårdskommitténs ordförandes uttalande om att man visserligen hade skäl att antaga, att kommittén skulle komma att gå fram efter en sådan linje, att det bleve en större centralisering, men att man ännu ej visste, hur förslaget i detalj skulle komma att utformas. Att då fatta ett prejudicerande beslut skulle, menade han, vara opraktiskt. Däri instämmer också utskottet, ehuru väl jag vill säga motionären, att det icke var bara herr Hage utan flera andra inom utskottet, som voro sympatiskt inställda till vad motionären velat få fram.

Förhållandena kunna ju förändras, men jag kan icke som herr Hage tro att det skall bli så svårt i Stockholm, att *alla* stadens invånare skola behöva vända sig till pensionsdistriktens förtroendemän. Ett faktum är emellertid, att i fråga om det personliga inflytandet, som ju är en sympatisk synpunkt, är det svårt att säga, var storleksgränsen för en stad går där detta inflytande skall kunna göra sig gällande. Utskottet har i sin hänvisning till att även större städer såsom Örebro och Eskilstuna fått utgöra ett distrikt liksom understrukt, att det icke tar ståndpunkt till Malmö stads begäran att få centralisera, utan vad utskottet tagit ståndpunkt till, är motionärens begäran att få till stånd en för hela landet gällande lagändring, innan den sittande kommittén sagt sitt ord i saken.

Den fråga, med vilken motionären avslutade sitt anförande, är icke så lätt att besvara. Men såvitt jag kan förstå, och jag har också försökt höra mig för i den saken, är det ingenting som kan hindra kommunen att ännu en gång gå in till länsstyrelsen, om den har några nya skäl att anföra, och sådana kan man väl alltid hitta på. Såvitt jag förstår är frågan fri. Vad svaret sedan blir, kan utskottet icke lägga sig i. Det är Malmöhus länsstyrelses sak att avgöra det. Vi ha i utskottsutlåtandet dragit fram Lund som ett exempel på att länsstyrelsen i Malmö tydligen har ansett, att gränsen i fråga om distriktens

Viss ändring i 19 § lagen om folkpensionering. (Forts.)
storlek skulle ligga någonstans mellan Malmö och Lund. Men det är en åsikt som kan tänkas undergå förändringar.

Jag anser, att det från utskottets utgångspunkt varit fullt berättigat att skjuta på saken och att därför nu avslå motionärens begäran om en lagändring. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunal-skatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 20.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av väckt motion om jämställande av porter klass III i tillverknings-, försäljnings- och utminuteringshänseende med lättare utländska viner.

I en inom andra kammaren av herr *Lithander* väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 128, hade hemställts, »att riksdagen ville för sin del besluta att porter klass III i tillverknings-, försäljnings- och utminuteringshänseende måtte jämsställas med lättare utländska viner och följaktligen kunna uttagas genom motbok enligt nu gällande rusdrycksförordning samt att vederbörande utskott må förelägga riksdagen härför behövliga författningsändringar».

Jämställande av porter klass III i tillverknings-, försäljnings- och utminuteringshänseende med lättare utländska viner.

Utskottet hemställde, att motionen II: 128 av herr *Lithander*, om jämställande av porter klass III i tillverknings-, försäljnings- och utminuteringshänseende med lättare utländska viner, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Velander* och *Lundell*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Lithander*: Herr talman! Utskottet säger här, att beträffande motiveringen för motionärens yrkande får utskottet hänvisa till motionen. Om utskottet bara tryckt ett par ord till, hade det fått in hela motiveringen i utlåtandet. Längre är den icke. Hela motionen lyder: »Under hänvisning till de skäl, som i förutvarande motioner under 1920- och 1930-talet i riksdagen anförts såsom motiv att porter klass III borde få tillverkas för förbrukning inom landet och stå den svenska allmänheten till buds med samma rätt, som finnes beträffande uttagningar av lättare viner genom motbok enligt nu gällande rusdrycksförordning, hemställas», och så kommer klämman. Det är hela motionen. Jag har icke velat trötta kammaren med ett upprepande av alla motiv i denna gamla sak — den har varit föremål för många diskussioner här — och jag skall icke heller nu i kväll göra det.

Men jag kan, herr talman, dock icke uraktlåta att göra en liten reflexion. I sista stycket av bevillningsutskottets redogörelse för ärendets behandling står, att vid 1926, 1930, 1932, 1933, 1934 och 1939 års riksdagar hava motioner väckts, och sedan står det i slutet av utskottets betänkande, att spörsmålet för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Man får ju säga, att det

Jämställande av porter klass III i tillverknings-, försäljnings- och utminuteringshänseende med lättare utländska viner. (Forts.)

är en orimligt lång tid det tagit att komma fram till något resultat. Utskottet har dock förra året uttalat sin förväntan, att Kungl. Maj:ts förslag till ändrad maltdryckslagstiftning skulle komma att föreläggas riksdagen inom den närmaste tiden.

Nu gäller motionärens yrkande endast, att man skall ha rätt att på motbok få taga ut denna svenska dryck, likaväl som allmänheten får under kontroll taga ut utländska viner, även starkare sådana. Man förhindrar genom uraktlåtenhet att gå motionärens önskingar till mötes, att svenska folket får något som det mår väl av, något som är nyttigt för det. Jag kan, herr talman, icke se annat, än att det är ett ganska hopplöst uppskjutande av någonting, som man mycket väl skulle kunna till ingens skada men till mångas nytta fatta beslut om redan nu.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan. Det räcker emellertid med att säga, att visserligen kan herr Lithander räkna upp alla de där årtalen, men hans motioner ha ju vid dessa tillfällen avslagits av riksdagen, och då kan han ju icke ha tänkt sig, att Kungl. Maj:t skulle tillmötesgå honom med att lägga fram förslag. Vad som däremot naturligtvis kan i detta avseende sägas, det är, att sedan riksdagen 1934 beslöt en utredning i här föreliggande fråga och utredningen satts i gång, så skulle man ju ha kunnat hoppas på att ett förslag skulle ha hunnit framläggas. Det är ju icke tu tal om annat, än att detta dröjsmål i någon mån beror på den nya systembolagsorganisation, som genomförts och på vilken ju den nya maltdryckslagstiftningen i mycket hög grad bygger. Det uttalades såväl av 1939 års lagtima riksdag som av den urtima riksdagen på förslag av första särskilda utskottet, att man önskade snarast få ett förslag till reform av maltdryckslagstiftningen. Utskottet har i dag precis samma uppfattning, men det har icke ansett sig böra ännu en gång framställa en begäran om att få denna lagstiftning, därför att vi ha liksom en känsla av att Kungl. Maj:t i finansdepartementet i dessa dagar har åtskilligt större uppgifter än dem som här avses.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag har till detta betänkande fogat en blank reservation, och däri ligger egentligen en demonstration mot det långvariga förhållande som detta ärende varit utsatt för. Det har under många år — det har redan framhållits av motionären, och det erkändes även av herr Olsson i Gävle — varit så, att dels ha de gjorda framställningarna mötts med avslag och dels har det hetat, att frågan ligger under utredning. Nu heter det slutligen, att den är beroende av Kungl. Maj:ts prövning, och det har den ju varit ganska länge. Jag tycker icke, att det är rekommenderande för statsmakterna att tänja ut behandlingen av denna sak på detta sätt. Det ger icke den tillbörliga uppfattningen hos allmänheten om att statsmakterna ha förmåga att arbeta effektivt.

Jag minns, att redan första året jag kom till andra kammaren, nämligen 1933, fann jag anledning att begära ordet — jag vill minnas, att det var första gången jag överhuvud taget talade i denna kammare — just beträffande frågan om starkportern. Den står ju sju år därefter på samma ståndpunkt som då. Det var icke precis samma avslagsmotivering då som nu, men ungefär densamma. Jag tycker, att det skulle kunna gå något fortare med att komma

Jämställande av porter klass III i tillverknings-, försäljnings- och utminuteringshänseende med lättare utländska viner. (Forts.)

fram till ett avgörande av en sådan här sak, i synnerhet som man, när man betraktar saken i och för sig, icke kan finna annat, än att motionärens yrkande är rimligt, att det alltså icke bör vara större restriktioner i fråga om en inhemsk dryck som porter än beträffande sådana drycker som utländska viner.

Jag har för dagen icke avsett att framställa något yrkande, men jag beklagar som sagt, att frågan förhalats. Jag hoppas emellertid, att när det nu föregående år ställdes i utsikt, att det skulle komma fram ett förslag i denna sak från Kungl. Maj:t till denna riksdag, och ställdes i utsikt i mycket bestämda ordalag, det nu icke skall dröja så länge, innan det kommer, även om här icke göres något yrkande utöver det som redan gjorts av motionären.

Herr Lithander: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som min ärade kamrat på Gävleborgsbänken säger, att riksdagen har avslagit framställningar de angivna åren. Men så sent som i fjol biföll första kammaren en dylik framställning. Jag vill minnas, att första kammaren även tidigare varit så förständig. Även i andra kammaren har det funnits en ganska anmärkningsvärd minoritet för bifall.

Det är alldeles sant, som bevillningsutskottets talesman säger, att finansdepartementet har för närvarande angelägnare saker att sköta. Det har det visst. Men även när finansdepartementet icke har haft så förfärligt mycket att göra, har herr Olsson icke velat vara med på vad som här yrkats. Det är nog något annat än finansdepartementet som gör, att vi icke komma fram. Jag vill säga, att detta är för mig ett skolexempel på hur svårframkomligt det är för i övrigt mycket förståndiga förslag i denna kammare. Jag vill säga, att om vi finge en folkomröstning i denna fråga, hade vi bifall till framställningen som i en liten ask.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag vill bara säga, att det är möjligt att folkomröstningen i Göteborg skulle ge det utslag som herr Lithander menade, ty där har man portern på nära håll. Men om det skulle gälla att välja mellan att alla som dricka pilsner skulle få bättre pilsner eller endast porter, är jag icke säker på, att herr Lithander skulle segra vid en folkomröstning. Jag tror, att man i detta sammanhang icke bör göra saken större än den är. Jag kan försäkra herr Lithander, att jag fortfarande står kvar på den ståndpunkt som jag intog i utredningskommittén och i särskilda utskottet i fjol. Jag skulle lika gärna som herr Lithander önska, att förslaget komme fortast möjligt. Men det skall komma i sitt rätta sammanhang och icke brytas ut ur detta, så att man kan bedöma frågan hel och odelad.

Jag måste säga till herr Lundell, hur ledsen jag än gör honom, att, om hans anförande vid 1933 års riksdag icke fått några fruktbara följder, så beror det på att han icke gärna kan begära, att när riksdagen icke godtagit den tanke som han hade, detta skulle föranleda Kungl. Maj:t att gå honom till mötes.

Herr Lithander: Herr talman! Jag vill säga herr Olsson i Gävle, att det är icke bara i Göteborg, som det finns majoritet för min uppfattning i denna fråga, utan säkerligen i hela landet. Jag tror för min del, att det är en fråga, omkring vilken svenska folket skulle kunna samlas.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 21.

*Ändring av
gällande be-
stämmelser
om ortsavdrag
enligt skatte-
författning-
arna.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 30, i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 70 i första kammaren av herr *Holstenson* m. fl. och nr 80 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., hade hemställts, att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning, avseende att i samband med omprövning av dyrortsgrupperingsproblemet under beaktande av i motionen framförda synpunkter även omprövas upphävandet av ortsgraderingen i fråga om de bevillningsfria skatteavdragen och beredande av ökat skatteunderlag genom generell tillämpning av nu för ortsgrupp I gällande familjeavdrag».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 70 av herr *Holstenson* m. fl. och II: 80 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., angående ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sköldén*, *Andersson* i Dunker och *Hammarlund*, vilka ansett, att utskottet bort, i anledning av de likalydande motionerna I: 70 av herr *Holstenson* m. fl. och II: 80 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., hemställa, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för skyndsam översyn och omprövning av nu gällande ortsavdrag i syfte att åstadkomma såväl större rättvisa i skattehänseende olika medborgargrupper emellan som ock en i nuvarande läge välbehörlig ökning av skatteunderlaget eventuellt genom provisorisk tillämpning för hela landet av nu för ortsgrupp I gällande ortsavdrag».

Särskilt yttrande hade avgivits av herr *Lundell*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Då jag tillsammans med ett par kamrater står som reservant under det föreliggande utskottsutlåtandet, vill jag säga några ord. I den motion, som här behandlats, påpekas några av de orättvisor, som uppstå på grund av att vår s. k. dyrortsgruppering lägges till grund för ett flertal åtgärder, om vilka man kan säga, att de gagna vissa medborgargrupper på andras bekostnad. Sålunda är lönesystemet uppbyggt så, att man för utförande av samma tjänst får högre lön på »dyrare» ort än på »billigare» ort. Man får också tack vare de skattefria ortsavdragen lägre statsskatt på »dyrare» än på »billigare» ort. Härtill kommer, att man på »billigare» ort vanligen har betydligt högre kommunalskatt än på »dyrare» ort. Jämför exempelvis Stockholm med flertalet s. k. billigare orter! Kommunalskatten torde i medeltal på de s. k. billigare orterna vara omkring 6 kronor per skattekrona högre än i Stockholm, d. v. s. ungefär dubbelt så hög. På det sättet har man för dem, som bo eller ha sitt arbete i städerna, tillskapat enligt min mening oberättigade förmåner, förmåner, som de, vilka bo och ha sitt arbete på landsbygden, icke komma i åtnjutande av. För en dyrt, som i verkligheten icke finnes, ger man kompensation »i båda ändar». Man kompenserar först genom att giva högre löner, så att beräknad ökning av levnadskostnad skall täckas, och så kompenserar man ytterligare genom att giva högre ortsavdrag, så att skatterna bliva lägre. Det är då icke att undra på, att arbetare och tjänstemän med alla medel försöka att få komma till staden, till dyrorten. Ju högre dyrort, desto bättre! En tjänsteman betraktar det som en mycket ovänlig åtgärd från överordnades sida, ja nära nog som

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

en förvisning, om han blir förflyttad från en stad till landsbygden med dess billigare levnadsförhållanden.

Missnöjet med detta system är redan stort, men jag är viss om, att det skulle vara ännu mycket större, om man på landsbygden riktigt kände till, hur det i verkligheten är ställt. De, som fått en mycket kännbar och direkt erfarenhet av detta dyrortssystemets verkningar, äro tjänstemän, som förflyttats från en ort, tillhörande en högre dyrortsgrupp, till en ort, som tillhör en lägre ortsgrupp. I min kommun får jag ofta höra utläggningar över detta. Vi ha nämligen där ett par järnvägsstationer, och det händer ibland, att järnvägs- män förflyttas från exempelvis det »dyra» Södertälje till det »billiga» Dunker, med de konsekvenser i löne- och skattehänseende, som detta medför. De finna även snart, att de varor, som de måste köpa, icke äro billigare utan ofta t. o. m. dyrare än vad de voro i dyrorten. För någon tid sedan gjordes det en undersökning rörande priserna på ett nittiotal standardvaror, som sålts i Konsumaffären i Dunker, och priserna på samma varor vid försäljning i Konsumaffären i Eskilstuna. Det befanns, att av ett nittiotal varor var det ett sjuttiofemtal, som voro dyrare i Dunker än i Eskilstuna. Och det är rätt förklarligt. Frakterna äro högre, omsättningen betydligt mindre, varorna måste bli dyrare. Skall man köpa kläder och skodon m. m., så måste man företaga en resa in till dyrorten. Det blir en kostnadsökning, som den icke har, vilken bor på platsen.

Men, säger man, och det är det stora slagnumret, hyran! Tänk så mycket högre hyrorna äro i staden, på dyrorten, än på landet! Är det verkligen riktigt? Beror icke skillnaden huvudsakligen på en standardskillnad. Om man på landet ställer samma fordringar på bostaden i fråga om modernitet och bekvämlighet, som man gör i staden, så torde skillnaden i hyra icke bli stor. Om man exempelvis bygger sig en bostad, låt oss säga i någon av Stockholms förorter, som tillhör samma ortsgrupp som Stockholm, och om man bygger en likadan bostad i en ort, som hör till den billigaste ortsgruppen, blir skillnaden i byggnadskostnad ytterst ringa, om ens någon. Därav följer, att också bostadskostnaden eller hyran för likvärdiga bostäder på de båda orterna i själva verket är ungefär densamma. Men lönerna och skatterna skall det vara en betydande skillnad på och på mycket annat också förresten! Detta är enligt min mening orättvisor, som landsbygdens folk aldrig kan upphöra att bekämpa, förrän de blivit undanröjda.

Nu kan ju någon säga, att den som har den uppfattningen rörande vår dyrortsgruppering, som jag här givit uttryck för, icke borde gått med på det uppskov med förarbetena för en ny ortsgruppering, som vi nyss här fattat beslut om, men därvidlag delar jag utskottets mening att i det nuvarande läget, så kan det icke vara lämpligt med en sådan undersökning. Den skulle troligen resulterat i ännu sämre förhållanden än dem, vi nu ha. Då man nu icke kan gå till grunden för att rensa ut vad som bör rensas ut, får man ju nöja sig med att försöka ändra på sådana punkter, där orättvisan är mest påtaglig, och en sådan är just graderingen av ortsavdragen vid beskattningen. Även utskottet erkänner, att det icke är bra, som det är. I sitt utlåtande säger utskottet: »I likhet med motionärerna finner utskottet den nuvarande dyrortsgrupperingen icke vara så tillfredsställande, som önskvärt vore.» Så redogör utskottet för, vad Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare uttalat i detta avseende och fortsätter på följande sätt: »Utskottet förutsätter emellertid, att en översyn av grunderna för skattegrupperingen kommer att äga rum, så snart detta lämpligen kan ske, samt att därvid tagas under övervägande alla de förhål-

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

landen, som böra beaktas i förevarande sammanhang.» Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkt är sålunda främst den, att vi ansett saken vara så angelägen och brådskande, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bör anhålla om åtgärder i ärendet, och vi ha därvid uttalat vissa önskemål, som borde beaktas, under det att utskottet nöjt sig med att i sin motivering göra de uttalanden, som jag här nyss återgivit.

Hur dessa ortsavdrag verka för personer med lika stora inkomster men bosatta på olika orter, skall jag visa med ett par små exempel. En familj — man, hustru och fyra barn under 18 år — med en taxerad inkomst av 7,000 kronor och bosatt på en ort, tillhörande ortsgrupp I, får ett skattefritt avdrag av 3,520 kronor och ett beskattningsbart belopp, efter bankningen, på 1,740 kronor. Hade samma familj bott på en ort, tillhörande ortsgrupp V och haft lika stor inkomst, hade den fått avdrag med 4,640 kronor och ett beskattningsbart belopp av endast 1,180. Skillnaden blir alltså 560 kronor. Hade familjen haft en taxerad inkomst av 9,000 kronor, hade skillnaden i beskattningsbart belopp mellan ortsgrupperna I och V blivit icke mindre än 1,540 kronor. Det är icke svårt att förstå, att också skillnaden i skatter skulle varit ganska betydande. Därtill kommer, att ortsavdragen, särskilt på de s. k. dyrare orterna, äro så pass höga, att en stor del av de där bosatta helt slippa ifrån direkta skatter till staten. Sålunda kan en familj av den sammansättning, jag nämnde i mina exempel, bosatt på ort, tillhörande högsta dyrortsgruppen, exempelvis Stockholm, komma upp till omkring 6,000 kronor verklig inkomst, utan att få någon som helst direkt skatt till staten. Till följd av denna anordning komma betydande skattebelopp att avlyftas från städernas befolkning med konsekvens, att de få betalas av andra, d. v. s. i stor utsträckning av dem, som bo och arbeta på landsbygden.

Det synes därför enligt min mening befogat, att dyrortsgraderingen i fråga om de skattefria ortsavdragen snarast möjligt blir föremål för en grundlig översyn och revidering, utan inväntande av en ny undersökning rörande dyrortsförhållandena. En sådan översyn bör syfta till att skapa större rättvisa i skattehänseende mellan grupper av medborgare, bosatta i olika delar av landet, och även till att genom utjämning nedåt av ortsavdragen vinna en i dessa tider välbehövlig ökning av skatteunderlaget.

Herr talman! Jag tillåter mig att med dessa ord yrka bifall till den av herr Sköldén m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hammarlund, Westman, Mattsson, Werner* i Höjen, *Andersson* i Ovanmyra, *Närlinge, Andersson* i Södergård och *Jonsson* i Skedsbygd.

Herr Lundell: Herr talman! Det var icke min avsikt att jag skulle antecknas som instämmande. Jag vet icke, hur herr talmannen förfor i det fallet. — Jag vill först säga, att jag fullkomligt delar motionärernas uppfattning i fråga om de nuvarande dyrortsgrupperingarnas olämplighet.

Vi ha ju, som de flesta väl ha klart för sig, tre olika dyrortsgrupperingar: vi ha dels skattegrupperingen, dels lönegrupperingen och dels slutligen pensionsgrupperingen, d. v. s. grupperingen beträffande tilläggspensionerna. Alla dessa tre grupperingar vila ju på samma undersökningsmaterial, nämligen levnadskostnadsundersökningar, som utföras av socialstyrelsen. Samtliga dyrortsgrupperingar äro olämpliga eller kanske rättare sagt olämpligt utförda, på sätt i viss mån framgick av den av herr Andersson i Dunker lämnade redogörelsen. När man har insamlat uppgifter om kostnaderna för olika nyttig-

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

heter i stad och på land, så har man icke lagt sig vinn om att se till, att de nyttigheter, som man har prissatt på de olika orterna, ha varit med varandra fullt jämgoda. Den största olikheten har förefunnits, när man jämfört kostnaderna för bostadsförmåner i stad och på land. När man exempelvis jämfört priset på en bostad om 2 rum och kök i ett stadssamhälle med priset på en bostad om 2 rum och kök på landsbygden, har man bara rent primitivt statistiskt behandlat prismaterialet och räknat ut ett visst medelpris på en sådan bostadsförmån utan att fästa behörigt avseende vid, att stadsbostaden varit försedd med helt andra bekvämligheter än bostaden på landet. Beträffande den prisskillnad, man på så sätt kommit fram till, har jag personligen den uppfattningen, att den till allra största delen om icke rent av helt och hållet beror på en standardskillnad och icke på, att jämgoda nyttigheter betinga ett lägre pris på landsbygden än i staden. Det är ju på landsbygden ofta fråga om bostäder utan vattenledning, utan avloppsledning, utan värme och utan varmvatten etc., etc.

Jag har åtskilliga gånger här i denna kammare belyst den oriktighet i förfarandet, som ägt rum vid dessa levnadskostnadsundersökningar, såsom de tidigare bedrivits. Första gången jag motionerade i saken och tog till orda i kammaren var 1936, då det var fråga om dyrortsgraderingen av folkpensionerna. Då belyste jag ganska utförligt det oriktiga i det tillvägagångssätt, som praktiserades, och yrkade på, att man fortast möjligt skulle övergå till andra metoder. Den som vill övertyga sig om, att vad jag här säger är fullkomligt riktigt återgivet, kan ju titta efter i riksdagsprotokollet från åren 1936 och 1937. Sedan har jag några gånger haft anledning att här i kammaren liksom även i utskott uttala, att förhållandena äro precis lika orättfärdiga i fråga om lönegrupperingen och skattegrupperingen.

Nu har jag, som kammarledamöterna behagade se, icke reserverat mig beträffande här förevarande betänkande, utan jag har i stället skrivit ett särskilt yttrande. Det har jag gjort därför att jag icke kunnat få full klarhet om utskottets majoritet i själva verket har en annan åsikt än jag har eller om majoriteten har samma åsikt som jag. Fastän jag under utskottsbehandlingen framställt direkta frågor, så har jag icke kunnat få tillräckligt klargörande besked, och den som vill läsa igenom vad utskottsmajoriteten här har skrivit, skall nog finna, att det är oklart uttryckt. Jag är rädd för att förklaringen därtill är att söka däri, att det också är oklart tänkt. I första stycket av utskottets kläm står att »i likhet med motionärerna finner utskottet den nuvarande dyrortsgrupperingen icke vara så tillfredsställande, som önskvärt vore». Litet längre ner står det, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit »önskvärdheten av, att åtgärder vidtoges för att fullständiga och förbättra metoderna för grupperingsarbetet». Vidare säger utskottet: »att under nu rådande förhållanden ändra Ortsgrupperingen finner utskottet emellertid icke vara lämpligt», och sedan i slutet av samma stycke säges det: »Utskottet förutsätter emellertid, att en översyn av grunderna för skattegrupperingen kommer att äga rum, så snart detta lämpligen kan ske, samt att därvid tagas under övervägande alla de förhållanden som böra beaktas i förevarande sammanhang.» I första stycket av klämman tager utskottet sålunda dyrortsgrupperingen som en sak för sig.

I andra stycket erinrar utskottet sedan om, att Ortsavdragen vid statsbeskattningen blevo föremål för omreglering så nyligen som år 1938. Vidare står det, att frågan om Ortsavdragen vid den kommunala beskattningen för närvarande äro föremål för utredning inom kommunalskatteberedningen. Jag kan icke, när jag läser utskottets uttalanden här, komma till någon annan

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

slutsats, än att det förefaller, som om utskottet tänkt sig, att frågan om dyrortsgrupperingen är en sak för sig, som man kan lösa i en viss tågordning. På grund av krigsförhållandena kan saken icke bli klar före utgången av år 1942, och i överensstämmelse härmed beslöt kammaren för några minuter sedan i anledning av bevillningsutskottets betänkande nr 28 att förlänga giltigheten av den nuvarande indelningen i orsgrupper. Det är vad som står i första stycket, men sedan talar man i andra stycket om att ortsavdragen vid statsbeskattningen fastställts för några år sedan, i sammanhang med omläggningen av statsbeskattningen, och att kommunalskatteberedningen överväger frågan om ortsavdragen vid den kommunala beskattningen. Det tycks, som om man menade, att det är fullt i sin ordning att dels fatta beslut om en levnadskostnadsundersökning i och för orsgrupperingen samt dels och oberoende därav om ändrade grunder för ortsavdragen vid den statliga och kommunala beskattningen.

Efter mitt förmenande är det fullkomligt omöjligt att godkänna en sådan tankegång (om det nu är en sådan tankegång, som ligger bakom utskottsmajoritetens uttryckssätt). I det särskilda yttrande, jag har skrivit, har jag klargjort, hur jag anser, att saken ligger till, och uttalat, att jag tycker, att det är absolut nödvändigt, att man i första hand gör en rättvis och riktig utredning om levnadskostnaderna. Kan man nu icke på grund av de onormala krigsförhållandena göra det för närvarande, så får man skjuta upp saken. Först sedan man gjort en sådan undersökning, kan det avgöras, om orsgruppering skall förekomma i framtiden eller icke. Visar levnadskostnadsundersökningen, att mellan jämgoda komplex av nyttigheter på olika orter råder mycket liten eller ingen prisskillnad, så får man naturligtvis avskaffa dyrortsgrupperingen beträffande såväl beskattningen som lönerna och folkpensionerna. Skulle man däremot vid en levnadskostnadsundersökning finna, att prisskillnaden på olika orter är så stor, att den motiverar en dyrortsgruppering, får man med ledning av undersökningsresultatet bestämma, dels hur många grupper man skall ha vid de olika grupperingarna och dels storleken av de kvantiteter, man skall räkna med, eller med andra ord storleken av ortsavdragen, dyrortstilläggen och pensionstilläggen inom de olika orsgrupperna. Det är detta, som jag uttryckt i mitt särskilda yttrande.

Jag tror, att ingen, som vill tänka igenom saken, kan finna annat än att detta är riktigt och att det är alldeles felaktigt att tänka sig, att här sitter statskattekommittén och bestämmer ortsavdragen efter grunder, som ha att göra med, låt mig säga, att man vill gynna stora familjer och att man vill gynna valmännen inom den räjong, som man eventuellt själv tillhör, eller något sådant. Även om man i viss utsträckning använder sådana synpunkter, får man ändå vidhålla, att inom dessa olika orsgrupper skola avdragen vara proportionella mot de levnadskostnader, som man funnit inom samma orsgrupper. Annars har man helt ryckt sig lös från dessa levnadskostnadsundersökningar; då ha de ingen uppgift vidare. Det är ingenting, som bygges på dem, om man icke förfar på det viset som jag håller på. Icke är det någon mening, att kommunalskatteberedningen sitter och bestämmer efter helt andra grunder, vilka ortsavdrag den kan tänka sig vilja bestå befolkningen i olika orsgrupper? Det kan man icke göra, förrän man gjort denna nya levnadskostnadsundersökning. Först då kan man framlägga förslaget.

Naturligtvis kan man taga hänsyn till familjestorleken, om man vill gynna stora familjer. Men då skall det vara en proportionell förskjutning uppåt

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

eller nedåt inom olika grupper, så att man bibehåller förhållandet till levnadskostnaderna.

Såvitt jag kan se, glömde 1936 års skattekommitté, när den höll på med detta puzzle avseende att dels gynna stora familjer och dels samtidigt se till, att icke skatteavkastningen ginge ned alltför mycket, att beakta detta förhållande. Under det den höll på med dessa saker, tappade den bort hur dessa avdrag voro tänkta från början, nämligen som existensminima och följaktligen proportionella mot levnadskostnaderna för de olika dyrortsgrupperna.

Jag hoppas att jag med vad jag sagt tillräckligt har klargjort, hur jag menar, att saken ovillkorligen måste anses ligga till.

Vad sedan angår reservationen så har jag ju icke biträtt den. Huvudorsaken härtill är att jag har åtminstone förhoppningen, att utskottets majoritet har precis samma uppfattning som jag. Åtminstone ifall den vill göra sig besvär med att tänka igenom dessa saker, skall den finna, att den icke gärna kan ha annan uppfattning än den jag har.

I reservationen begäres nu för det första en »skyndsam översyn och omprövning av nu gällande ortsavdrag i syfte att åstadkomma större rättvisa i skattehänseende olika medborgargrupper emellan». Jag anser, att det är icke så mycket mening i att skriva om en sådan sak. Ty hur skall Kungl. Maj:t kunna effektuera detta? Kungl. Maj:t kan icke säga, vad som är rättvist olika befolkningsgrupper emellan, förrän man verkligen gjort den nya, rättvisa levnadskostnadsundersökningen och funnit, hur det ligger till med den saken. Att Kungl. Maj:t på en höft dessförinnan skulle säga: »Nu tycker jag att man kan ändra på dessa dyrorters avdrag på det och det sättet», det anser jag icke vara riktigt överensstämmande med den saklighet och rättsinlighet, som statsmakterna böra iakttaga.

Den andra punkten i reservationen avser, att man skulle genomföra »en i nuvarande läge välbehörlig ökning av skatteunderlaget eventuellt genom provisorisk tillämpning för hela landet av nu för ortsgroup I gällande ortsavdrag». Att man skulle genomföra en sådan sak nu tror jag icke skulle vara rättvist. Jag anser att man icke bör genomföra den, förrän man genom en sådan levnadskostnadsundersökning, som jag avser, har övertygats om, att det verkligen är rättvist. Först då kan man anse, att det kan vara riktigt att genomföra vad motionärerna och reservanterna här föreslå.

Naturligtvis är det mycket bra att skaffa staten ökade skattekronor och finansiera en god del av bristen på medel i nuvarande krigsomständigheter genom att på detta sätt lägga på ökade skatter på ortsgруппerna II, III, IV och V. Det skulle bli resultatet, och det har jag ingenting emot. Men jag vill först, att det skall visas, att det är riktigt. Det kan hända, att när man gjort denna nya levnadskostnadsundersökning, finner man, att det är icke rimligt, enär det ej är de nuvarande ortsavdragen i ortsgroup I som äro de riktiga. Man kommer väl snarare fram till icke att stadsbefolkningen skulle tryckas ned till landsbefolkningens nivå utan tvärtom, att landsbefolkningen skulle få de ökade avdragen, så att den finge samma levnadsstandard som man hade i staden. Det tycker jag skulle vara det rimliga.

Herr talman! Till sist vill jag säga en sak på grund av de erfarenheter, som jag hade 1936, när det var fråga om ställningstagande till pensionsgrupperingen. Det var ju då en riksviktig fråga, som man avgjorde 1936 och 1937. År 1936 avgick ju en regering på grund av att den icke fick igenom den dyrortsgruppering som den ville ha för tilläggspensionerna. På grund av de erfarenheter, som jag då gjorde, vill jag uttala den förhoppningen, att

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

motionärerna och reservanterna vilja stå fast vid den uppfattning, som de nu uttalat om skattegrupperingen, också *efter* det val, som eventuellt kan komma till stånd i höst.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Janson* i Frändesta, *von Seth*, *Liedberg*, *Kyling*, *Lindmark* och *Thorell*.

Herr Pettersson i Norregård: Herr talman! Som jag jämte tio medmotionärer i denna kammare väckt den motion, som behandlas i förevarande utlåtande, kan jag ej underlåta att säga, att man kunde ha väntat ett mera positivt ställningstagande från utskottets sida. Utskottet har liksom vi i motionen påpekat, att den dyrortsgruppering, som ligger till grund för skatteavdragen, icke är så tillfredsställande som önskvärt vore. Man tycker, att utskottet skulle ha varit villigt att, såsom vi yrkat på, få en skyndsam översyn över den orättvisa dyrortsgruppering, som här föreligger i de högre ortsavdragen vid beskattning av inkomst i de så kallade högre dyrorterna. Som nu är fallet, ha tjänstemännen och även andra löneinkomsttagare i dessa högre dyrorter fått kompensation genom högre inkomster. De inkomsterna ha ju satts efter den dyrort, där de bo. Men så var det icke från början när dyrortsgrupperingen infördes.

Därför tycker man, att det är oriktigt, att de även när det gäller skatteavdragen skola få kompensation i form av större skattefri inkomst än de, som bo på andra, s. k. lägre dyrorter. Det är en fråga, som väckt betydlig uppmärksamhet och som kanske har mer och mer vunnit gehör i det allmänna samtalet ute i bygderna. Där påpekas dessa orättvisor, och detta kanske icke minst i samband med att denna fråga kommit upp i och med den flykt från landsbygden, som de senare åren visat sig ha förekommit.

Jag skall icke gå in på de orsaker och verkningar, som denna sak kan ha i fråga om flykten från landsbygden. Men det är dock ett faktum, att det föreligger en samverkan mellan dessa åtgärder, som gälla ortsgrupperingen. Och den grund, som är lagd för densamma, är ej så tillfredsställande som önskvärt vore.

När det gäller dyrortsgrupperingen och skatteavdragen, har förut — jag skall icke gå in på det — herr Andersson i Dunker dragit fram exempel på hur orättvist de verkat. Men å andra sidan veta vi, att många av dem, som bo på så kallade A-orter, ha även en mycket hög kommunal beskattning. Om man lägger samman de allmänna skatter, som de få erlagga, jämte vägskatten — som ofta de som bo på så kallad dyrare ort slippa ifrån, då där alltsammans inbegripes i den allmänna kommunala beskattningen — så bli dessa sammanlagda skatter på A-orterna i många fall oerhört betungande. När man vet att det blivit kompensation i löneförhållandena, frågar man sig, om verkliga myndigheterna anse, att den skatteförmåga, som finnes hos dessa tjänstemän och löneinkomsttagare på dessa så kallade dyrare orter, är sämre än hos dem, som bo på de billigare orterna. Det är helt naturligt, att de, som bo på de billigare orterna, ha betydligt sämre skatteförmåga än de, som ha högre inkomst på grund av att de bo på dyrare ort. Man ser ju själv, att skillnaden i kostnaderna för att leva är icke så betydlig som det föresvävat många.

Jag erkänner, att hyrorna blivit dyrare på en del orter. Men det bottnar också något i den kommunala tomtpolitik, som förts å dessa orter. Där ha tomterna skruvats upp till orimliga värden, som gjort att hyrorna så småningom blivit dyrare. Hela detta system är också säreget för vårt land och har

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

icke vad jag har mig bekant förekommit i något annat land. Därför tycker man, att det är egendomligt, att dessa orter, som blivit dyrorter genom konstlade medel, sättas i högre dyrortsklass. Jag kunde peka på exempel, där kommuner genom kommunal subvention dragit till sig nya fabriksanläggningar för att på så sätt öka sitt välstånd som kommunala enheter. Det har icke dröjt många år, förrän dessa kommunala enheters talesmän kommit till Kungl. Maj:t och socialstyrelsen och sagt, att det blivit bostadsbrist, varför de måste upp i högre dyrortsklass. Ty det vore klart, att genom både inflyttningen och de nya industrierna har det blivit så att bostadsutrymmet ej räckt till och därmed stegrade hyrespriser.

Men åtgärderna för att få dit industrierna gällde ett höjt välstånd, och välståndet har faktiskt höjts. Samtidigt är staten redo att hjälpa denna ort ytterligare genom att sätta den i högre dyrortsgrupp. Det är klara exempel, som visa, hur det har tillgått och fortfarande tillgår.

Det är också klart, att i de orter, som blivit av med större industrianläggningar, bli hyrorna mycket billiga. Där blir det mycket god tillgång på billiga bostäder. Men man kan icke säga, att en sådan ort fått ett högre välstånd. Den skall emellertid komma i en lägre dyrort. Där blir det högre skatter än i den första orten.

Det har pekats på, hur orimligt detta system verkar mest med hänsyn till skatteförmågan. Det är ju dessa skatteavdrag, som vi här fört fram. Vi ha icke gjort som herr Lundell sade. Det skulle vi kanske ha gjort. Om vi velat vinna mera allmänna sympatier, kanske vi skulle ha sagt, att vi ville ha »alla» i de högre dyrorterna, där de alltså skulle få åtnjuta de högre skatteavdragen. Så menade herr Lundell. Han tyckte, att det var riktigt att höja avdragen för landsbygdsbefolkningen till städernas nivå.

Men vi tro icke, att det är riktigt i dessa tider ur statens synpunkt att flytta över alla i högre dyrortsklass med högre skatteavdrag. Vi ha varit så oegennyttiga, att vi sagt, att alla skola komma i den lägsta gruppen angående skatteavdragen. Därmed får staten det högre och framför allt rättvisare skatteunderlag, som mycket väl behöves både för närvarande och i framtiden.

När det gäller frågan för övrigt har ett påpekande skett tidigare vid denna riksdag. Jag vill minnas att i fråga om krigsfamiljebidragen skrev socialstyrelsen, att det är bättre att icke ha någon dyrortsgruppering än en dålig sådan. Jag är förvissad om — den uppfattningen hade herr Lundell också och den tyckes även delas av utskottets majoritet — att den dyrortsgruppering, som vi ha, är dålig. Den har blivit sämre sista tiden. därför att vi överallt ha fått standardiserade priser genom våra ekonomiska föreningar, varigenom vi fått ett prisläge, som är tämligen ensartat i hela landet. Genom de statliga åtgärder, som vidtagits sedan kriget bröt ut, ha vi också fått mera ensartade priser på olika produkter.

Jag vill icke påstå, att stockholmarna alltid kommit i den högsta dyrorten i fråga om statligt reglerade priser. Jag drar mig till minnes, att när kolpriserna sattes, bestämdes de till 2 kronor högre i de andra orterna än i Stockholm. Det är icke alltid Stockholm får de dyraste förnödenheterna vid statliga ingrepp.

Både i 1936 års lönekommittés förslag till omläggning av då gällande dyrortsgruppering i samband med det nya civila avlöningsreglementet och när 1938 års riksdag behandlade dessa frågor uttalades, att en fullständig förbättring av ortsgrupperingen borde ske. Trots dessa framställningar har ingen ändring ännu skett. Enligt mitt förmenande kvarstå stora orättvisor till följd av de osäkra grunder, varpå det nuvarande systemet är uppbyggt.

Man kan knappast tala om någon stor handlingskraft och vilja att rätta till

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

det som vrängt är. Det är dock ett faktum, att det förorsakar oerhörd irritation och är till skada för samhället i dess helhet att fortsätta med det nuvarande systemet. Vi ha sett, hur det kommit olika framställningar till regeringen och socialstyrelsen under de sista tiderna riktade mot detta dyrortssystem, kanske i allra främsta grad mot de skattefria avdragens olika storlek. Jag såg häromdagen i tidningen, att det var en fackförening i Ronneby, som skrev till regeringen just i denna sak. Jag har sett att vid partikongresserna man haft många framställningar från olika håll, att denna sak bör tillrättaläggas.

Vi motionärer liksom även reservanterna begära icke mera än en skrivelse om översyn, enär frågan annars kommer att förhalas. Vi beslöt nyss, att den nuvarande dyrortsgrupperingen skall tillämpas för skatteår 1942. Nästa år kommer detsamma kanske att beslutas för 1943. Därför anse vi, att riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t verkligen tar itu med en allmän översyn, så att saken blir klar och så att riksdagen icke skall behöva ytterligare skjuta på saken och förlänga det orättvisa system, som består.

Det är väl, trots de svåra och allvarliga tiderna, icke meningen, att vi skola låta sociala orättvisor fortfara. Ingen vet hur länge kristiden varar. Den kanske räcker fem—sex år. Vi få måhända ytterligare förstorade orättvisor genom maximipriser o. d. Skola vi ändå ha kvar ett system, som i verkligheten och praktiken visats vara orättvist?

Jag skall, herr talman, icke uppehålla kammaren längre, utan jag vill till sist yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Sköldén m. fl.

Häruti instämde herr *Onsjö*.

Herr *Olsson* i Gävle: Herr talman! Jag skulle i fråga om reservationen kunna i det väsentliga ansluta mig till vad herr *Lundell* uttalade. Jag tror, att han har rätt på den punkten. Det är orimligt att tänka sig, att riksdagen skulle med hänsyn till vad som förekommit i saken, utan förändring i själva dyrortsgrupperingen, i vad gäller skattegrupperingen göra en sammanträngning till en enda ortsgrupp.

Det är klart, att den tid kan komma — och man har ju redan diskuterat den — då man kan sätta under debatt det beslut om ortsavdrag, som fattades vid genomförandet av den stora skattereformen 1938. Men vi skola ju minnas, att det, som då var själva grundvalen för de väsentligt höjda familje- och barnavdragen, var den från intet håll bestridda uppfattningen, att det måste ingå som ett led i vår befolkningspolitik att på detta sätt stödja de stora familjerna. Ingen förändring har skett i fråga om de kommunala avdragen. Vi skola erinra oss, att de icke på långt när motsvara de statliga avdragen, icke en gång till hälften. Jag har en mycket stark känsla för att det kan komma dagar, då vi måste taga upp dessa problem till allvarlig behandling. Men jag giver herr *Lundell* rätt däri, att om något skall ske på den här punkten, måste, såvitt jag kan förstå, en förutsättning härför vara, att det sker en översyn av dyrortsgrupperingen. Man kan närmast tänka sig en sammankrympning av avdragen inom de olika ortsgrupperna eller också en sammankrympning av ortsgrupperna från exempelvis 5 till 3. Men skall man nödgas ta ett sådant allvarligt steg, bör det väl ske i en verkligt svår situation, och då bör det väl närmast vara Kungl. Maj:ts regering, som skall ta initiativ.

Vad det gäller utlåtandet för övrigt må det ursäktas utskottets övriga ledamöter, om de icke äro så klartänkta som herr *Lundell*. För detta omdöme faller således alla de övriga 19, som suttit med vid utskottsbordet, däribland herr

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

Lundells egna partivänner, som alla säkerligen ha minst lika stora insikter i ekonomiska angelägenheter som herr Lundell. Jag skulle närmast vilja förklara det så, att det skulle kunna tänkas, att herr Lundell är snabbare i sina slutsatser än de, som, ehuru de i stort sett ha samma uppfattning som han i dessa saker, ändå icke våga dra slutsatserna så snabbt och formulera dem så, som herr Lundell har gjort. Det skulle också kunna tänkas vara en förklaring till det olika skrivsätt, som utskottets majoritet och herr Lundell använt.

Vi ha nyss fattat beslut om att denna översyn, som utskottet uttalar sig för, skall ske vid lämplig tidpunkt. Enligt utskottets uppfattning bör man, innan man fattar definitivt beslut, avvakta denna, även om man har mycket starka erinringar att göra mot nuvarande system. Skall man däremot nödgas fatta beslut av tillfällig eller preliminär karaktär, är det i nuvarande svåra läge lämpligare med en sammankrympning, som jag nyss nämnde, av avdragsbeloppen. Det blir rättvisare och riktigare. Så länge man inte gjort ett grundligt förarbete, är det utan alla tvivel rimligare, att Kungl. Maj:t vid uppgörelset av beräkningarna framkommer med förslag i den riktningen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Mosesson: Herr talman! Endast en enkel meningsyttring. Då jag kommer att avge min röst för reservationen, vill jag med några få ord motivera, varför jag intager den ståndpunkten.

Jag har en känsla av att flera här i kammaren, framför allt våra kamrater tillhörande bondeförbundet, kommit med någonting, som, om man är illvillig, skulle kunna betecknas med ordet tjat. De ha nämligen vid olika tillfällen exempelvis vid denna riksdag kommit med reservationer och påpekat den ojämnhet, som den nuvarande dyrortsgrupperingen leder till. Jag bor själv på en plats, som i detta avseende efter deras mening kan betraktas som privilegierad. Jag skulle nästan vilja säga, att jag av den anledningen betraktar det nästan som ett privilegium att få säga, att jag förstår deras resonemang i detta hänseende. Om man kommer från en ort som Stockholm eller Lidingön till en plats, som betecknas som en billig ort, och där träffar enkelt folk, som måste se på slantarna, så kunna de tala om, att de då och då på den och den platsen konstaterat, att det där fanns rikare möjligheter, när det gällde att välja förnödenheter. De kunna giva exempel på, att det är möjligt för dem att på en dyrort skaffa sig vissa förnödenheter till avsevärt billigare pris, än i hemorten, där de för övrigt ej ha samma möjlighet till variation vid valet av förnödenheter. Nu säga vi — som bo på en dyrort — att det går åt mycket mera pengar för oss på dyrorterna, än det gjorde, när vi bodde på en billigare ort. Men det beror kanske på att vi kläda oss på ett annat sätt, vi kosta på oss resor och annat, som vi icke kostade på oss på den billigare orten. Men spørsmålet är, om det är riktigt att vi skola få hjälp av det allmänna till gäldande av dessa extra utgifter. Jag har den bestämda uppfattningen, att det ur rättfärdighetssynpunkt är angeläget att så snart som möjligt undersöka dessa förhållanden. Jag vill därför, herr talman, — som jag sade i början av mitt anförande — som ett uttryck för denna min allmänna uppfattning rösta för reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Aqvist* och *Fredberg*.

Herr Skoglund: Herr talman! Jag har också gjort den erfarenheten på olika platser i landet, att man är långt ifrån belåten med dyrortsgrupperingen, men när man sedan skall söka ordna upp saken, råder det icke alltid sam-

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

stämmighet i önskemålen. Man hör till exempel ibland jordbrukare och andra på landsbygden, som vilja att frågan skall lösas så, att dyrortstilläggen för dem, som bo på de s. k. dyrorterna skola skäras ned, men när man talar med statstjänare, som bo på billigare orter och äro missbelättna med dyrortstilläggen, ha de ett annat recept och föreslå att deras löner skola ökas, så att de komma mer i jämbredd med dyrorternas löner.

I alla händelser tror jag, att man kan vara överens om, att en rask utjämning i prisförhållandena försiggår mellan stad och land och att den utjämningen nått så pass långt, att det på många väsentliga punkter icke längre råder någon större skillnad. Detta uppmärksammas starkare i samma grad som landsbygden och speciellt jordbruket övergår från självhushållning till penninghushållning. De egna nyttigheterna framställas icke längre där på sätt, som tidigare, utan man köper varorna i till exempel charkuteribussen eller får dem sig tillsända, vilket medför att varorna bli ganska dyra.

När jag hörde herr Anderssons i Dunker anförande, tyckte jag mig höra något, som jag känner igen. Det var heller icke så underligt, för när jag sökte reda på andra kammarens protokoll för den 14 april 1937, fann jag, att jag den dagen hållit ett anförande, som i allt väsentligt överensstämmer med vad herr Andersson i Dunker här nyss yttrat. Jag hade nämligen vid det tillfället framhållit, att exempelvis köttvaror — jag stödde mig på vissa sifferuppgifter — voro dyrare i Höör och Hörby än i Stockholm, och att man kunde köpa fläsk billigare i Göteborg än i Värnamo. Däremot företedde hyrorna väsentliga skiljaktigheter. Men allt eftersom det blir dyrare byggnadskostnader på landsbygden, kommer även på detta område en utjämning att ske. 1937 hade jag icke förmånen att vara i sällskap med herr Andersson i Dunker, men det hindrade tydligen icke, att vi senare kunnat komma till en ganska likartad uppfattning.

Vad jag den gången protesterade emot och fortfarande anser tvivelaktigt är, att vi icke bara bygga våra löneberäkningar utan även grunda vår socialvårdnad på vissa dyrortsberäkningar. Jag tror, att man måste tänka över hela det nuvarande systemet med dyrortsberäkningar och dyrortsgrupperingar om det är lämpligt att bibehålla, men jag tror icke, att man bör taga upp enstaka punkter separat, så som motionärerna ha tänkt sig. Man måste se till att det sker i ett betydligt vidare sammanhang.

Vad som gör mig betänksam att i dag, eller rättare sagt i den tid, som vi nu befinna oss i, föra denna fråga ut i den allmänna diskussionen är, att om vi få en påfrestande och svår tid, icke minst i livsmedelshänseende, bli kanske städernas framför allt storstädernas innevånare de som få större känning av denna än landsbygdens befolkning. Detta föranleder mig till den slutsatsen, att man bör avvakta och se hur utvecklingen går. Annorlunda är det givetvis om finansministern skulle finna att vi äro i ett så utomordentligt svårt ekonomiskt läge, att han icke ser någon annan utväg än att sänka ortsavdragen för att tvinga fram mera skatter. Då måste han kanske komma med förslag, som i mycket väsentlig grad går motionärerna till mötes. Men jag har som sagt mina betänkligheter att för närvarande biträda ett sådant yrkande, som reservanterna ställt.

Utskottets inställning till frågan är i väsentliga delar mycket likartad med reservanternas, men framhåller, att det bör tagas under övervägande *alla de förhållanden*, som böra beaktas i förevarande sammanhang. Detta gör, herr talman, att jag kommit till den slutsatsen, att jag icke vill biträda reservationen i dag. Jag delar emellertid i stor utsträckning reservanternas uppfattning. Herr Lundells särskilda yttrande är, tycker jag, tydligare än utskot-

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

tets, och jag skulle önskat, att utskottet med sitt utlåtande hade införlivat åtskilligt av vad herr Lundell har framhållit. — Jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! När jag hörde herr Skoglund berätta, att han år 1937 hade gjort samma uttalande, som nu framförts av herr Andersson i Dunker, trodde jag, att han skulle sluta med ett instämmande i herr Anderssons i Dunker reservation, vilket jag anser skulle ha varit den logiska följden.

Herr Skoglund anslöt sig till utskottets och herr Lundells uttalande, men jag tror, att varken utskottet eller herr Lundell riktigt satt sig in i denna fråga. Det har nämligen skett en betydlig förändring här i landet sedan dyrortsgrupperingen för skatteavdrag infördes. Efter dess införande har man på snart sagt alla områden i samhället fått en dyrortsgruppering beträffande lönerna. Dyrortsgrupperingen för lönesättningen går ut på att kompensera dyrheterna, skatter, livsmedel och allt annat — alltså, om den är rättvis, vilket jag icke säger, att den är, men den syftar ju till att vara rättvis, då har man redan kompenserat skatterna. Som extra påbröd på denna lönekompensation har man också de större skatteavdragen vid dyrorterna. Det blir, om jag så får uttrycka mig, dubbel kaka, som dessa få. Det är däri jag anser det orättvisa i denna dyrortsgruppering ligger.

Om man vill nå rättvisa på detta område, bör man därför — jag kan icke finna annat, än att det är det enda rätta — bryta ut skatterna från den vanliga dyrortsgrupperingen. Skola vi hålla fast vid vad som nu gäller, vågar jag påstå, att herr Lundells förslag enligt det särskilda yttrandet, som anförts av honom, aldrig kommer att leda till avskaffandet av dyrortsgrupperingen beträffande skatteavdragen. Herr Lundell säger, att han vill vara med om att avskaffa skattegrupperingen, därest levnadskostnaderna å olika orter efter en efter rationella grunder verkställd utredning visa endast obetydliga skillnader. Vi kunna ju tänka oss, att man jämför landsbygden och Stockholm. Jag är emellertid förvissad om, att vi icke under överskådlig tid kunna komma fram till att bostadshyrorna i Stockholm och på rena rama landsbygden komma i samma nivå. När den tiden kommer, tror jag, att både herr Lundell och snart sagt alla andra här i kammaren äro borta, och det skulle, tycker jag, bli för lång väntetid. Då man vet att dyrortsgrupperingen är kompenserad genom de höjda löner, som de som bo på dyrorterna erhålla, anser jag det riktigt att stryka bort förmånen, med skattegrupperingen, som ligger som en kaka ovanpå den andra. Det tycker jag är ganska önskvärt i denna tid, då statens finanser äro så synnerligen tryckta, som de äro. Jag är också förvissad om, att om skatteavdragen bli lika, så att de utgå efter lägsta ortsgrupp, skulle staten därigenom få in ganska betydande belopp i form av skatter. Vill man verkligen få till stånd en förbättring i detta hänseende, duger det inte — jag kan icke komma till annat resultat — att vänta med saken tills den nya dyrortsgrupperingen är verkställd. Den löser icke svårigheterna, utan man bör gå in för vad reservanterna föreslå och lösa denna fråga särskilt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Herr Lundell och jag tror också herr Olsson i Gävle vände sig mot att reservanterna föreslagit omedelbara åtgärder utan någon föregående undersökning. Det är icke riktigt, ty i reservationen hemställa vi, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

hålla om åtgärder för skyndsam översyn och omprövning av nu gällande ortsavdrag» o. s. v. Enligt min mening ligger i ordet »åtgärd» en begäran, att Kungl. Maj:t skall vidtaga de nödvändiga undersökningar, som behövas för denna översyn och omprövning av ortsavdragen.

Herr Lundell ställde en fråga, eller kanske rättare uttalade en förhoppning om, att motionärerna och reservanterna framdeles, när det blir fråga om folkpensioneringen, skulle intaga samma ståndpunkt, som de gjort i dag. Häremot vill jag säga, att det är en väsentlig skillnad på folkpensionerna och den fråga, som vi i dag diskutera. Folkpensionärerna få kompensation för de eventuella dyrorter, de bo i, i den ena änden så att säga. Vad vi ha vänt oss mot i dag är främst, att massor av människor i detta land få dubbel kompensation för dyrheterna både genom högre löner och lägre skatter. Det är mot detta, som vi främst ha vänt oss. Beträffande folkpensionärerna vill jag tillägga, utan att jag nu vill säga något om, huruvida gällande dyrortsgrupperingar äro riktiga eller icke, att skulle det visa sig, att den är oriktig, skola vi representanter från landsbygden icke försumma att kräva rättvisa även i det avseendet.

Herr Skoglund menade, att det skulle icke vara lämpligt att så här på en enstaka punkt åstadkomma rättelse. Men herr Skoglund, jag vill fråga: om vi skola vänta tills vi komma till en ny ortsgruppering, hur många år skola vi då få vänta? Skola vi komma till något resultat, måste man ta en sak i taget och rätta till de orättvisor, som äro störst och mest påtagliga. Till herr Mossesson vill jag uttala ett tack för hans ärliga uttalande i frågan. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Arnemark: Herr talman! Det är några yttranden under denna debatt, som föranlett mig att begära ordet.

Närmast vill jag säga, till herr Pettersson i Norregård, som ville påstå, att dyrortsgrupperingen blivit sådan den är genom konstlade medel. Herr Andersson i Dunker anlade samma synpunkter men uttryckte saken med andra ord. Såvitt jag förstår innebär detta tal om konstlade medel en ganska allvarlig beskyllning mot det ämbetsverk, som indelar landet i respektive dyrortsområden. Jag tror icke att ett svenskt ämbetsverk arbetar så, att produkten av dess arbete på ett så vittomfattande område som detta tillkommer genom några konstlade medel, och att man kan tala om ett slags konstprodukt. Jag vill inlägga en gensaga gentemot detta resonemang. Uppgifterna beträffande levnadskostnaderna göras upp på grund av det prismaterial, som samlas under mycket god kontroll. Detta material behandlas sedan av socialstyrelsen, och det kan väl icke påstås, att detta sker på ett så vilseledande sätt som herrarna speciellt på bondeförbundshåll söka göra gällande.

Herr Andersson i Dunker redogjorde för hur det ställde sig med vissa priser hos konsumtionsföreningen i Dunker jämfört med priserna i butikerna i Eskilstuna, och han kom till det resultatet, att huvudparten av varorna i Dunker voro dyrare än i Eskilstuna. Då förefaller det att han begär en inkomsekvens, då han påyrkar dyrortsgrupperingens borttagande. Konsekvensen av detta konstaterande borde väl bli att dyrortssystemet bör bibehållas, att alltså tjänstemännen i Dunker — jag tror att herr Andersson i Dunker gav sig ut för att tala i viss mån å tjänstemännens vägnar — få den högre kompensation, som till äventyrs kan vara motiverad med hänsyn till att Dunker skulle vara dyrare ort än Eskilstuna.

Jag kan inte finna annat än att systemets grundtanke är riktig; sedan gäller det givetvis att ordna så att tillämpningen blir den bästa. Och då tror jag inte man kan erinra något väsentligt emot denna dyrortsgradering, åstadkom-

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

men på grundval av beräkningar, som uppgjorts på basis av samma kostnadsfaktorer inom de respektive orterna.

Man erkänner även på bondeförbundshåll att en post, hyran, är större på dyrorterna, men man vill ändå inte riktigt medge att den är högre, emedan bostäderna där inte skulle vara jämförbara med motsvarande lägenheter på de billigare orterna. Funnes det billigare bostäder i Stockholm av landsortskvalitet, tror jag att många tjänstemän särskilt i lägre lönegrader skulle vilja hyra sådana. De stå emellertid inte att uppbära, utan det förhåller sig så att om en tjänsteman flyttas, låt oss säga från Dunker till Stockholm, är han tvungen att på den allmänna bostadsmarknaden här hyra vad han kan få. Och då vill jag säga herrarna, att det inte är möjligt för honom att uppbära en lägenhet av den lägre kvalitet, som han måhända gärna skulle vilja ha med hänsyn till den lägre hyran. Det kan inte bestridas att hyrorna i Stockholm äro ungefär det fem- eller sexdubbla jämfört med hyrorna i exempelvis Dunker. Detta är en faktor som man inte kan komma förbi. Tjänstemannen i Dunker skulle följaktligen, därest man toge bort systemet med dyrortsgradering och sänkte lönerna till nivån i Dunker, komma att känna sig synnerligen orättvist behandlad i lönehänseende om han flyttades till t. ex. Stockholm. Det förekommer rätt ofta att en tjänsteman, som förflyttas till Stockholm från låt oss säga Malmö, som är i relativt låg dyrortsklass och där man har relativt billiga hyror i jämförelse med Stockholm, reagerar på det sättet, att han så snart som möjligt vill tillbaka till Malmö igen på grund av de höga Stockholmshyrorna. Det är ett faktum, som jag har hört många, många exempel på. Att storstaden skulle locka speciellt på grund av sin egenskap av dyrort tror jag inte. Det är nog något annat som drar folk till städerna och ingalunda deras egenskap av dyrorter.

Till sist vill jag instämma med herr Skoglund däri, att jag tror det nu skulle vara psykologiskt mycket oklokt att i dessa för folk i städer och samhällen påfrestande tider dra upp en större debatt kring frågan om dyrortsgraderingen. Det är inte bara en fråga om skatteavdrag och tjänstemannalöner, utan jag vill erinra om att även lönesystemet på vår allmänna arbetsmarknad i väsentliga stycken är anpassat efter detta dyrortssystem. Jag tror som sagt inte att det vore klokt att när tiderna äro svåra blåsa till strid i denna fråga.

Jag ber, herr talman, trots att det finns vissa uttalanden i utskottets motivering, som jag kanske inte helt gillar, dock att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr Lundell: Herr talman! Jag skall endast be att få säga ett par ord med anledning av vad som förekommit i några yttranden efter mitt, och först vill jag då vända mig till herr Hansson i Rubbestad. Han ansåg att jag inte satt mig något vidare in i denna fråga, åtminstone inte så mycket som herr Hansson själv. Det kan ju hända att det finns en gradskillnad, och det är mycket möjligt att det ligger till på det sätt som herr Hansson tror, men det skulle också vara möjligt att det kan förhålla sig tvärtom; man kan åtminstone inte utan vidare bortse från den möjligheten.

Herr Hansson ansåg emellertid att det skulle ta mycket lång tid innan hyrorna komma i samma nivå i staden och på landet och man kunde inte vänta, sade han, ända till dess med att införa ett rättvisare tillstånd. Av detta yttrande finner jag att herr Hansson inte precis tänkt sig in i hur jag anser att det skulle gå till. Det är inte fråga om att hyrorna i genomsnitt skulle bli lika höga på landsbygden som i staden, utan först gäller det att få svar på en prissättningsfråga: Vad kostar det att hyra en lägenhet på landet om

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

exempelvis två rum och kök med alla bekvämligheter som man är van att ha i staden, vattenledning, slaskledning, elektriskt ljus, värme, varmvatten, kylskåp, W. C. o. s. v.? Det skulle inte behöva dröja någon nämnvärd tid innan en sådan jämförande undersökning ger ungefär samma resultat beträffande landsbygden och staden, emedan det numera råder mycket liten skillnad mellan ackordsprislisorna på respektive håll. Vad som däremot skiljer är tomtpriserna, men då får man också ta hänsyn till en del andra särskilda fördelar för stadsbon — han har t. ex. kryddboden och mjölkaffären ganska nära. Landsbon har ju i regel också en mjölktilgång på nära håll, men han har inte apotek, läkare, postkontor etc. inom så nära räckhåll som stadsbon. Skall man på något sätt evalvera allt detta kanske skillnaden i fråga om tomtpriserna blir helt täckt med hänsyn till dessa förmåner.

Gör man en sådan jämförelse verkligt rättvist, skall man komma till det resultatet, att man får betala ungefär samma priser på landsbygden och i staden för precis samma nyttigheter. Och längre behöver man inte komma. Om man gör en levnadskostnadsundersökning efter rättvisa grunder, måste man, sedan de av kriget förorsakade speciella omständigheterna utjämnats, komma till detta resultat.

Herr Hansson tyckte anse att det ligger någon slags dubbelkompensering i ortsavdragen: först kompenserar man genom dyrortsgradering av lönerna och sedan kompenserar man även genom skatteavdragen. Den uppfattningen är nog inte hållbar, om man granskar den litet närmare. Det blir proportionalitet även där, ty om man från linjer, som äro proportionella med vissa kvantiteter, skär av stycken, som äro proportionella med samma kvantiteter, så bli även de resterande linjerna proportionella med samma kvantiteter. Där sker ingen orätt. Det är bara genom en mycket ytlig åskådning man får en annan uppfattning, men man får inte döma på grund av en ytlig åskådning.

Sedan talade herr Hansson i Rubbestad om skatterna. I det särskilda yttrandet står, att »utgående skatter böra vid levnadskostnadsberäkningarna ej medtagas». De skola med andra ord rensas ut ur index för att få bort den orättvisa, som nu alldeles givet ligger i att man tar med en skatteterm vid beräkningen av levnadskostnaderna på olika orter och därmed gör en mycket stor del av Sveriges befolkning tämligen okänslig för höjningar av skatterna.

Till herr Andersson i Dunker skulle jag vilja säga att det nog inte finns någon sådan skillnad mellan pensionsgrupperingen och skattegrupperingen, som han föreställer sig. Han bygger på ungefär samma tankegång som herr Hansson i Rubbestad, att det ligger någon slags dubbelkompensering i skatteavdragen, men det gäller lika väl för herr Andersson som för herr Hansson att detta är ett misstag. Alla tre dyrortsgrupperingarna uppbyggas på samma undersökningsmaterial, och det finns ingen anledning till att man skulle betrakta den ena grupperingen på annat sätt än den andra, att man skulle avskaffa det som visat sig orättvist i den ena grupperingen men låtsas som om den orättvisan inte fanns i fråga om en annan. Sedan man väl fått fram denna levnadskostnadssumma för olika orter, behöver man bara göra en räkneoperation för att få reda på hur förhållandet bör vara mellan ortsavdragen på olika orter, dyrortstillägget till lönerna och dyrortstillägget till folkpensionerna. Där finns helt enkelt inte något utrymme för en orättvisa att smyga sig in.

Till sist skulle jag också vilja säga ett par ord till herr Olsson i Gävle. Jag tar inte alltför hårt vid mig hans ironiskt menade komplimanger ifråga om min snabbtänkhets, men jag tyckte inte att han resonerade riktigt klart när han talade om ortsavdragen vid statsskatteformen och sade, att man avsåg

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

att stödja de stora familjerna och därför tappade bort proportionaliteten med kommunalskatteavdragen. Man hade väl kunnat stödja de stora familjerna genom att höja avdragen för dem och man hade väl kunnat bevara skatteunderlaget vid den höjd man ville ha men samtidigt kunnat bibehålla proportionaliteten till kommunalskatteavdragen, som ju från början äro direkt uträknade på den levnadskostnadsundersökning, som gjordes vid deras ursprungliga bestämmande. Det går ju mycket väl att förstora dessa avdrag proportionellt så att allt detta åstadkommes på en gång.

Jag har fortfarande intet yrkande, herr talman, utan har den uppfattningen att om man bifaller utskottets hemställan men tar motiveringen med det förstånd, jag anser att man bör ta den, när man en riktig lösning i denna fråga.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Pettersson i Norregård: Herr talman! Med anledning av herr Arne-marks påstående att jag skulle ha riktat någon beskyllning mot socialstyrelsen vill jag bara säga, att jag aldrig tvivlat på ämbetsverkens objektivitet. Jag citerade i själva verket vad socialstyrelsen själv sagt i sitt yttrande angående krigsfamiljebidragen. Det var socialstyrelsen som ansåg det vara sämre att ha en dyrortsgruppering som var dålig än att ingen ha. Det var det enda angående socialstyrelsen som jag nämnde i mitt yttrande. När jag talade om konstlade medel avsåg jag att det är kommunerna själva, som genom den tomtpolitik de tillätit och bedrivit medverkat till att hyrorna blivit så höga. Det är genom konstlade medel, såsom subventioner till skatteobjekt, som bostadstillgången blivit för knapp, varigenom hyrorna stigit. Det exempel tog jag också i mitt första anförande.

Under denna debatt har jag hört talare sympatisera med tanken i motionen och med reservanternas förslag, men de vilja ändå inte biträda reservationen. Jag kan inte fatta varför herrarna äro så rädda för att skriva till Kungl. Maj:t om åtgärder för en översyn i denna fråga. Jag tycker inte det skulle vara så farligt. Jag förstår att det kan vara farligt för herr Arnemark, som är tjänsteman och bor i Stockholm, men jag tycker inte det skulle vara farligt för alla de andra som yttrat sig i frågan mot motionen. Jag tror i varje fall inte man behöver befara att Kungl. Maj:t förhastar sig, ty efter 1936 har intet åtgjorts i saken.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Jag skall inte tillåta mig några flera reflexioner om vem som är bäst inne i denna sak, herr Lundell eller jag, men jag tycker att det senaste yttrandet av herr Lundell, vari han ville göra gällande att bostäderna skulle bli lika dyra på landsbygden och i städerna enligt det system han förordar, åtskilligt har dömt honom. Finge herr Lundell själv verkställa och tillämpa dyrortsgraderingen, kanske det skulle leda därhän. Han glömde emellertid i sitt resonemang en mycket viktig sak, nämligen tomtvärdet. Han säger att om man hade samma bekvämligheter på landsbygden som i städerna, varmvatten, slaskledning och litet av varje, skulle det inte bli så stor skillnad på hyrorna. Men på landsbygden kostar ju en tomt 10—20 öre kvadratmetern, medan den i Stockholm kostar hundratals, ja t. o. m. tusentals kronor per kvadratmeter. Med en tomt på 500 kvadratmeter är det ganska lätt att räkna ut vad skillnaden blir för ett hus på en sådan tomt och på en tomt till 10 å 20 öre kvadratmetern. Det är just i tomtvärdet den stora skillnaden ligger, det tycker jag herr Lundell skulle ha satt sig in i.

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

Då herr Lundell säger att dyrortsgrupperingen för lönekompensation och dyrortsgrupperingen för skatteavdrag ligga på samma linje, att samma system skulle gälla, vill jag framhålla att den skillnaden förefinnes dock, att i lönekompensationen tages hänsyn inte bara till det högre bostadsvärdet och de högre levnadskostnaderna, utan också skatterna äro kompenserade. Att man därutöver skall få ytterligare kompensation genom större skatteavdrag, anser jag oriktigt och därför bör ett nytt system införas. Den saken kan, som jag sade i mitt första anförande, icke lämpligen behandlas i samband med en ny dyrortsgruppering, ty en sådan löser inte denna fråga, utan den bör utredas separat.

Herr Arnemark: Herr talman! Det är möjligt att herr Pettersson i Norregård inte avsett någon beskyllning mot något ämbetsverk, men jag tar ändå socialstyrelsen i försvar, som på grundval av levnadskostnadsfaktorer, som äro desamma för hela riket, uppgör dessa dyrortsberäkningar. Herr Pettersson i Norregård försökte ju göra gällande att det inte längre är motiverat med dyrortsgruppering, och detta yttrande innebär väl ändå ett underkännande — åtminstone indirekt — av det resultat, vartill den ansvariga myndigheten kommit.

Herr Werner i Hultsfred: Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt om dyrortsgrupperingen, men då här från olika håll yttrats att den nuvarande grupperingen är orättvis, ber jag att endast få säga ett par ord. Även om ingen säger att den under alla förhållanden är rättvis, så finns det väl ändå en realitet som motiverar dess existens. Det är inte bara storstäderna och landsbygden som ställts emot varandra, här har tidigare i denna debatt nämnts exempelvis Höör och Hörby. Ställ dessa platser emot Gällivare och Kiruna, så måste man väl ändå erkänna att det finns anledning att bibehålla dyrortsgrupperingen. För övrigt vill jag fråga: när blev det sed i riksdagen att begära utredning om en fråga, som redan ligger under utredning? Frågan om den kommunala beskattningen är för närvarande under utredning inom kommunalskatteberedningen. Den statliga ortsgrupperingen beslutades 1938 av en riksdag med samma sammansättning som i dag, och i dag ha vi godtagit bevillningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28, om bifall till propositionen nr 146, angående fortsatt giltighet till 1942 av gällande skattegruppering. Jag finner intet skäl varför man inte nu skulle kunna gå på utskottets linje även i detta fall, i synnerhet som utskottet i sin motivering anför, att det förutsätter, »att en översyn av grunderna för skattegrupperingen kommer att äga rum, så snart detta lämpligen kan ske, samt att därvid tagas under övertvägande alla de förhållanden, som böra beaktas i förevarande sammanhang». På den punkten är utskottet av precis samma uppfattning som reservanterna.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Norregård: Herr talman! Herr Arnemark tyckes ändå vidhålla sin uppfattning, att jag skulle ha klandrat socialstyrelsen. Det har jag visst inte gjort. Jag har endast citerat vad socialstyrelsen själv anför i sin kritik av hela dyrortsgrupperingen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen

Ändring av gällande bestämmelser om ortsavdrag enligt skatteförfattningarna. (Forts.)

sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Dunker begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Pettersson i Norregård, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 82 ja och 42 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket jämte i ämnet väckt motion.

I en den 10 maj 1940 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 261, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehafat en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herr *Lithander* väckt motion nr 271.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261, samt

2) att motionen II: 271 av herr *Lithander* måtte anses besvarad genom vad utskottet i sin motivering anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! Vid den urtima riksdagen fattades beslut om höjning av tobaksskatten. I detta sammanhang vidtog tobaksmonopolet en sänkning av rabatterna till återförsäljare med 1 procent. Då skattefrågan var före till behandling här i kammaren tillät jag mig att rikta en vädjan till finansministern att denna rabattsänkning icke skulle komma till stånd, dels

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 35.

Förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)
med hänvisning till de svårigheter, som redan förefunnos inom tobakshandeln, och dels med hänsyn till den förskjutning i konsumtionen, som man kunde befara efter prishöjningen.

Nu ligger åter ett förslag om ytterligare skattehöjning här på bordet, och i propositionen få vi besked om att tobaksmonopolet planerar ytterligare sänkning av detaljhandelsmarginalen, nämligen från 12 till 11 procent. De prishöjningar, som nu komma till stånd på grund av den höjda skatten, bli icke oväsentliga, och det blir nu ännu svårare än vad det var förra gången att riktigt bedöma, hur konsumtionen kommer att reagera, dels på grund av att priserna nu stiga ännu högre och dels därför att dyrtiden och svårigheterna göra sig mer och mer gällande. Jag anser fördenskull att det vore rimligt, om man något väntade med att vidtaga ytterligare ändringar i återförsäljarrabatten. Det skulle kunna vara rimligt att man dröjde med beslutet i den frågan under, låt oss säga ett kvartal, dels för att kunna bedöma, hur konsumtionen kommer att reagera — alltså vilka följder som ändringen i konsumenternas vanor kommer att få för handeln — och dels för att den utredning, som sysslar med denna fråga, skall kunna få tillfälle att komma till ett resultat.

Jag vill därför, herr talman, rikta en allvarlig vädjan till finansministern att han ser till, att ett sådant dröjsmål sker med beslutet om en ändring av rabatterna, så att man får en klarare överblick över hur den nu ikraftträdande prishöjningen kommer att verka för detaljhandeln och för konsumtionen.

Herr Brädefors: Herr talman! De skattehöjningar på tobaksvaror, som nu föreslagits av regeringen och som nu tillstyrkts av bevillningsutskottet, äro en fortsättning av den redan tidigare praktiserade, förkastliga skattepolitiken att i stor utsträckning finansiera statens utgifter med konsumtionsbeskattning. Vi ha tidigare från kommunistiskt håll vid upprepade tillfällen deklarerat vårt ståndpunktstagande till de indirekta skatterna och även då motiverat, varför vi äro motståndare till desamma. Jag behöver således inte upprepa det nu. Jag vill endast tillägga, att genom de föreslagna höjningarna av tobaksskatten åläggas skatteplikt i ganska stor omfattning människor, som enligt gällande beskattningsgrunder sakna beskattningsbar inkomst. Men även för dem som ha beskattningsbar inkomst utgör konsumtionsbeskattningen en stor orättvisa, därför att skatten inte delas efter den skattepliktiges inkomst och förmåga att betala skatten utan efter vad han konsumerar.

Det har sagts här åtskilliga gånger, att under dessa svåra tider skola vi bära varandras bördor. Därmed har man menat, att vi skola dela bördorna efter vars och ens förmåga att bära dessa bördor. Jag vill fråga: Bli nu dessa bördor så delade med den föreslagna höjningen av tobaksskatten? Arbetarna med 2,000 eller 3,000 kronors årsinkomst, vilkas ekonomiska bördor redan nu på grund av den rådande dyrtiden äro omänskligt tunga, skola betala samma skatt som de stora inkomstagarna. Härtill kommer att aktiebolag, ekonomiska föreningar, banker och enskilda företag, som genom den direkta beskattningen få betala en viss skatt, slippa helt och hållet ifrån den indirekta beskattningen. Det blir således arbetarna och de fattiga bönderna, som få huvudparten av skattebördan på sina redan förut överbelastade axlar vid all konsumtionsbeskattning.

Vi ha från vårt håll redan tidigare också angivit en riktigare linje för finansierandet av statsutgifterna, nämligen kraftigare beskattning av de stora inkomsterna, av banker, aktiebolag o. s. v., av vilka beskattningar icke följer sänkning av levnadsstandarden under existensminimum såsom under nuvaran-

Förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)
de förhållanden vid höjning av såväl tobaksskatten som alla andra indirekta skatter.

Jag vill till slut också säga, att det är anmärkningsvärt att tobaksmonopolet redan effektuerat den sak, som nu håller på att genomföras, nämligen höjning av priserna på tobaksvaror, innan riksdagen ens behandlat frågan.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka avslag på bevillningsutskottets hemställan.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det lönar inte mycket att nu diskutera behovet av att använda alla de möjligheter, som kunna föreligga, för att samla in medel, direkt och indirekt, till täckande av de stora utgifter, som staten nödgas göra i nuvarande läge. Jag tror, att man en dag kommer att bli bönhörd även när det gäller skärpningar i den direkta beskattningen.

Vad det föreliggande förslaget beträffar, hemställer jag om bifall till bevillningsutskottets hemställan.

I fråga om den procent, som herr Henriksson talade om, medgiver jag, att det är väsentligt svårare att i samband med den nu föreslagna skatteökningen beräkna resultatet, än det var vid den skatteökning, som företogs av urtima riksdagen. Det är svårt att beräkna resultatet inte bara när det gäller återförsäljarnas rabatt utan även när det gäller den föreslagna skatten. Men vi ha inom bevillningsutskottet ansett oss kunna tillstyrka linjen om rabattens sänkning med ytterligare 1 % på basis av de sifferuppgifter, som stått till vårt förfogande, och de beräkningar, som tobaksmonopolet verkställt angående den väntade försäljningen. På detta siffermaterial ha vi byggt, och det visar, att om försäljning sker på det sätt, som är beräknat, komma återförsäljarnas rabatter, trots att de sänkas med 1 %, att ökas med icke mindre än 2.2 miljoner kronor. Det är ju alldeles givet och klart — det erkänner jag oförbehållsamt — att man inte kan säga, att detta är »guds heliga ord» och att det måste gå på detta sätt. Det finns så många obekanta faktorer, som man har att röra sig med. Men just fördenskull har utskottet i sitt yttrande framhållit, att utskottet förväntar, att tobaksmonopolets ledning skall med uppmärksamhet följa utvecklingen. Om det resultat, som man väntar, inte blir sådant som man räknat med, bör det läggas i tobaksmonopolets händer att vidtaga de behövliga jämkningar i rabatterna, som kunna bli erforderliga.

Vad själva principen om rabatten angår, ha vi utgått från samma synpunkt som urtima riksdagen gjorde, nämligen att när staten anser sig böra skärpa en skatt, skall man inte genom procentuella tillägg till den göra den större än vad riksdagen har avsett. Detta har man försökt genomföra så långt det är möjligt. Vi ha gjort det när det gäller kaffet och även när det gäller en hel del andra varor. Att det inte kunnat konsekvent genomföras utesluter ju inte, att man bör hävda synpunkten där den är möjlig att genomföra.

Men, som sagt, herr talman, utskottet har särskilt velat understryka, att om det system, på vilket man här bygger, inte visar sig hålla streck inför verkligheten, har tobaksmonopolet möjlighet att vidtaga de justeringar och jämkningar, som kunna vara behövliga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Henriksson: Herr talman! Denna gång har även herr Olsson i Gävle nödgats erkänna, att det är svårt att bedöma, vart det tager vägen med konsumtionen och hur det blir med förskjutningarna inom densamma. Vi kunna väl knappast vara så optimistiska, att vi tro, att om tobaksmonopolet en gång

Förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)
 fått ned rabatten, det skall bli några möjligheter att få upp den igen. Jag är icke lika optimistisk som herr Olsson i Gävle på den punkten. Därför anser jag, att det är en rimlig anhållan, att man dröjer litet med det slutliga avgörandet i rabattsänkingsfrågan, till dess man fått någon uppfattning om åt vilket håll det hela pekar och om hur man skall kunna ordna med tobakshandeln.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag är fullkomligt övertygad om att tobaksmonopolets ledning skall respektera det uttalande bevillningsutskottet gjort i sitt betänkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag såväl därå som på Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 23.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Mellanängen nr 1 och Österängen nr 2 i Jönköpings län; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov med amorteringar å lån från fiskerilånefonden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 24.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Brädefors**, som anförde: Herr talman! Under mordbrandsprocessen i Luleå i anledning av attentatet mot Norrskensflamman den tredje mars detta år har framkommit att trenne av de anklagade, nämligen journalisten Hedenström, stadsfiskal Hallberg och kapten Svanbom tillsammans med andra icke direkt inblandade i attentatet tagit till sin uppgift att hopsamla namn på enligt deras mening lämpliga kandidater till det s. k. arbetskompaniet i Storsien, vilket rätteligen borde kunna karakteriseras som ett politiskt koncentrationsläger. Deras ställning tycks också ha varit sådan att vederbörande myndigheter på deras förslag rekryterat nämnda läger. För en tid sedan avvecklades detsamma.

Nu har det åter upprättats. Det är betecknande att man fortfarande synes rekrytera detsamma utifrån politiska synpunkter och följaktligen följer de listor, som tidigare upprättats av nämnda anklagade i mordbrandsprocessen. Med undantag för någon pacifistiskt inställd och eventuellt en del värnpliktiga som misskött sin militärtjänst förefaller lägret ifråga att utslutande rekryteras av folk, som äro kända för kommunistiska sympatier. Utspisningen uppges skilja sig från vad som gäller vid övriga militära förläggningar. Sålunda uppgeres att de som tvångsrekryterats till nämnda s. k. arbetskompani varken erhålla mjölk, smör eller kaffe.

Interpellation. (Forts.)

Då varken riksdagen eller regeringen mig veterligt fattat några beslut om en sådan diskvalificering av vissa svenska medborgare, som sannerligen inte äro motståndare till åtgärder som avse att skydda landets självständighet eller dess neutralitet i det pågående storkriget och vars »förbrytelse» tycks vara att de ha en politisk åskådning som skiljer sig från en del av militärmyndigheternas, har jag förutsatt att detta s. k. arbetskompani och principerna för dess rekrytering inte blivit regeringen *fullständigt* bekant. Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Är det med regeringens godkännande som nämnda s. k. arbetskompani upprättats, och är regeringen överens om de principer enligt vilka nämnda läger rekryteras?

Ämnar regeringen vidtaga några åtgärder för att göra slut på dessa former för politisk förföljelse?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 25.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bidrag till avlöning åt vissa på indragningsstat hos landsting uppförda dövstumlärare;

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna sig tid för anställning i finsk tjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 297 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organiserandet av ett hemvärn; och

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för kronans räkning av vattenrätt i Indalsälven m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

från första lagutskottet:

nr 317, i anledning av väckta motioner angående det ekonomiska mellanhavandet mellan stad, som förenas med domsaga, och domsagans tingshusbyggnadsskyldiga;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 mars 1938 (nr 87) angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslagen); och

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

från sammansatta konstitutions- och andra lagutskottet:

nr 320, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om lands- ting, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 303, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och

nr 304, angående val av ordförande och fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 305, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Axel Ivar Anderson i Norrköping att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 306, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Carl Petrus Valdemar Gränebo att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 307, för bankrådet herr Harald Teodor Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 308, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Johan Fritjof Ekman att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 309, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Elof Andersson i Fältenborg att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 310, för filosofie doktorn Karl Emil Hildebrand Hildebrand att vara ordförande i riksgäldskontoret;

nr 311, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Hilding Magnusson i Skövde att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 312, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Artur Ryberg att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 313, för ledamoten av riksdagens första kammare herr B. H. von Stockenström att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 314, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Carl Olov Harald Andersson i Dunker att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 315, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Torsten Emanuel Ström att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; och

nr 316, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Persson i Falla att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

§ 27.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr andre vice talmannen *Österström*, nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 269, med förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m.;

herr *Holmbäck*, nr 283, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 269;

herrar *von Seth* och *Kyling*, nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet;

herrar *von Seth* och *Kyling*, nr 285, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 260; och

herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*, nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 282, angående förlängd giltighet för den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40.

Dessa motioner bordlades.

§ 28.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Werner</i> i Höjen	under	3	dagar	fr. o. m.	den	31	maj,
fröken <i>Hesselgren</i>	»	2	»	»	»	30	»
herr <i>Ericson</i> i Boxholm	»	3	»	»	»	30	»
» <i>Fält</i>	»	2	»	»	»	31	»
» <i>Persson</i> i Vinberg	»	2	»	»	»	30	»
» <i>Hult</i>	»	3	»	»	»	30	»
» <i>Lovén</i>	»	3	»	»	»	31	»
» <i>Gardell</i>	»	4	»	»	»	30	»
» <i>Uddenberg</i>	»	3	»	»	»	1 juni,	
» <i>Persson</i> i Norrby	»	5	»	»	»	30 maj,	
» <i>Hilding</i>	»	2	»	»	»	30	»
» <i>Mäler</i>	»	2	»	»	»	31	» och
» <i>Nilson</i> i Eskilstuna	»	2	»	»	»	1 juni.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.57 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 31 maj.

Kl 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25, den 27 och den 28 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 289, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m.;

nr 290, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården, m. m.;

nr 293, angående reglering av förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1939/40, m. m.;

nr 295, angående beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41;

nr 297, angående anslag till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40;

nr 298, angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift;

nr 299, med förslag till ändrad lydelse av § 30 riksdagsordningen;

nr 300, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnplikstjänstgöring m. m.;

nr 301, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten;

nr 302, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; och

nr 303, angående anslag till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.

Propositionen nr 303 hänvisades omedelbart till statsutskottet.

De övriga propositionerna bordlades.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 286, angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och

nr 287, angående anslag till anordnande av lastnings- och lossningsanläggningar för sockerbeter m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 288, med förslag till lag om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 291, angående underlättande av hjälpsändningar till krigsfångar och vissa andra krigsoffer;

till statsutskottet propositionen, nr 292, angående ändrad lydelse av 4 § 1 mom., 5 § 1 och 4 mom., 7 § samt 17 § 1 mom. avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglementet); samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 296, med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.

§ 4.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 282 av herr andre vice talmannen *Österström*;

nr 283 av herr *Holmbäck*; och

nr 284 av herrar *von Seth* och *Kyling*;

till behandling av lagutskott motionen nr 285 av herrar *von Seth* och *Kyling*; samt

till statsutskottet motionen nr 286 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*

§ 5.

Föredrogs den av herr *Brädefors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående ett i Storsien upprättat s. k. arbetskompani; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 301, angående Kungl. Maj:ts förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8); och

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte i ämnet väckta motioner; samt

från bevillningsutskottet:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd; och

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr *Nolin* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 271, med förslag till förordning om nöjesskatt, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Aqvist</i>	under 3 dagar	fr. o. m. den 30 maj,
› <i>Lindberg</i> i Umeå	› 3 ›	› 30 ›
› <i>Magnusson</i> i Näsviken	› 2 ›	› 30 ›
› <i>Westman</i>	› 2 ›	› 1 juni,
› <i>Strindlund</i>	› 3 ›	› 1 ›
› <i>Pettersson</i> i Dahl	› 4 ›	› 1 › och
› <i>Molander</i>	› 2 ›	› 2 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.8 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 1 juni.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 294, angående vissa av krisläget föranledda lönespörsmål; och nr 304, med hemställan om riksdagens samtycke till utfärdande av förordnande jämlikt 1 § moratorielagen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 289, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, m. m.; och hänvisades propositionen, såvitt angick förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 290, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården, m. m.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 293, angående reglering av förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1939/40, m. m. hänvisades propositionen, såvitt densamma angick de procenttal, varmed bottenkatten enligt 18 § förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1940 skall utgå, till bevillningsutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan övriga på bordet liggande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 295, angående beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41;

nr 297, angående anslag till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40; och

nr 298, angående anslag till åtgärder för befrämjande av gengasdrift;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 299, med förslag till ändrad lydelse av § 30 riksdagsordningen; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 300, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnplikstjänstgöring m. m.;

nr 301, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten; och

nr 302, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16: o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 287 av herr *Nolin m. fl.*

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 20, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att skapa större klarhet med avseende å den rättsliga innebörden av riksdagens beslut och uttalanden; och

nr 22, i anledning av väckt motion angående ändring av tryckfrihetsförordningens bestämmelser om tryckfrihetsjuryn;

sammansatta konstitutions- och andra lagutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt revisionssekreteraren O. Hesselgren, vilken inom sammansatta konstitutions- och andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

statsutskottets utlåtanden:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande och nyttiggörande av vissa uppfinningar m. m.;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens ammunitionsnämnd för budgetåret 1940/41;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond dels till vissa förråds- och garagebyggnader, dels ock till nybyggnad för ammunitionsfabriken;

nr 187, i anledning av väckt motion om anslag till ekonomisk hjälp till Finland för inköp inom Sverige av vissa produkter;

nr 188, i anledning av väckt motion angående rätt till reseersättning till och från hemorten för vissa värnpliktiga;

nr 189, i anledning av väckt motion om anslag till omedelbar förstärkning av kustartilleriet m. m.;

nr 190, i anledning av väckta motioner om bidrag av statsmedel till anskaffande av viss luftvärnsmateriel;

nr 191, i anledning av väckt motion om införande i allmänna resereglementet av vissa kompletterande föreskrifter rörande användning av luftfartyg;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa extra undervisningskurser för medicine studerande;

nr 193, i anledning av väckt motion om rätt för folkskolläraren E. Pousette att tillgodoräkna sig viss tid för uppflyttning i löneklass;

nr 194, i anledning av väckt motion angående anslag till uppförande och provdrift av en retortkolningsugn;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlönings- och statsbidragsbestämmelser i anledning av undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 196, i anledning av riksdagens år 1939 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1938—30 juni 1939 m. m.;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Civil personal vid krigsrätterna: Ersättningar till civila ledamöter i fältkrigsrätter m. m.;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till statens biltrafiknämnd;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 33, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande avdrag vid beräkning av skattepliktig förmögenhet;

nr 34, i anledning av väckt motion om upphävande av den av 1939 års urtima riksdag införda skatten å kaffe;

nr 35, i anledning av väckt motion om fritagande av den inhemska vintillverkningen från industrisockerskatt; och

nr 36, i anledning av väckt motion angående befrielse för sjöfolket från erläggande av skatt för krigsriskersättning m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m.;

nr 40, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 41, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 46, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

nr 47, i anledning av väckt motion om inrättande av kommunala bouppteckningsbyråer;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent;

nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd för prästgårdarnas byggnadskultur, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 50, i anledning av väckta motioner angående tiden för ikraftträdandet av 1939 års lagstiftning om villkorlig dom m. m.; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 191 § strafflagen för krigsmakten;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till 3 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443);

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 §, 3 kap. 14 §, 4 kap. 3 och 4 §§ samt 17 kap. 1 §

lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 34, i anledning av väckt motion rörande utredning om rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva; och

nr 35, i anledning av väckt motion angående borttagande av straffbestämelsen för befordran med lastautomobil av last, vars vikt överstiger den för automobilen fastställda maximilasten; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckt motion;

nr 52, i anledning av väckta motioner angående befolkningens å norra Öland rätt till utsyning av husbehovsvirke från Böda kronopark;

nr 53, i anledning av väckt motion angående främjande av en mera tillfredsställande vård av enskilda skogar;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskillning för viss kronoegendom samt om betalningsanstånd för köpare av sådan egendom; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för lagring av brännolja för jordbrukets behov.

§ 5.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtjänstpremie åt vissa till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga vid marinen;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av anslag till anskaffning och förnyelse av flygmateriel; och

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anläggningar för oljelagring.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Sundberg*, nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, angående tillägg till de av riksdagen godkända grunderna för dyrtidstillägg under budgetåret 1940/41 åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

herrar *Sandström* och *Bäckman*, nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 273, med förslag till förordning om höjning av utskiftningskatten;

herrar *Arneberg* och *Henriksson*, nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 267, med förslag till lag om krigsskadeersättning; samt

herr *Persson* i *Falla m. fl.*, nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 276, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Larsson</i> i Hede	under 5 dagar fr. o. m. den 2 juni och
» <i>Johansson</i> i Öckerö	» 5 » » » 2 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 e. m.

In fidem
Sune Norrman.